

**Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Martin Kazda

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Finanční vzdělávání pro SŠ

Bc. Martin Kazda

Katedra matematiky a didaktiky matematiky

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Vladimíra Petrášková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Finanční vzdělávání pro SŠ** vypracoval pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum

.....

podpis

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování RNDr. Vladimíře Petráškové, Ph.D. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

.....

podpis

NÁZEV:

Finanční vzdělávání pro SŠ

AUTOR:

Bc. Martin Kazda

KATEDRA (ÚSTAV)

Katedra matematiky a didaktiky matematiky

VEDOUcí PRÁCE:

RNDr. Vladimíra Petrášková, Ph.D.

ABSTRAKT:

Hlavním cílem diplomové práce je vytvoření konceptu jednoletého dvouhodinového semináře výuky finanční gramotnosti na střední škole. Jeho obsah je v souladu se standardy finanční gramotnosti, které byly vymezeny v dokumentu "Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách", a které byly v roce 2009 implementovány do RVP pro gymnázia a střední odborné vzdělávání.

Ve výuce se uplatňuje zejména konstruktivistický přístup, k jehož realizaci dopomáhají vhodně zvolené výukové metody, které jsou jmenovány v metodickém doporučení Výzkumného ústavu pedagogického. K jednotlivým tematickým celkům semináře (Hospodaření domácnosti, Ceny a peníze, Finanční trh, Úroky a úročení, Finanční produkty, Finanční plánování a ochrana spotřebitele) jsou vypracovány tyto učební materiály: doporučený výukový sled dílčích téma, výukový materiál, výuková prezentace, žakovy výstupy, vstupní a výstupní test.

Vedlejším cílem diplomové práce je menší výzkum prostřednictvím dotazníku s uzavřenými otázkami, jehož hlavním záměrem bylo zmapovat výuku finanční gramotnosti na středních školách v České republice.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Finanční gramotnost, Finanční vzdělávání, Aktivizující výukové metody

TITLE:

Financial education at the secondary school

AUTHOR:

Bc. Martin Kazda

DEPARTMENT:

The Department of mathematics and mathematics education

SUPERVISOR:

RNDr. Vladimíra Petrášková, Ph.D.

ABSTRACT:

The main goal of this diploma work is to create a concept of one-year two-hour seminars teaching financial literacy at high school. Its content is in accordance with the standards of financial literacy that were defined in the document " The system of establishment of financial literacy at primary and secondary schools ", and which have been implemented in the RVP of high school and secondary vocational education in 2009.

In particular, constructivist approach is being applied in the teaching to whose implementation using appropriately chosen teaching methods that are designated in the methodological recommendations of Pedagogical Research Institute. Following teaching materials are drawn up for each thematic unit seminar (household management, prices and money, financial markets, interest and interest calculation, financial products, financial planning and consumer protection): the recommended sequence of intermediate tutorial, theme, tutorial, tutorial presentations, pupil outputs, input and output test.

The other goal of this diploma work is a small research through a questionnaire with closed issues, whose main aim was to map out the teaching of financial literacy at secondary schools in the Czech Republic.

KEYWORDS:

Financial literacy, Financial education, Activating teaching methods

Obsah

Úvod	9
I. Teoretická část.....	12
1. Finanční gramotnost v České republice	12
2. Doporučená metodika finančního vzdělávání	17
II. Praktická část.....	24
3. Koncept Semináře finanční gramotnosti	24
4. Vzdělávací obsah semináře finanční gramotnosti	30
5. Hospodaření domácnosti	38
6. Ceny, peníze, placení.....	63
7. Finanční trh.....	82
8. Úroky, úročení	88
9. Finanční produkty.....	105
10. Finanční plánování a ochrana spotřebitele	145
III. Empirická část	160
11. Cíl výzkumu	160
12. Metody výzkumu.....	160
13. Zkoumaný vzorek	161
14. Stanovení hypotéz	161
15. Vyhodnocení dotazníkového průzkumu.....	162
16. Vyhodnocení hypotéz	171
Závěr.....	174
Seznam použitých informačních zdrojů	176
Seznamy grafů, tabulek a obrázků.....	179
Seznam příloh.....	181

Úvod

V devadesátých letech minulého století se finanční trh České republiky výrazně změnil. Začaly se zde objevovat ve velkém nové finanční produkty. Občané zejména slyšeli na lákavou nabídku spotřebitelských úvěrů, prostřednictvím kterých se dostali velmi lehce k velkým obnosům. Nebyli si však zřejmě vědomi velkého nebezpečí těchto „drahých“ peněz. Díky někdy až agresivnímu marketingu se domácnosti rapidně zadlužovaly. Mnohé domácnosti však zanedlouho začaly mít značné problémy s dluhy, což se začalo negativně promítat do naší společnosti a rozvoji ekonomiky. Stát byl tak nucen se tímto problémem začít zabývat.

Jednou z priorit vládní strategie pro řešení rapidního nárůstu zadlužených domácností je efektivní finanční vzdělávání občanů všech věkových skupin. Hlavní problémy a navazující prioritní úkoly v této oblasti, včetně specifických úloh klíčových aktérů s důrazem na roli subjektů veřejné správy, jsou stanoveny v dokumentu, který schválila vláda ČR v roce 2010, pod názvem Národní strategie finančního vzdělávání (dále NSFV) (aktualizovaná verze dokumentu Strategie finančního vzdělávání z roku 2007, dále v textu SFV), kterou vypracovala Pracovní skupina pro finanční vzdělávání, která je složena ze zástupců státu, profesních asociací, spotřebitelských organizací a expertů na vzdělávání.

Cílem této strategie je rozvoj a zvýšení úrovně finanční gramotnosti díky ucelenému systému finančního vzdělávání. Vzdělávání je strategicky rozlišeno na vzdělávání počáteční a další¹ (celoživotní vzdělávání). V rámci počátečního vzdělávání² jsou vzdělávání žáci a studenti různých typů škol. Aby se zefektivnila výuka, byly v SFV vymezeny pět cílových skupin dle fází životního cyklu. Konkrétně se jedná o žáky, studenty a mladé dospělé, rodiny s dětmi, samostatná domácnost a lidé okolo důchodového věku.

¹ *Dalším vzděláváním se rozumí vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláváním (bývají označované také jako vzdělávání celoživotní).“ (SFV, 2007, str. 12)*

² *„Počátečním vzděláváním se rozumí předškolní vzdělávání, základní vzdělávání, střední vzdělávání, vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělávání uskutečňované podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a studium v akreditovaných studijních programech uskutečňovaných podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, vysokými školami nebo jejich součástmi.“ (SFV, 2007, str. 12)*

Pro cílovou skupinu žáků byl již v roce 2005 vypracován materiál pod názvem Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (dále SZS), v němž je jednak konkretizováno požadované učivo finanční gramotnosti, ale i očekávané výstupy žáků. Školy se se k těmto novým požadavkům postavily různými způsoby. Nejčastěji požadované učivo a očekávané výstupy implementovaly do některých z již vyučovaných předmětů (nejčastěji matematika, základy společenských věd a ekonomie). Některé však poskytly finančnímu vzdělávání větší časový prostor formou samostatného předmětu.

Tak se stalo i škole (všeobecné gymnázium), kde v současné době vyučuji. Od vedení školy jsem dostal za úkol sestavit jednoroční dvouhodinový povinně volitelný seminář výuky finanční gramotnosti pro studenty prvních až třetích ročníků. V rámci přípravy jsem se zúčastnil několika školení a seznámil se s dokumenty a publikacemi, které byly vydané v souvislosti s výukou finanční gramotnosti (uvedeny v použité literatuře). Při své přípravě jsem však nenalezl v žádné z nich ucelenou doporučenou koncepci výuky jednoročního dvouhodinového předmětu na střední škole. Rozhodl jsem se tedy tento předmět (Seminář finanční gramotnosti) v rámci své diplomové práce vytvořit.

Při tvorbě semináře jsem vycházel z dokumentů NSFV a SZS. Ve výuce jsem se snažil zejména o uplatnění konstruktivistického přístupu. K realizaci tohoto přístupu k vyučování dopomáhají zvolené výukové metody. Při jejich výběru jsem se inspiroval metodickými doporučeními pro výuku finanční gramotnosti na středních školách. Jedná se zejména o aktivizující výukové metody. Jejich seznam je uveden v teoretické části diplomové práce.

V teoretické části dále čtenáře seznamuji s uvedenými strategiemi (NSFV a SZS). Zejména se zde soustřeďuji na pasáže týkající se samotné výuky (principy finančního vzdělávání, obsah učiva a jeho výsledky). Mimo jiné zde i uvádím další doporučení k realizaci samotné výuky na škole.

Zpracovaný Seminář finanční gramotnosti tvoří praktickou část diplomové práce. V její první kapitole čtenáře seznamuji se strukturou semináře. Představuji zde jeho jednotlivé obsahové části tematických celků (doporučený výukový sled dílčích téma, výukový materiál, výuková prezentace, žákovy výstupy, vstupní a výstupní test).

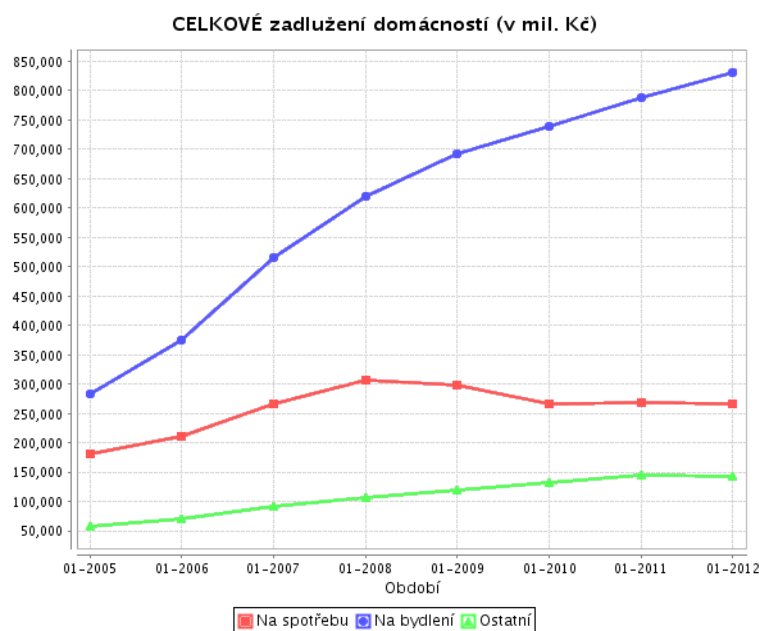
Další kapitoly jsou již vypracované obsahové části jednotlivých tematických celků semináře (Hospodaření domácnosti, Ceny a peníze, Finanční trh, Úroky a úročení, Finanční produkty, Finanční plánování a ochrana spotřebitele).

Vedlejším cílem mé diplomové práce je menší výzkum, jehož hlavním záměrem bylo zmapovat výuku finanční gramotnosti na středních školách v České republice. Ve výzkumu jsem se i oslovených respondentů tázal, zda mají zájem se s konceptem mého semináře blíže seznámit. S výsledkem výzkumu je možné se seznámit v empirické části diplomové práce.

I. Teoretická část

1. Finanční gramotnost v České republice

Počínaje devadesátými léty minulého století se v České republice (dále ČR) začaly objevovat různorodé finanční produkty a služby. Lidé pod tíhou někdy až agresivního marketingu tyto produkty a služby začali využívat. Zejména se do popředí zájmu dostaly zdánlivě výhodné spotřebitelské úvěry. Spotřebitel si díky nim mohl téměř bez finanční hotovosti odnést z obchodního domu jakékoliv zboží.

Zdroj: ČNB

Graf č.1: Přehled celkového zadlužení českých domácností v letech 2005 – 2012

Tento trend však vyústil ve velký problém pro naši společnost. Zadlužování domácností rapidně narůstá (viz výše uvedený graf). Mnohé z nich končí v dluhových pastech, tedy v situacích, když už nejsou schopny dostát svým finančním závazkům a jsou nucené požádat soud o osobní bankrot. Tato situace není jen v ČR ale i v jiných státech. Vlády ve spolupráci s různými organizacemi se snaží problém s přílišným zadlužováním domácností řešit. Za tento problém nemůže složitá a měnící se ekonomika, ale sám člověk, který je odpovědný za svou životní situaci v současnosti, ale také i v budoucnosti.

Mnohé studie konstatují, že spotřebitelé mají nízkou úroveň znalostí potřebných k porozumění světu financí. Proto jedním z preventivních nástrojů je právě finanční vzdělávání lidí. Vzdělání má poskytnout lidem znalosti, které jim pomohou k efektivnímu hospodaření s jejich osobními financemi. Dále se seznámí více s finančními produkty a službami, které jsou jim nabízeny. Dokáží si o nich nalézt potřebné informace. Ví, kam se případně mohou obrátit s prosbou o pomoc.

V ČR se myšlenka ucelené koncepce finančního vzdělávání rodí až v roce 2005. Do té doby finanční vzdělávání na školách probíhalo často velmi okrajově. Na některých typech škol se omezilo pouze na problematiku úročení v matematice a základů práva a ekonomiky v občanské výchově nebo základů společenských věd. Lepší vzdělání se dostalo žákům ekonomických škol.

V roce 2007 byla sepsána Strategie finančního vzdělávání, která byla aktualizována a její aktualizovaná verze byla schválena vládou v roce 2010 pod názvem Národní strategie finančního vzdělávání (dále jen NSFV). NSFV si za svůj cíl stanovila zvýšení úrovně finanční gramotnosti v ČR.

Již v úvodní části NSFV je uveden význam finančního vzdělání pro společnost a rozvoj české ekonomiky. Finančně vzdělaný spotřebitel je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí na finančním trhu, neboť se dobře orientuje v rozvíjející se oblasti finančních produktů a služeb. Finanční vzdělávání vede občana k přijetí odpovědnosti za finanční zajištění sebe i své rodiny.

Z výše uvedeného významu finančního vzdělávání vychází definice finanční gramotnosti (chápána jako důsledek finančního vzdělávání), na které se shodly jednotlivé subjekty, které se podíleli na tvorbě NSFV. Uveďme si jí v přesném znění:

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe i svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace“ [10].

V rámci koncepce se zdůrazňuje i význam dalších gramotností, které jsou nezbytné pro finanční vzdělávání. Jedná se o gramotnost numerickou (využití matematického aparátu), gramotnost informační (schopnost vyhledat a používat potřebné informace) a gramotnost právní (znalost svých práv a povinností, schopnost se orientovat v právních dokumentech).

V rámci definice finanční gramotnosti lze rozlišit tři prolínající se složky. Konkrétně se jedná o gramotnost peněžní (správa hotovostních a bezhotovostních peněz v českých korunách i v cizích měnách, znalost finančních produktů a služeb potřebných ke správě peněz – například platební nástroje nebo běžný účet), cenovou gramotnost (porozumění cenovým mechanismům a inflaci), a gramotnost rozpočtovou, ve které jsou kromě schopnosti spravovat osobní/rodinný rozpočet zařazeny dvě specializované složky. Jedná se o správu finančních aktiv (vkladů, investic a pojištění) a správu finančních závazků (úvěry, leasing). Díky těmto znalostem a dovednostem je spotřebitel schopný se orientovat na finančním trhu. Je schopný jednotlivé produkty a služby porovnávat a efektivně je využít v konkrétní životní situaci a to i s ohledem na svoji budoucnost.

V rámci NSFV jsou vymezeny tři základní principy finančního vzdělávání, které mají pomoci ke zvýšení jeho efektivity ve zvyšování finanční gramotnosti. Jedná se o princip obecnosti (v rámci finančního vzdělávání nedochází k propagaci konkrétního produktu či služby, nelze jej zneužít jako formu reklamy), princip odbornosti (vzdělavatelé disponují dostatečnými schopnostmi a dovednostmi, jak po stránce pedagogické, tak i po stránce odborné v oblasti osobních financí) a princip zacílení (vzdělávací projekt či program je sestaven vhodně obsahově a srozumitelně pro určenou cílovou skupinu). Dále byl ještě dodán princip objektivnosti. Informace, které vzdělavatelé předávají, jsou sdělovány objektivně, nikoli hodnoceny subjektivně.

Obsah finančního vzdělávání je v souladu se standardy finanční gramotnosti, které vycházejí z výše uvedené definice a které jsou součástí dokumentu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Tyto standardy vymezují cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání v podobě konkrétních znalostí a dovedností. Stávají se tak součástí RVP ZŠ a SŠ, a mohou sloužit jako vodítko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a projektů, které jsou určeny pro rozvoj a zvýšení úrovně finanční gramotnosti jednak u žáků, tak i dospělé populace v rámci dalšího vzdělávání.

Vzhledem k tomu, že jsou standardy doporučeny pro implementaci do RVP, jsou i tak strukturovány. V rámci čtyřech tematických okruhů (peníze, hospodaření domácnosti, finanční produkty a práva spotřebitele) jsou vymezeny obsahy doporučeného učiva a očekávané výsledky (v RVP výstupy).

Poznamenejme, že standard pro finanční gramotnost pro střední školy (uveden níže) je již součástí jednak RVP pro gymnázia (vzdělávací oblast Člověk a svět práce), tak i RVP pro střední odborné vzdělávání (vzdělávací oblast Ekonomické vzdělávání a průřezové téma Člověk a svět práce).

Standard finanční gramotnosti pro střední vzdělávání [18]

Peníze	
Obsah	Výsledky
- placení (v tuzemské i zahraniční měně)	- používá nejběžnější platební nástroje, smění peníze za použití kursovního lístku
- tvorba ceny	- stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH
	- vysvětlí, jak se cena liší podle zákazníků, místa, období...
	- rozpozná běžné cenové triky (cena bez DPH...) a klamavé nabídky
- inflace	- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit

Hospodaření domácností	
Obsah	Výsledky
- rozpočet domácnosti	- rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti
	- navrhne jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti

Finanční produkty	
Obsah	Výsledky
- přebytek finančních prostředků	- navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti...)
	- vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč
- nedostatek finančních prostředků	- vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu
	- posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení
	- vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN
- pojištění	- vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby

Práva spotřebitele	
Obsah	Výsledky
- předpisy na ochranu spotřebitele	- na příkladu vysvětlí jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb včetně produktů finančního trhu)
- obsah smluv	- na příkladu ukáže možné důsledky neznalosti smlouvy včetně jejích všeobecných podmínek

2. Doporučená metodika finančního vzdělávání

Finanční vzdělávání je proces vedoucí ke zvýšení finanční gramotnosti spotřebitele. Takto vzdělaný spotřebitel dokáže finančně zajistit sebe a svou rodinu v rámci neustále měnících se životních podmínek. Finanční vzdělávání tak přispívá k rozvoji naší společnosti a ekonomiky. Díky tomu se dostává do popředí zájmu společnosti, státu a mezinárodních organizací. Aby se proces stal účinným, byla vypracována řada strategií, jejichž cílem byla podpora a efektivnost finančního vzdělávání lidí.

Vláda ČR v roce 2010 schválila Národní strategii finančního vzdělávání³ (aktualizovaná verze Strategie finančního vzdělávání z roku 2007, dále jen SFV), kterou vypracovala Pracovní skupina pro finanční vzdělávání, která je složena ze zástupců státu, profesních asociací, spotřebitelských organizací a expertů na vzdělávání. Cílem této strategie je rozvoj a zvýšení úrovně finanční gramotnosti díky ucelenému systému finančního vzdělávání. Vzdělávání je strategicky rozlišeno na vzdělávání počáteční a další (celoživotní vzdělávání). V rámci počátečního vzdělávání jsou vzdělávání žáci a studenti různých typů škol. Aby se zefektivnila výuka, byly v SFV vymezeny 5 cílových skupin dle fází životního cyklu. Konkrétně se jedná o žáky, studenty a mladé dospělé, rodiny s dětmi, samostatná domácnost a lidé okolo důchodového věku.

Pro cílovou skupinu žáků byl již v roce 2005 vypracován materiál pod názvem Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (dále SZS), v němž je jednak konkretizováno požadované učivo finanční gramotnosti, ale i očekávané výstupy žáků. Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně nový prvek ve vzdělávání, někteří učitelé se s výukou finanční gramotnosti nesetkali ani v případě svého vzdělávání. Nejsou si tak plně jistí s vhodným uchopením této problematiky pro efektivní výuku svých žáků. Proto v posledních letech vznikají publikace, které školám pomáhají v realizaci finančního vzdělávání.

³ Dostupná na World Wide Web:

<http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/financni-vzdelavani/narodni-strategie>

Realizace výuky finančního gramotnosti na střední škole by měla probíhat ve dvou fázích. V rámci přípravné fáze na škole je třeba zvážit způsob realizace samotné výuky a připravit její koncept. V další fázi se samotná výuka realizuje dle připraveného konceptu. Při samotné výuce se doporučují některé vybrané výukové metody.

2.1 Přípravná fáze výuky

V přípravné fázi výuky bychom se měli seznámit se Standardy finanční gramotnosti, které jsou jednak už součástí RVP pro gymnázia nebo RVP pro střední odborné vzdělávání. Pokud bychom chtěli znát konkrétní doporučené učivo a očekávané výstupy finančního vzdělávání, je vhodné přímo nahlédnout do SZS.

V rámci školy by měla proběhnout diskuze, jaký prostor je možné poskytnout finančnímu vzdělávání žáků. Zda zvolit variantu rozdělení požadovaného učiva SZS mezi některé předměty anebo vytvořit samostatný předmět v rámci jednoho či více ročníků.

Rozhodně, pokud se vytvoří samostatný předmět, neměla by být jeho výuka izolována od ostatních předmětů. Ve spolupráci s kolegy by se měla uskutečňovat synchronizace výuky jednotlivých témat (výuky EXCEL v ICT, posloupnosti v matematice, ekonomická a právní témata ve společenskovedních předmětech). V případě, že se na škole realizuje projektová výuka, které se účastní více předmětů, je určitě vhodné se zapojit s učivem finanční gramotnosti (cenová problematika, peníze, ochrana spotřebitele).

O výuce finanční gramotnosti na škole by se mělo informovat rodiče. Ti se mohou případně zapojit do výuky. Zejména v případě, že mají své zkušenosti z finančního trhu. Je třeba však dbát principu obecnosti a informovanosti. Výuka by neměla sloužit jako prostředek reklamy. Dále je třeba upozornit, že se v rámci výuky nebude pracovat s osobními údaji jednotlivých členů rodiny.

2.2 Realizace výuky

Jako v každém předmětu i ve výuce finanční gramotnosti je potřeba definovat některé odborné termíny, s nimiž se žáci mohou v běžné praxi setkat. Žáci by měli být vedeni k jejich aktivnímu používání. Jejich zavádění ve výuce by mělo probíhat na základě předchozích znalostí a zkušeností žáků. Uplatňujeme zejména tak konstruktivistický přístup k výuce. K vysvětlování těchto termínů je vhodné používat příklady. Nelze však tyto pojmy brát jako cíl finančního vzdělávání. Jsou jen jedním z pomocníků naplňování deklarovaného cíle.

V rámci výuky finančního vzdělávání lze velmi vhodně rozvíjet kritické myšlení žáků, které je vhodným nástrojem k jejich správnému rozhodování. Ve výuce se proto doporučuje pracovat i s autentickými materiály. Naučit v nich žáky vyhledávat varovné signály. Pokud si žák není jist, měl by si umět nalézt potřebné informace ke správnému rozhodnutí. Svůj postoj by měl v rámci diskuze správnými argumenty obhájit.

Obecný princip SFV nás úkoluje, aby se výuka nestala předmětem reklamy. Nelze ve výuce tak uplatňovat subjektivní hodnocení produktů a služeb finančního trhu. Žákům je proto třeba vhodnou metodou ukázat rozmanitost nabídky finančních produktů a služeb. Je však potřeba je umět porovnávat. Žákům by tak měli být představeny některé vhodné strategie, které jim pomohou k efektivnímu porovnávání jednotlivých nabídek.

2.3 Doporučené výukové metody

Dříve než se seznámíme s některými výukovými metodami, uvedeme definici výukové metody převzatou z [7].

„Výukovou metodou rozumíme uspořádaný systém vyučovacích činností učitele a učebních aktivit žáků směřujících k dosažení daných výchovně-vzdělávacích cílů. Posláním výukových metod je vhodným způsobem zprostředkovat žákům učivo (vědomosti a dovednosti) a umožnit jim poznávat a chápat realitu, která je obklopuje“

Z výuky ostatních předmětů víme, že nelze uplatňovat pouze jednu výukovou metodu, abychom dosáhli efektivní výuky. Je třeba je kombinovat a vhodně volit s ohledem na jednotlivá zařazená témata.

Finanční trh je dynamický, neustále se mění. Výuka je proto odlišná od jiných předmětů, neboť je třeba jí neustále aktualizovat. Získané znalosti a dovednosti by žáci měli být schopni aplikovat ve svém životě, zejména v tom budoucím, kdy se osamostatní. Měli by být schopni se správně a zodpovědně rozhodovat. Je proto tedy nutné do výuky zařazovat témata z běžného života. Volbou vhodných výukových metod si žáci díky vhodně zvoleným tématům rozvíjejí své dovednosti pro život.

Ve výuce tedy naleznou uplatnění zejména aktivizující metody (diskuze, heuristické, situační, inscenační, didaktické hry). Nelze však opominout i metodami klasickými (práce s textem, přednáška, vysvětlování). V případě dostatečného časového prostoru je možné využít i projektovou výuku. V dnešním světě hrají velmi důležitou roli počítače. Internet a programy jsou zdroji potřebných informací. Je proto vhodné je zapojit i do výuky finanční gramotnosti.

Dříve než si přiblížíme jednotlivé výukové metody, je třeba zdůraznit význam kooperativní výuky ve finančním vzdělávání. Žáci při práci na zadaných úkolech nepracují samostatně, ale ve skupinách. Učí se tak komunikovat, spolupracovat a vzájemně toleranci při diskuzích. V budoucím životě budou jednotlivá rozhodnutí týkající se hospodaření domácnosti přijímat ve spolupráci se všemi jejími členy.

Heuristické metody

Heuristické metody se často označují jako metody objevování. Z názvu je patrné, že učení se realizuje pomocí objevování. Žáci se aktivně podílejí na získávání nových poznatků. Sami si je tak formulují a osvojují. Učitel tento proces koordinuje, dbá na správné formulace. Žákům jsou předkládány k řešení zajímavé případy a situace. Volbou vhodných otázek je učitel směřuje k získání potřebných znalostí a dovedností.

Metody situační

Žáci díky této metodě se učí řešit problémy, se kterými se mohou setkat ve svém životě. Poznávají tak, že řešení nebývá mnohdy jednoznačné a je třeba zvážit různé strategie s ohledem na konkrétní situaci. V rámci řešení předloženého problému se žáci učí logicky usuzovat, samostatně myslet a řádné analýzy. Ve výuce hraje důležitou roli diskuze, prostřednictvím které se žáci učí argumentovat a obhajovat své názory.

Učitel předkládá problémový případ k řešení, případně ho doplňuje dalšími informacemi. Žáci pak navrhnou v rámci řízené diskuze učitelem jednotlivá řešení.

Pokud uplatníme heuristické a situační metody ve finančním vzdělávání, měly by být žákům předkládány problémy, kterých se jich bezprostředně dotýkají nebo se kterými se ve svém životě jistě setkají. Zároveň by se měli setkat i s životními problémy, které mají více řešení v závislosti na konkrétní situaci. Při řešení by se měly uplatňovat znalosti i z jiných předmětů (matematika, zeměpis, dějepis, občanská výchova). Žáci se tak učí řešit životní situace pomocí efektivních strategií.

Inscenační metody

Jedná se o další z metod aktivního učení. Podstata této metody spočívá v navození takové modelové situace, která se blíží situaci v sociální oblasti, pro kterou je žák připravován. Důležité je, aby žáci již měli potřebné teoretické znalosti z oblasti, kterou chceme žákům zprostředkovat. V rámci této metody si je zkouší v praxi. Rozvíjí si tak své sociální dovednosti, případně asertivní komunikaci. Důležitým prvkem této metody je hodnotící diskuze, které může být zařazena v průběhu či na konci výuky. V rámci výuky finanční gramotnosti si tak žáci rozvíjejí získané finanční strategie. Učí se je aplikovat při řešení různých problémů ze života domácnosti. Díky probíhající diskuzi si tak osvojí efektivní strategie.

Didaktické hry

Velmi vhodným zpestřením naší výuky mohou být didaktické hry. Díky vhodně zvoleným didaktickým hrám si žáci mohou procvičit získané znalosti a dovednosti. Ty si v rámci hry upevňují. V současné době se pro podporu finanční gramotnosti vydávají jednak hry deskové, ale i hry počítačové. Nevýhodou her je jejich časová náročnost a mnohdy i pořizovací cena.

Metoda práce s textem

Jedná se o jednu z klasických metod, kterou bychom neměli ve své výuce rozhodně opomenout. Jedná se o metodu, která u žáků rozvíjí čtenářskou gramotnost, zejména pak kritické čtení. Obě jmenované skutečnosti mají nezastupitelnou úlohu ve finanční gramotnosti žáka.

Žáci by se ve výuce měli zejména naučit číst v reklamních letácích, smluvních podmínkách, které jsou jednak uveřejněné na webech finančních institucí, tak i v tištěných podobách na jejich pobočkách, případně u zprostředkovatelů. Měli by umět v textu vyhledávat varovné signály nekalých praktik, aby se vyvarovali případných finančních problémů.

Projektová výuka

Smyslem projektové výuky je propojení praxe a teorie. Žáci samostatně nebo ve skupinách pracují na projektu, který je tvořen problémy nebo tématy vzešlých z konkrétních životních situací. Žáci, aby vytvořili požadovaný produkt, zapojují při řešení dílčích úkolů své získané znalosti a dovednosti většinou z několika předmětů. U žáků se projevuje ve velké míře jejich kreativita a vlastní činnost. Učitel se dostává do pozice poradce. Pokud na škole probíhá projektová výuka, je jistě vhodné se do ní zapojit, neboť náplní výuky finanční gramotnosti jsou velmi vhodná témata.

2.4 Využití informačních a komunikačních technologií při výuce finanční gramotnosti

Pro dnešní finanční trh jsou počítače velmi důležitým nástrojem. Nelze je proto tedy ani opominout při výuce finanční gramotnosti. Žáci by měli počítače brát jako užitečného pomocníka ve světě financí. Díky nim mohou snáze zpracovávat, vyhodnocovat a prezentovat získaná data. Internet je v současné době jedním z klíčových zdrojů informací. Je třeba žáky učít potřebné informace vyhledávat a zpracovávat, aby je využili k správnému rozhodnutí.

Ve výuce finanční gramotnosti je vhodné využívat jednak počítače, tak i mobilní telefony a tablety. Lze je použít k samostatné ale i ke skupinové práci. Velmi vhodným doplňkem výuky je interaktivní tabule.

Aby žáci dokázali získaná data dobře zpracovat k jejich analýze a prezentaci, je třeba je seznámit s některými vhodnými programy. Významným pomocníkem ve světě financím jim bude tabulkový procesor (EXCEL, CALE). Za zmínku stojí i programy GeoGebra a Maple.

Dnešní člověk, aby získal potřebné informace, využije v přední řadě zejména internet. Informace se zde aktualizují. Nevýhodou však zůstává, že oproti tištěným dokumentům, nejsou mnohdy kontrolovány. Je proto třeba vést žáky k tomu, aby si získané informace ověřovali. Využívali věrohodných zdrojů. Ve výuce finanční gramotnosti by se měli seznámit s některými specializovanými finančními servery, kde jsou kromě informací a analýz i online finanční kalkulatory.

II. Praktická část

3. Koncept Semináře finanční gramotnosti

Seminář finanční gramotnosti je koncipovaný jako jednorozční výukový předmět s dotací dvou vyučovacích hodin týdně pro střední školy všeho typu.

Seminář je sestaven na základě mé výuky na všeobecném gymnáziu. Žáci prvních až třetích ročníků naší školy si vybírají každý rok z několika nabízených odborných seminářů. Nemohou si však zvolit stejný seminář vícekrát v průběhu svého studia. Seminář finanční gramotnosti je tak koncipovaný pro žáky s odlišnými znalostmi. Žáci zejména využívají své znalosti ze základní školy, z médií a z rodinného prostředí. V případě některých náročnějších témat žáci vyššího ročníků doplňují učitele a tím předávají své znalosti mladším spolužákům, což z mé zkušenosti zefektivňuje výuku, zejména při realizaci práce ve skupinách.

Použití matematických dovedností v semináři vychází ze znalostí žáka prvního ročníku. V případě využití některých počítačových programů ve výuce jsem vycházel z tematického plánu naší školy pro první ročník, kdy se žáci seznamují se základním užíváním Office programů. Opět je výhodné využít znalosti žáků vyšších ročníků, aby mladším pomohli při řešení některých úkolů. Žáci se tak učí komunikovat, prohlubují mezi sebou vztahy, vzájemně se obohacují a tím se posiluje sociální rozvoj žáka.

Pokud na škole probíhá výuka odlišným způsobem, je vhodné seminář zařadit do druhého nebo třetího ročníku, aby jeho výuka korespondovala s ostatními předměty, o které se opírá (zejména matematika, informační a komunikační technologie, občanská výchova nebo základy společenských věd – ekonomie a právo).

V případě, že finanční gramotnost není na škole samostatným předmětem, je možné použít některé z výstupů a k nim zpracovaným výukových materiálů jako podklad pro krátkodobou projektovou výuku v rámci Vašeho předmětu. Některé navržené aktivity (výukové materiály), využívající aktivizující metody, lze do výuky také zařadit.

Výuka semináře finanční gramotnosti se plně řídí pokyny vydanými v dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání, který byl schválený vládou v roce 2010 (pozn. Dodatek odkazy z doporučené literatury). Při zpracování obsahu semináře jsem se řídil finančními standardy, které jsou uvedeny v dokumentu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (pozn. Dodatek odkazy z doporučené literatury). Vzhledem ke skutečnosti, že tyto standardy jsou již součástí Rámcového vzdělávacího plánu pro gymnázia a pro střední odborné vzdělávání (dále RVP), jsem se seznámil i s těmito dokumenty (pozn. Dodatek odkazy z doporučené literatury). Plán výuky semináře, kde jsou k jednotlivým probíraným tématům přiřazeny očekávané výstupy RVP, je uveden v následující kapitole.

Abych zvolil vhodnou efektivní metodiku výuky, nastudoval jsem si některé publikace a dokumenty, které se touto problematikou zabývají ([2], [6], [7], [11], [15]). Nejčastěji jsem čerpal z dokumentů vydaných pod záštitou Výzkumného ústavu pedagogického v Praze ([3], [4], [5], [8]).

Seminář finanční gramotnosti se skládá ze šesti modulů, konkrétně

- Hospodaření domácností
- Ceny, peníze
- Finanční trh
- Úroky, úročení
- Finanční produkty
- Finanční plánování a ochrana spotřebitele.

Ke každému z modulů je zpracován doporučený sled výukových témat, výukový materiál, výuková prezentace, zadání výstupu (ů) a vstupní/výstupní test.

Doporučený výukový sled výukových témat mapuje průběh výuky daného modulu. Jednotlivá témata jsou zde řazena chronologicky. U každého z témat je uvedena časová dotace, výukový cíl a jednotlivé fáze výuky. Jsou zde uvedena i doporučení pro realizaci některých částí výuky. V případě realizace některé z doporučené výukové metody, je zde uveden její název.

Výukový materiál obsahuje doporučené učivo. Jsou zde vymezeny ve výuce používané pojmy, které jsou doplněny příklady. Pro případ potřeby upřesnění nebo dalších informací, jsou zde i uvedeny odkazy na webové stránky nebo literaturu, ze které jsem čerpal. Vzhledem ke skutečnosti, že se používají i údaje, které se v průběhu výuky mění (uvedené úrokové sazby, podmínky finančních produktů), je třeba je v průběhu aktualizovat. K tomu nám mohou pomoci jednak média, tak i případně sami žáci.

Výuková prezentace plně koresponduje s výukovým materiálem. Zvolil jsem velmi jednoduchou formu. Vzešlo to hlavně z požadavků žáků, kteří si do ní chtěli v průběhu výuky dopisovat své poznámky. Dalším důvodem je i její případná velikost. Takto jednoduchý formát prezentace lze velmi snadno posílat emailem, případně sdílet v rámci e-learningu nebo jiného komunikačního média. Dále mě k tomu vedl i důvod, že každý z nás má své požadavky na konečný vzhled prezentace (barvy, motivy, zvuky, ...). Opět je třeba mít na paměti, že v případě aktualizace výukového materiálu, je třeba i aktualizovat výukovou prezentaci.

Zadání jednotlivých výstupů je formulováno jednoduše s doporučením na jeho vypracování. Vycházel jsem z připomínek svých žáků k jednotlivým zadáním. V případě nejasnosti, je zadání výstupu ještě dovysvětleno v doporučeném sledu výukových témat. Je možné je tak změnit dle požadavků žáků, aby výstup řádně vypracovali. Jeden z výstupů je navíc (zařazen na konci), a to Hodnocení práce spolužáka. Tento výstup jsem zařadil ve výuce na konci školního roku. Žáci si za úkol mají vybrat jednu z prací svých spolužáků a dle pokynů uvedených ve výstupu ji zhodnotit. Jedná se o velmi efektivní výukovou metodu. Jednak si zopakují látku, ale i se tím podpoří jejich čtenářská gramotnost.

Vstupní/výstupní testy jsou tvořeny z uzavřených otázek. Vždy je jedna z nabízených odpovědí správná. Jejich hlavní účel je, aby nám poskytli zpětnou vazbu, zda si žáci osvojili daný výukový modul. Určitě je vhodné test s nimi společně zkontrolovat. Vysvětlit si jednotlivé použité termíny a v rámci diskuze vyloučit ostatní odpovědi. Je možné konečné řešení testu uskutečnit v rámci závěrečného opakování výukového modulu.

Jednotlivé výukové moduly jsou uvedeny v rámci následujících samostatných kapitol. Výukové prezentace a řešení příkladů v programu EXCEL nejsou z důvodu praktických v tištěné podobě zařazené. Všechny jsou umístěny na příloženém CD.

Dříve než přistoupíme k jednotlivým kapitolám, seznámíme se s ročním plánem výuky Semináře finanční gramotnosti, ve kterém jsou jednotlivá témata rozřazena chronologicky k jednotlivým měsícům školního roku. Jsou zde uvedeny i plánované výstupy žáků.

Roční plán semináře finanční gramotnosti

Měsíc	Téma semináře
Září	<p>Hospodaření domácnosti</p> <p>Tvorba domácího rozpočtu</p> <p>Majetky a závazky domácnosti</p> <p>Životní úroveň. Ochrana před chudobou.</p> <p style="text-align: right;">Výstup: Sestavení rozpočtu fiktivní domácnosti</p>
Říjen	<p>Mzda, plat</p> <p style="text-align: right;">Výstup: Mzda člena domácnosti</p> <p>DPH, Cena</p> <p>Cenové „praktiky“</p> <p style="text-align: right;">Výstup: Přehled cenových „praktik“ obchodníků</p> <p>Inflace</p> <p>Peníze, placení</p>

Listopad	<p>Měna</p> <p>Finanční trh</p> <p>Instituce působící na finančním trhu</p> <p>Výstup: „Reklamní medailónek“ finanční instituce</p> <p>Úroky, úročení</p> <p>Jednoduché úrokování</p> <p>Složené úročení</p>
Prosinec	<p>Efektivní úroková míra</p> <p>Úroková míra a inflace</p>
Leden	<p>Finanční produkty</p> <p>Spotřebitelské úvěry, RPSN</p> <p>Výstup: Nákup zboží v určité cenové relaci</p>
Únor	<p>Hypoteční úvěry, anuita</p> <p>Výstup: Hypotéka</p>

Březen	<p>Investování volných finančních prostředků</p> <p>Běžný, spořicí účet</p> <p>Termínovaný vklad</p> <p>Stavební spoření, IRR (vnitřní míra výnosnosti)</p>
Duben	<p>Penzijní připojištění</p> <p>Cenné papíry</p> <p>Investice do nemovitosti, komodit</p> <p>Životní a neživotní pojištění</p> <p style="text-align: right;">Výstup: Matyášova investice</p>
Květen	<p>Finanční plánování</p> <p>Využití přebytkového rozpočtu</p> <p>Odstraňování schodkového rozpočtu</p> <p style="text-align: right;">Výstup: Finanční plán fiktivní domácnosti</p>
Červen	<p>Ochrana spotřebitele</p> <p style="text-align: right;">Výstup: Ochrana spotřebitele</p>

Tab. č.1: Roční plán semináře finanční gramotnosti

4. Vzdělávací obsah semináře finanční gramotnosti

Výstup RVP	Očekávané školní výstupy semináře	Učivo	Přesahy a vazby, poznámky
<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozliší pravidelné a nepravidelné příjmy a výdaje a na základě toho sestaví rozpočet domácnosti, - uvede postup, jak vypočítá životní minimum své domácnosti, a zažádá o sociální dávku, na niž má nárok, - uvede, jakým způsobem podá daňové přiznání především k dani z příjmu, jak provede základní výpočty daní a zjistí výši sociálního a zdravotního pojištění, 	<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - sestaví rozpočet domácnosti - stanoví životní a existenční minimum - rozeznává jednotlivé složky hrubé a superhrubé mzdy a umí vypočítat čistou mzdu 	<p>Téma: Hospodaření domácnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> – osobní rozpočet - vzácnost a obětovaná příležitost - rozpočet domácnosti - majetek a závazky domácnosti - osobní aktiva a osobní pasiva - životní úroveň, ochrana před chudobou <p>Mzda, Plat</p> <ul style="list-style-type: none"> - hrubá a superhrubá mzda - výpočet čisté mzdy 	<p>Vazby</p> <p>Člověk a svět práce - Tržní ekonomika, Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice, Finance</p> <p>MAT - Práce s daty</p> <p>Přesahy</p> <p>ZSV - Člověk ve společnosti, Občan ve státě,</p> <p>GEO - Sociální prostředí, Regiony</p> <p>ICT - Zdroje a vyhledávání informací, komunikace, Zpracování a prezentace informací</p>

<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozlišuje základní typy daní a na které činnosti se zdaňovací povinnost vztahuje, - stanoví cenu jako součet nákladů, zisku a DPH; - vysvětlí, jak se cena liší podle typu zákazníka, místa i období; objasní důvody kolísání cen zboží i pracovní síly na trhu podle vývoje nabídky a poptávky, - rozpozná běžné cenové triky a klamavé nabídky, analyzuje skrytý obsah reklamy, kriticky posuzuje podíl marketingu na úspěchu výrobku na trhu. - na základě aktuálních informací z médií posoudí vliv nejdůležitějších ekonomických ukazatelů (inflace, úroveň HDP, míra nezaměstnanosti) na změny v životní úrovni občanů, 	<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - zná způsoby stanovení ceny - rozpozná nejpoužívanější cenové triky a klamavé nabídky - objasní podstatu inflace a její důsledky a uvede příklady reakce obyvatel a podniků - umí využít účelově jednotlivé formy platebního styku - rozlišuje pojmy valuta a deviza a rozumí kurzovnímu lístku 	<p>Téma: Cena, peníze</p> <p>Cena</p> <ul style="list-style-type: none"> - trh, nabídka, poptávka - způsoby stanovení ceny, DPH - cenové “praktiky” <p>Inflace</p> <ul style="list-style-type: none"> - důsledky inflace - reakce obyvatel a podniků na inflace <p>Peníze</p> <ul style="list-style-type: none"> - historie peněz - definice peněz - formy platebního styku - měna, valuty a devizy, kurzovní lístek 	<p>Vazby</p> <p>Člověk a svět práce - Tržní ekonomika, Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice, Finance</p> <p>MAT - Práce s daty</p> <p>Přesahy</p> <p>ZSV - Člověk ve společnosti, Občan ve státě, Mezinárodní vztahy</p> <p>GEO - Sociální prostředí, Regiony</p> <p>ICT - Zdroje a vyhledávání informací, komunikace, Zpracování a prezentace informací</p> <p>DEJ - Úvod do studia historie, Moderní doba</p>
---	--	---	---

- vysvětlí podstatu inflace a její důsledky na příjmy obyvatelstva, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování a uvede příklady, jak se důsledkům inflace bránit,

- využívá moderní formy bankovních služeb, včetně moderních informačních a telekomunikačních technologií, ovládá způsoby bezhotovostního platebního styku.

PT: VMEGS - Problematika současných měnových systémů

PT: MkV -
Vyspělost finančního systému odráží vyspělost civilizace v určitém regionu

PT: MeV - Skrytý obsah reklamy

<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - vysvětlí na základě konkrétní, reálné a aktuální situace ve společnosti mechanismy fungování trhu, - objasní funkci ČNB a její vliv na činnost komerčních bank 	<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - chápe sebe jako součást finančního trhu a zná jeho jednotlivé instituce 	<p>Téma: Finanční trh</p> <p>Finanční trh</p> <ul style="list-style-type: none"> - finanční trh - instituce působící na finančním trhu 	<p>Vazby</p> <p>Člověk a svět práce - Tržní ekonomika, Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice, Finance</p> <p>Přesahy</p> <p>ZSV - Člověk a svět práce - Tržní ekonomika, Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice, Finance</p> <p>GEO - Sociální prostředí, Regiony</p> <p>ICT - Zdroje a vyhledávání informací, komunikace, Zpracování a prezentace informací</p>
---	---	--	---

<p>Žák</p> <p>= řeší aplikační úlohy s využitím poznatků o funkcích a posloupnostech</p> <p>= interpretuje z funkčního hlediska složené úrokování a je schopen aplikovat exponenciální funkci a geometrickou posloupnost ve finanční matematice.</p> <p>- vysvětlí způsoby stanovení úrokových sazeb a rozdíl mezi úrokovou sazbou a RPSN.</p>	<p>Žák</p> <p>- objasní princip stanovení úrokových sazeb</p> <p>- rozlišuje základní typy úročení a dokáže je matematicky objasnit</p> <p>- vypočítá konečnou částku při jednotlivých typech úročení, a to i při zdanění</p>	<p>Téma: Úroky, úročení</p> <p>- základní typy úročení</p> <p>- úročení úvěrů</p> <p>- efektivní úroková míra</p> <p>- úroková míra a inflace</p>	<p>Vazby</p> <p>Člověk a svět práce - Finance</p> <p>MAT = Práce s daty, Závislosti a funkční vztahy</p> <p>Přesahy</p> <p>ICT - Zdroje a vyhledávání informací, komunikace, Zpracování a prezentace informací</p> <p>ZSV - Člověk ve společnosti, Občan ve státě, Mezinárodní vztahy</p>
---	--	--	---

<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - navrhne způsoby, jak využít volné finanční prostředky (spoření, produkty se státním příspěvkem, cenné papíry, nemovitosti aj.), vybere nejvýhodnější produkt pro investování volných finančních prostředků a vysvětlí proč, - vybere nejvýhodnější úvěrový produkt s ohledem na své potřeby a zdůvodní svou volbu, posoudí způsoby zajištění úvěru a vysvětlí, jak se vyvarovat předlužení, - vybere nejvýhodnější pojistný produkt s ohledem na své potřeby, 	<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - orientuje se v bankovních a jiných poplatcích - dokáže vybrat nejvýhodnější finanční produkt pro investování volných finančních prostředků, svůj výběr řádně zdůvodní - posoudí výhodnost finančních produktů se státní podporou pro svoje budoucí zabezpečení - analyzuje bankovní a spotřebitelské úvěry - stanoví hodnotu RPSN a chápe význam této veličiny - je schopný posoudit nabídku úvěrových společností pro zajištění případného úvěru 	<p>Téma: Finanční produkty</p> <p>Spotřebitelské úvěry</p> <ul style="list-style-type: none"> - bankovní a nebankovní úvěry - RPSN - kreditní karta <p>Hypoteční úvěry</p> <ul style="list-style-type: none"> - klasický hypoteční úvěr - americká hypotéka - anuita - refinancování hypotéky <p>Investování volných finančních prostředků</p> <ul style="list-style-type: none"> - běžný, spořicí účet - termínovaný vklad - stavební spoření - penzijní připojištění - cenné papíry - životní a neživotní pojištění 	<p>Vazby</p> <p>Člověk a svět práce - Tržní ekonomika, Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice, Finance</p> <p>MAT = Práce s daty</p> <p>Přesahy</p> <p>ZSV - Člověk ve společnosti, Občan ve státě, Mezinárodní vztahy</p> <p>GEO - Regiony</p> <p>ICT - Zdroje a vyhledávání informací, komunikace, Zpracování a prezentace informací</p> <p>PT: MeV - relevance a věrohodnost informací poskytovatelů úvěrů</p>
---	--	--	---

<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - navrhne, jak řešit schodkový rozpočet a jak naložit s přebytkovým rozpočtem domácnosti, <p>= reprezentuje graficky soubory dat, čte a interpretuje tabulky, diagramy a grafy, rozlišuje rozdíly v zobrazení obdobných souborů vzhledem k jejich odlišným charakteristikám</p>	<p>Žák</p> <ul style="list-style-type: none"> - umí vytvořit finanční plán - zná možnosti zajištění při ztrátě příjmů nebo majetku - uvádí příklady možného investování - nalezne adekvátní řešení deficitu domácího rozpočtu 	<p>Téma: Finanční plánování</p> <ul style="list-style-type: none"> - finanční plán - zajištění rizik - využití přebytkového rozpočtu - odstranění schodkového rozpočtu 	<p>Vazby</p> <p>Člověk a svět práce - Tržní ekonomika, Národní hospodářství a úloha státu v ekonomice, Finance</p> <p>MAT = práce s daty</p> <p>Přesahy</p> <p>ZSV - Člověk ve společnosti, Občan ve státě</p> <p>ICT - Zdroje a vyhledávání informací, komunikace, Zpracování a prezentace informací</p> <p>PT: OSV - možná opatření pro předcházení zátěžovým situacím, stresům, atd. kvůli případnému zadlužení domácnosti</p> <p>PT: OSV - jak a kdy činím ve svém životě rozhodnutí a důležité volby na základě mé finanční situace</p>
---	--	---	--

<p>Žák</p> <p>- na příkladu vysvětlí, jak uplatňovat práva spotřebitele (při nákupu zboží a služeb, včetně produktů finančního trhu),</p>	<p>Žák</p> <p>- zná svá práva v roli spotřebitele</p> <p>- dokáže využít ochranu spotřebitele k vyřešení sporu při nespokojenosti se službami</p>	<p>Téma: Ochrana spotřebitele</p> <p>- práva spotřebitele</p> <p>- ochrana spotřebitele na finančním trhu</p> <p>- hlavní problémy ochrany spotřebitele na současném finančním trhu v ČR</p>	<p>Vazby</p> <p>Člověk a svět práce - Finance</p> <p>Přesahy</p> <p>Výchova ke zdraví - zdravý způsob života a péče o zdraví</p> <p>ZSV - Občan a právo, Člověk ve společnosti, Občan ve státě, Mezinárodní vztahy</p> <p>ICT - Zdroje a vyhledávání informací, komunikace, Zpracování a prezentace informací</p> <p>PT: OSV - účelová efektivní komunikace mě jako spotřebitele, vyhledávání informací a profesionálního poradenství pro moji ochranu v roli spotřebitele</p> <p>PT: VMEGS - Instituce ochrany spotřebitele</p>
---	---	---	--

Tab. č.2: Vzdělávací obsah semináře finanční gramotnosti

Vysvětlení zkratk použitých symbolů:

PT – průřezové téma, OSV - Osobnostní a sociální výchova, VMEGS - Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech,

MkV -Multikulturní výchova, MeV - Mediální výchova, MAT – Matematika, ZSV – Základy společenských věd, GEO – Geografie (Zeměpis),

ICT - Informační a komunikační technologie

5. Hospodaření domácnosti

5.1 Doporučený sled výukových témat

I. Zadání vstupního test

II. Osobní rozpočet a rozpočet domácnosti

Výukový cíl

Žáci dokáží sestavit rozpočet domácnosti, na základě něhož dokáží rozhodnout, v jakém stavu se nachází hospodaření vybrané domácnosti. Dokáží v případě deficitního nebo vyrovnaného rozpočtu navrhnout reálné možnosti, aby se stal rozpočet přebytkový.

Časová dotace výuky

2 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel za pomoci výukové prezentace (Hospodaření domácnosti – snímky 2-7) vymezuje pro žáky potřebné pojmy pro sestavení rozpočtu domácnosti. Využívá předchozí zkušenosti a znalosti žáků. Ti jej doplňují příklady. Pojmy s případnými příklady jsou případně vymezeny v příloženém výukovém materiálu.

2. Řešení příkladu rodiny Pohodových a Stálých

Využití heuristické výukové metody řešení problému. Žáci mají za úkol sestavit na základě získaných poznatků sestavit domácí rozpočet rodiny Pohodových a Stálých. V případě deficitního a vyrovnaného rozpočtu mají za úkol navrhnout možná řešení, za pomoci kterých by se stal rozpočet přebytkový.

Zadání příkladu (převzat z [13])

V obci Nadějov bydlí manželé Pohodovi se synem Honzíkem a rodiče paní Pohodové manželé Stálí.

Manželé Pohodovi mají svojí domácnost organizovanou následovně. Pan Pohoda má práci, která ho baví, a jeho čistý příjem je 13 300 Kč. Protože je pohodlný, jezdí do práce i z ní taxíkem, což jej přijde týdně na 500 Kč. Pan Pohoda si také zvykl chodit na obědy do nedaleké restaurace, kde dělají výborná denní menu, zde sice platí pouze stravenkami, ale ty si od zaměstnavatele kupuje za 600 Kč na měsíc.

Paní Pohodová je na mateřské dovolené s Honzíkem. Zbývají ji poslední dva měsíce. Její rodičovský příspěvek zhruba činí 9 100 Kč⁴. Za bydlení dají Pohodovi každý měsíc 7 300 Kč. Každý čtvrtek chodí Pohodovi na velký nákup potravin přibližně za 2 000 Kč a kosmetiky a drogerie dohromady za 250 Kč. Honzík spotřebuje plenky, vlhčené kapesníčky a dětské krémy za 1 000 Kč. Paní Pohodová nikdy neodolá a Honzíkovi při každém nákupu něco koupí, nejčastěji to jsou hračky a DVD s pohádkami. Každý měsíc průměrně za 500 Kč. Honzík rychle roste, proto každý měsíc paní Pohodová utratí v baby bazaru za nové oblečení pro Honzíka asi 500 Kč. Když Honzík spinká, paní Pohodová brouzdá po internetu, píše si emaily se spolužačkami nebo volá se svou maminkou paní Stálou. Pan pohoda telefon moc nepoužívá. Dohromady platí za telefony a internet 1 500 Kč za měsíc. Manželé Pohodovi si každý měsíc dopřejí jeden večer bez Honzíka. Jdou na večeři do vyhlášené restaurace a pak do divadla nebo kina. Za takto strávený večer obvykle utratí 1 500 Kč. Mezitím jim sousedka Honzíka hlídá. S tou se domluvili na sazbě 400 Kč za večer.

Nedaleko manželů Pohodových v menším bytě bydlí manželé Stálí. Ti tak platí nájem 5 000 Kč měsíčně. Vlastní starší auto, kterým jezdí společně do práce, neboť pracují u stejné firmy. Mají tak i stejnou čistou mzdu 14 500 Kč měsíčně. Auto občas potřebuje vyměnit nějakou tu součástku, doplnit provozní kapaliny a pohonné hmoty. Na všechny tyto potřeby jejich auta Stálí vydají 4 500 Kč měsíčně. Protože jsou oba kuřáci, utratí značné množství peněz za cigarety. Každý z nich vykouří jednu krabičku cigaret denně za 50 Kč. Manželé Stálí mají rádi zábavu. Často tak chodí do kina, divadla a podnikají rádi výlety. Měsíčně za svoji zábavu vydají přibližně 2 000 Kč. Paní Stálá si dopřává kvalitní krémy pro zralou pleť. Měsíčně tak vydá za kosmetiku a drogerii pro oba 1 500 Kč. Každý měsíc kupuje pro sebe a pro manžela vitamíny a potravinové doplňky za 1 000 Kč, aby si udrželi kondici pro své výlety. Manželé chodí nakupovat každou středu potraviny, utratí 2 000 Kč. Ve všední dny pan Stálý tráví večery na internetu a paní Stálá touto dobou si telefonuje se svou dcerou.

Jejich měsíční účet se tak vyšplhá na 1 500 Kč. Po těžkém týdnu v práci se paní Stálá odreagovává v obchodu s oblečením a obuvi, kde měsíčně utratí přibližně 1 500 Kč. Každý měsíc manželé Stálí ukládají na stavební spoření částku 2 000 Kč.

⁴ Výše stanovena pomocí online kalkulačky volně dostupné na internetu:
<<http://www.penize.cz/kalkulacky/rodicovsky-prispevek#rodivovska>>

Určete, jaké typy rozpočtu mají výše jmenované rodiny (počítejte, že v měsíci jsou 4 týdny, popř. 30 dní). Pokud by byl vyrovnaný či deficitní, navrhněte možná řešení pro manžele, aby se jejich rozpočet mohl stát přebytkovým.

Řešení příkladu:

1. Rozpočet manželů Pohodových je schodkový (Příjmy – výdaje = -1900 Kč).

Možné změny: Pan Pohoda začne jezdit do práce MHD nebo chodit pěšky. Pokud se Pohodovi půjdou bavit, zvolí pouze jednu možnost, buď kulturu či restauraci. Hlídní si mohou domluvit bezplatně s babičkou Honzíka, paní Stálou. Paní Pohodové za dva měsíce skončí mateřská dovolená, tudíž po nástupu do zaměstnání se její příjem zvýší.

2. Rozpočet manželů Stálých je vyrovnaný (příjmy – výdaje = 0 Kč).

Možné změny: Manželé omezí kouření. Paní Stálá omezí své nákupy oblečení. Další možností je omezení výletů.

Doporučení:

Žáci vytvoří několik skupin. Každá z takto vytvořených skupin dostane za úkol sestavit rozpočet jedné ze jmenovaných rodin. Je určitě vhodné pro následnou diskuzi nad řešením, aby jednu rodinu řešilo více skupin. Ostatní skupiny budou tak kontrolory řešení. Po uplynutí zadaného času jedna ze skupin předvede své řešení před třídou.

Vhodným zpestřením prezentace výuky může být interaktivní tabule, kdy si žáci mohou do předem připravené tabulky vepisovat jednotlivé položky.

Osobní příjmy	Osobní výdaje
Pravidelné (seznam + částka) mezisoučet	Pevné (seznam + částka) mezisoučet
Nepřavidelné (seznam + částka) mezisoučet	Kontrolovatelné (seznam + částka) mezisoučet
Celkem	Celkem
Rozdíl příjmů a výdajů	

Tab. č.3: Pomoc pro řešení příkladu rodiny Pohodových a Stálých na interaktivní tabuli

3. Závěrečné shrnutí

Učitel ve spolupráci se žáky provede závěrečné shrnutí.

III. Majetky a závazky domácnosti

Výukový cíl

Žák dokáže na základě soupisu majetků a závazků provést rozvahu domácnosti/jednotlivce.

Časová dotace výuky

2 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel opětovně za pomoci výukové prezentace (Hospodaření domácnosti – snímky 8-10) vymezuje pro žáky potřebné pojmy, aby dokázali rozhodnout, zda produkt či věc je majetkem či závazkem nebo zda je osobním aktivem či pasivem. Využívá předchozí zkušenosti a znalosti žáků. Ti jej doplňují příklady.

Pojmy s případnými příklady jsou případně vymezeny v příloženém výukovém materiálu.

2. Skupinová práce

Učitel si dopředu vytvoří jednotlivé karty, na kterých budou napsány názvy různých produktů finančního trhu (stavební spoření, klasická hypotéka, akcie, apod.) a názvy různých věcí vyskytujících se v domácnostech (auto, obraz, zahrada, apod.). Pro inspiraci je možné využít příklady z příloženého výukového materiálu.

Žáci v rámci skupin budou mít za úkol nejdříve karty roztrždit podle kritéria, zda se jedná o majetek nebo závazek domácnosti. Po uplynutí stanoveného času učitelem proběhne v rámci diskuze rozřešení.

Následně může proběhnout změna žáků v rámci skupin či skupiny jsou zachovány. Žáci mají za úkol karty označené jako majetek domácnosti roztrždit podle kritéria, zda se jedná o osobní aktivum či osobní pasivum. Opět po uplynutí stanoveného času učitelem proběhne v rámci diskuze rozřešení.

Opětovným zpestřením může být zapojení interaktivní tabule.

3. Závěrečné shrnutí

Žáci ve spolupráci s učitelem doplní do chybějících snímků v prezentaci (interaktivní tabule) příklady k uvedeným pojmům.

4. Zadání výstupu žáka: Sestavení rozpočtu fiktivní domácnosti

Žákům v závěru hodiny je zadán první výstup. V rámci tohoto výstupu žák sestaví rozpočet fiktivní rodiny. Stanoví její majetky a závazky. Následně zhodnotí hospodaření své fiktivní domácnosti.

Doporučení:

Žáci jsou velmi kreativní při vytváření svých rodin. Nebezpečím je však, že v rámci třídy pouze vzniknou domácnosti s velkým přebytkem, což není vhodné pro další použití tohoto rozpočtu v závěru školního roku, kdy budou pro svoji fiktivní rodinu vytvářet finanční plán.

Doporučuji proto, aby někteří žáci měli přidělený (losem) rozpočet přebytkový a někteří deficitní v rámci tisíce korun.

IV. Životní úroveň

Výukový cíl

Žák umí vyhledat pomocí vhodných ukazatelů informace o životní úrovni ve vybraném regionu.

Časová dotace výuky

1 vyučovací hodina

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel za pomoci výukové prezentace (Hospodaření domácnosti – snímky 11 a 12) vymezuje pojem životní úroveň. Seznamuje žáky se stránkami Českého statistického úřadu (Dostupné na internetu: <<http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>>).

2. Didaktická hra: Kdo je nejrychleji nalezne potřebné informace?

Učitel si dopředu připraví několik různých dotazů na hodnoty ukazatelů dohledatelných v rámci stránek ČSU (např. Kolik činili celkem průměrné hrubé příjmy domácností za rok 2009? – odpověď 166 087). Inspirací mohou být příklady uvedeny v příloženém výukovém materiálu.

Žáci podle počtu dostupných počítačů jsou rozděleni do skupin. Soutěž vyhrává skupina, která nejdříve dohledá správně všechny hodnoty.

V. Životní a existenční minimum. Ochrana před chudobou.

Výukový cíl

Žák rozlišuje pojmy životní a existenční minimum. Dokáže si vyhledat informace o jednak o možné ochraně před jeho případnou chudobou, tak i o možné sociální podpoře ze strany státu.

Časová dotace výuky

1 vyučovací hodina

Realizace výuky

Učitel za pomoci stránek Ministerstva práce a sociálních věcí postupně žáky seznamuje s pojmy životní a existenčního minima, ochranou před chudobou a státní sociální podporou. Webové odkazy jsou uvedeny v příloženém výukovém materiálu.

Žáci pomocí informací získaných z webových stránek doplňují výklad učitele.

VI. Mzda, Plat

Výukový cíl

Žák rozlišuje pojmy minimální a zaručená mzda. Dokáže vypočítat čistou mzdu (případně částku k výplatě) z hrubé mzdy.

Časová dotace výuky

2 - 4 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel za pomoci výukové prezentace (Hlavní pravidelné příjmy) vymezuje pro žáky potřebné pojmy pro rozlišení jednotlivých typů mezd. Využívá předchozí zkušenosti a znalosti žáků. Pojmy s případnými příklady jsou případně vymezeny v příloženém výukovém materiálu.

Doporučení:

Žáci mohou v průběhu výuky učitele doplňovat za pomoci vyhledávání informací na internetu. Ve výukové prezentaci jsou vynechány jednotlivé částky. Ty mohou žáci dohledat na pokyn učitele. Výše jednotlivých částek jsou uvedeny v příloženém výukovém materiálu.

2. Řešení příkladů

V příkladu žáci stanovují výši částky k výplatě pana Bankovky pro tři možné případy.

Zadání příkladu: Stanovení částky k výplatě pana Bankovky

Pan Bankovka se svoji rodinou žije v pronajatém bytě na okraji velkého města. Jeho manželka je stále na mateřské dovolené s dvouročním synem. Starší dcera bude příští rok maturovat.

Pan Bankovka má pro tento rok v rámci svého platebního výměru sjednanou základní měsíční mzdu 22 800 Kč. V tomto měsíci, ve kterém odpracoval 19 pracovních dnů (bez státního svátku), dosáhl významného pracovního úspěchu. Zaměstnavatel ho proto odměnil premií ve výši 2 500 Kč.

Vypočtete výši částky k výplatě za předpokladu, že víte

- a) v tomto měsíci si nevezal dovolenou a ani nebyl nemocný. Manželka si zvolila délku pobírání rodičovského příspěvku po dobu 30 měsíců. Jeho výše tak činí 7 333 Kč.
- b) v tomto měsíci si nevezal dovolenou a ani nebyl nemocný. Manželka si zvolila délku pobírání rodičovského příspěvku po dobu 43 měsíců. Jeho výše tak činí 5 116 Kč.
- c) v tomto měsíci si nevezal dovoleno, avšak byl 10 dnů nemocný. Manželka si zvolila délku pobírání rodičovského příspěvku po dobu 30 měsíců. Jeho výše tak činí 7 333 Kč.

Řešení příkladu (rok 2013):

- a) Základní mzda 22 800 Kč, prémie 2 500 Kč

Položka	výpočet	Částka v Kč
Hrubá mzda	$22\,800 + 2\,500$	25 300
Sociální pojištění	$25\,300 \times 0,065$	1 645
Zdravotní pojištění	$25\,300 \times 0,045$	1 139
Superhrubá mzda	$25\,300 \times 1,34$	33 902
Daň	$33\,902 \times 0,15$	5 085
Sleva na poplatníka	uplatňuje	2 070
	Dítě a studující dcera	2 234
Daňová povinnost	$5085 - 2070 - 2234 =$	781
Čistá mzda	$25300 - 1645 - 1139 - 781 =$	21 735

Tab. č.4: Řešení příkladu Stanovení částky k výplatě pana Bankovky

- b) Základní mzda 22 800 Kč, prémie 2 500 Kč

Manželky roční příjem však nedosahuje 68 000 Kč.

Tuto slevu na dani uplatní však až při podání daňového přiznání. Částka mu bude následně navracena v rámci daňového bonusu.

- c) Výpočet výše náhrady mzdy v roce 2013 určí výši mzdy, kterou pan Bankovka dostane od svého zaměstnavatele v období 10 kalendářních dnů trvání pracovní neschopnosti.

Stanovení průměrného hodinového výdělku pana Bankovky

V měsíci odpracoval 19 dní, což je 152 hodin.

Průměrný hodinový výdělek tak činí $22\,800 / 152 = 150$ Kč

Průměrný hodinový výdělek se redukuje podle následujících pravidel:

z částky do 151,03 CZK se počítá 90 %

z částky od 151,03 do 226,63 CZK se počítá 60 %

z částky od 226,63 do 453,08 CZK se počítá 30 %

z částky nad 453,08 CZK se už nic nezapočítává

Použitím uvedených pravidel dostáváme:

$$150 \times 0,9 = 135 \text{ Kč}$$

Výše náhrady mzdy za 10 dnů pracovní neschopnosti:

Za prvé tři pracovní dny pracovní neschopnosti náhrada mzdy nepřísluší (tzv. karenční doba). Po uplynutí této doby je náhrada mzdy ve výši 60 % průměrného hodinového výdělků: $135 \times 56 \times 0,6 = 4\,536 \text{ Kč}$

Částka k výplatě

Základní mzda se sníží na $22\,800 \times (9/19) = 10\,800 \text{ Kč}$

Prémie 2 500 Kč

Náhrada za 10 dnů pracovní neschopnosti 4 536 Kč

Položka	Výpočet	Částka v Kč
Hrubá mzda	$10\,800 + 2\,500 + 4\,536$	17 836
Sociální pojištění	$17\,836 \times 0,065$	1 159
Zdravotní pojištění	$17\,836 \times 0,045$	803
Superhrubá mzda	$17\,836 \times 1,34$	23 900
Daň	$23\,900 \times 0,15$	3 585
Sleva na poplatníka	uplatňuje	2 070
	Dítě a studující dcera	2 234
Daňová povinnost	$3\,585 - 2\,070 - 2\,234 = - 719$	0
Daňový bonus		719
Čistá mzda	$17\,836 - 1\,159 - 803 + 719 =$	16 593

Tab. č.5: Řešení příkladu Stanovení částky k výplatě pana Bankovky při pracovní neschopnosti

Doporučení:

Nejdříve je účelné pro procvičení počítání s procenty s žáky úlohy řešit nejdříve početně. Doporučuji následně provést kontrolu pomocí online webové kalkulačky (Dostupná na internetu: <http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2013.php>).

Webová kalkulačka nejen vypočítá čistou mzdu, ale poskytne i přehledný výčet výši částek jednotlivých složek mzdy. Pro diskuzi lze využít i přehledné nabízené grafy.

Pokud je možno tématu Mezd věnovat více času, je možno počítat další příklady týkajících se mezd.

3. Závěrečné shrnutí

Učitel za pomoci žáků vytvoří pojmovou mapu týkající se tématu mezd.

4. Zadání výstupu žáka: Mzda člena domácnosti

Učitel žákům zadá druhý výstup. V rámci tohoto výstupu budou žáci naopak počítat hrubou mzdu z čisté. Dále stanoví výši zaručené mzdy pro člena své fiktivní domácnosti na základě jeho pracovní pozice.

Doporučení:

Žáci by v rámci cvičení počítání s procenty mohli sami přijít na požadovaný výpočet. Online webová kalkulačka je jim pouze pomocníkem

VII. Zadání výstupního testu

Doporučuji přeházet jednak otázky, tak i možnosti výběru. Takto upravený výstupní test je třeba zadat po ukončení tematického celku.

5.2 Výukové materiály

5.2.1 Hospodaření domácnosti

Ke kvalitnímu posouzení hospodaření domácnosti nám pomáhá **rodinný nebo osobní rozpočet**. Pokud ho sestavíme správně, může nám poskytnout užitečný přehled o naší finanční situaci. Díky tomuto přehledu se můžeme následně rozhodnout, jak směřovat své další kroky, aby nás například nepřekvapily nepříjemné dluhy nebo abychom v případě volných financí efektivně investovali pro blaho naší budoucnosti.

1. Potřeby

Každý z nás má určité **potřeby** = pocit nedostatku, který chce odstranit. Mluvíme tak o potřebě jíst, pít, obléci se, zabavit se atd.

Pokud si každý sepíšeme vlastní potřeby, zjistíme tak, že každý z nás je může mít jiné. Naše potřeby se neustále vyvíjejí a rostou. Potřeby jsou tedy velmi **rozmanité**.

Nejčastějšími **faktory, které naše potřeby ovlivňují**, jsou věk, sociální postavení, životní úroveň (pozn. na konci kapitoly, bude více rozebrána).

Pokud by člověk neměl omezené zdroje pro uspokojení svých potřeb, neexistovali by u něj hranice pro množství nebo druh výrobků a služeb, kterých by si dopřával. Můžeme tedy říci, že **potřeby** člověka jsou **neomezené**.

Avšak naše zdroje jsou omezeny (domácnosti = příjmy, podniky = zisky). Je možné je jednorázově zvýšit půjčkami. Ty však je nutné následovně splácet, čímž zatížíme náš rozpočet. Potřeby se tak stávají **vzácností**.

2. Osobní rozpočet a rozpočet domácnosti

Rozpočtem rozumíme soubor peněžních částek rozdělených do dvou rovin, na výdaje a příjmy.

Abychom si dokázali sestavit správný rozpočet, je třeba se seznámit podrobněji s jednotlivými jeho složkami.

Vzhledem k faktu, že každý z nás je součástí nějaké domácnosti, zaměříme se na rozpočet domácnosti. Osobní rozpočet je analogií rozpočtu domácnosti. Člověka žijícího samostatně můžeme považovat za domácnost.

Domácí výdaje vznikají při provozu domácnosti. Rozumíme jimi prostředky, které jsou vynakládány na uspokojování potřeb jednotlivých členů domácnosti.

Dle jejich důležitosti pro domácnost rozlišujeme tyto hlavní typy:

- Pevné

Tyto výdaje jsou vydávány pravidelně ve stejné výši a lze je snížit velmi obtížně, a to z důvodu, že jsou určeny buď smlouvou či zákonem a při jejich neplacení hrozí sankce. Příkladem takových výdajů jsou nájem, alimenty, splátky půjček, daně atd.

- Kontrolovatelné

Tyto výdaje je možné snížit, avšak ne zcela na nulu. Jedná se o platby, které jsou nezbytné pro zajištění našich základních životních potřeb. Často se tak jedná o služby (např. MHD, spoření). Dalšími příklady jsou zabezpečení stravy, oblečení atd.

- Jednorázové

Jedná se o výdaje, které se vynakládají jednou za delší dobu. Mohou být buď neočekávané (např. rozbitý domácí spotřebič) nebo očekávané (např. dovolená). Financování jednorázových výdajů lze realizovat prostřednictvím rezerv domácnosti. Pokud nejsou žádné či velmi malé, je možné využít půjčku (pozor na výši zadluženosti domácnosti) nebo prostřednictvím spoření (pozn. výhodnost půjček a možnosti spoření bude předmětem budoucích cvičení).

Domácí příjmy můžeme klasifikovat dle jejich pravidelnosti nebo jejich zdanění.

Dle jejich pravidelnosti rozeznáváme:

- Pravidelné

Jedná se o stálý příjem domácnosti, jehož výše je zpravidla známá a lze s ním po určitou dobu v rozpočtu počítat. Řadíme sem příjmy ze zaměstnání (mzda, plat) nebo příjmy z podnikání. Dále pak různé sociální dávky nebo příspěvky.

- Nepravidelné

Výše těchto příjmů kolísá a ne vždy tedy můžeme s nimi počítat. Zahrneme sem například odměny, úroky z vkladů, příjmy z cenných papírů.

- Jednorázové

Rozumíme jimi peněžní částky, které obdržíme najednou. Příkladem může být prodej majetku, dědictví, výhra v loterii.

Příjmy na základě jejich zdanění označujeme jako **hrubé** a jako **čisté**. Hrubými příjmy nazýváme ty, kterou jsou před zdaněním (výše daně určuje stát prostřednictvím zákona) a dalšími srážkami, které určuje zákon. Čistými pak hrubé příjmy po zdanění a odečtení dalších srážek (např. u platu/mzdy sociální a zdravotní pojištění).

Na základě **porovnání příjmů a výdajů** lze rozpočet domácnosti nazývat jako:

- **Přebytkový**
V tomto případě jsou příjmy větší než naše výdaje. Jejich kladný rozdíl nazýváme přebytkem. Přebytek je tak možné dále využít zejména k vytváření rezerv a k dalším investicím (pozn. podklady budou předmětem budoucích cvičení).
- **Vyrovnaný**
Z názvu je zřejmé, že příjmy a výdaje jsou ve stejné výši.
- **Deficitní**
Deficit vzniká v případě, že výdaje jsou větší než příjmy. Je nutné ho nějak krýt. A to buď z finančních rezerv domácnosti či půjčkami. Tento stav je však neudržitelný a je třeba podniknout kroky k snížení deficitu. A to buď cestou omezených výdajů anebo hledáním cest ke zvýšení příjmů (pozn. podklady budou předmětem budoucích cvičení).

Pravidla pro sestavení rozpočtu domácnosti/jednotlivce [13]:

1. Do rozpočtu zapisujeme jen pravidelné čisté příjmy za dané období.
2. Do rozpočtu zahrnujeme všechny, i drobné výdaje, za dané období.
3. Odečteme výdaje od příjmů a určíme typ rozpočtu.
4. Zvažme výši všech položek rozpočtu.
5. Dodržujeme a aktualizujeme svůj rozpočet.

3. Majetek a závazky domácnosti

K posouzení hospodaření domácnosti nám nepostačí pouze zvážení našich příjmů a výdajů, ale je třeba také vzít v úvahu náš majetek a naše závazky. Na základě tohoto porovnání si můžeme sestavit **rozhadu domácnosti/jednotlivce**. Zjistíme tak celkový stav financí domácnosti/jednotlivce. Zda tedy jsme celkově spíše zadluženi či zda jsme schopni případně splatit všechny své závazky.

Doporučuje se, aby v naší rozvaze domácnosti/jednotlivce měla klíčovou roli **rezerva**. Její výše by měla odpovídat trojnásobku až šestinásobku průměrných měsíčních výdajů. Její důležitost byla již několikrát nepřímo zmíněna. Může být využita v případě ztráty zaměstnání, dlouhodobé nemoci (důležitost přípojištění) nebo pro případ neočekávaného jednorázového výdaje.

Osobní majetek

Osobní majetek v naší rozvaze uvádíme v jeho tržní ceně, tedy v takové, za jakou bychom ho v současné situaci mohli prodat.

Nejprve tedy určíme, co je rozuměno osobním majetkem.

- Peníze – hotovost, bankovní účty
- Finanční majetek – cenné papíry, stavební spoření
- Nemovitosti
- Ostatní osobní majetek – auto, šperky

Osobní majetek můžeme také rozlišovat na základě skutečnosti, zda nám slouží jako zdroj příjmů či naopak nám vytváří výdaje:

- Osobní aktiva

Jedná se o osobní majetek, který je nám zdrojem příjmů.

Zahrnujeme sem finanční aktiva (akcie, dluhopisy, podílové listy), umělecké předměty, nemovitosti, které vytvářejí příjem, autorská práva a třeba i podnikání, které nevyžaduje naší osobní přítomnost.

- Osobní pasiva

Osobním pasivem rozumíme majetek, který vytváří svou existencí výdaje.

Mezi tento majetek řadíme nemovitosti, auto nebo osobní spotřební předměty, které jsou určeny k osobní potřebě.

Osobní závazky

Osobními závazky rozumíme skutečnosti smluvené prostřednictvím dohody či smlouvy, které vedou k odlivu finančních prostředků z rozpočtu domácnosti/jednotlivce.

Můžeme je dále rozlišovat dle jejich doby trvání:

- Krátkodobé

Jsou smluveny na dobu do 1 roku.

Řadíme sem krátkodobé půjčky od bankovních či nebankovních společností, přátel či rodinných příslušníků.

- Střednědobé

Doba jejich smluvení je zpravidla do 5 let.

Řadíme se například delší úvěry na zboží, auto zakoupené na leasing.

- Dlouhodobé

Jedná se o závazky na dobu delší jak 5 let.

Mezi takové závazky se řadí hypotéka, stavební či penzijní spoření.

4. Životní úroveň

Životní úroveň rozumíme míru uspokojování potřeb, která má tyto tři složky:

1. Kolik statků a služeb obyvatelstvo nakupuje a v jaké kvalitě

Ukazatelem tak může být například, kolik domácností vlastní auto nebo kolik se průměrně spotřebuje masa.

2. Kolik statků a služeb je obyvatelstvu poskytováno státem a v jaké kvalitě

Tato úroveň je měřena například počtem domovů důchodců nebo průměrnou výší sociálních dávek.

3. Úroveň životních podmínek

V rámci této úrovně se třeba posuzuje délka pracovní doby, stupeň znečištění ovzduší.

Kde hledat informace?

Instituce **Český statistický úřad**

(Dostupné na internetu: < <http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>>).

Zde je možné nalézt různé přehledy o již výše zmíněných ukazatelů životní úrovně.

5. Životní a existenční minimum

Pro identifikaci chudých domácností, které potřebují ochranu před hmotnou nouzí, byla v roce 1991 stanovena hranice chudoby = životní minimum. Od roku 2007 se pak používá souběžně druhý instrument = existenční minimum.

Životní minimum

Životním minimem rozumíme minimálně společensky uznanou hranici peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních potřeb. Do životního minima se tak nepočítají náklady na bydlení. Ty jsou řešeny samostatným příspěvkem.

Životní minimum domácnosti je stanoveno jako součet částky životního minima pro jednotlivce a částek životního minima pro společně posuzované osoby.

Tyto částky lze dohledat na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (Dostupné na internetu: <<http://www.mpsv.cz/cs/11852>>).

Výše životního minima lze snadno stanovit pomocí online kalkulačky, která je dostupná na World Wide Web: <<http://www.finance.cz/duchody-a-davky/kalkulacky-a-aplikace/kalkulacka-zivotniho-minima/>> .

Existenční minimum

Existenční minimum je definováno jako minimální hranice peněžních příjmů potřebných pro přežití. Jedná se tak o výdaje na potraviny, které zajistí lékařsky doporučené výživové dávky, tak i minimální výdaje na odívání, ochranu zdraví a na osobní hygienu.

Existenční minimum je stanoveno pouze pro dospělé osoby schopné práce bez ohledu na početnost domácnosti, v níž dotyčná osoba žije. Tato částka slouží ke stanovení výše dávek v hmotné nouzi.

Částka existenčního minima platná od 1. ledna 2012 je stanovena ve výši 2200 Kč za měsíc. Vzhledem ke skutečnosti, že se životní a existenční minimum zvyšuje s nařízením vlády, je třeba se o výši částky existenčního minima informovat.

K tomu nám opět pomohou stránky Ministerstva práce a sociálních věcí (Dostupné na internetu: < <http://www.mpsv.cz/cs/11852>>)

K důkazu nám může posloužit odkaz na webové stránky Českého statistického úřadu: <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/1314.pdf>.

6. Ochrana před chudobou

Součástí našeho právního řádu je i záchranná sociální síť, která slouží nám občanům jako ochrana před chudobou. Tato síť je řešena prostřednictvím dávek, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi.

- příspěvek na živobytí
- doplatek na bydlení
- mimořádná okamžitá pomoc

O dávkách pomoci v hmotné nouzi rozhodují dle zákona č. 111/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a vyplácejí je příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR.

Blíže je možné se s nimi seznámit na webových stránkách MPSV: <http://www.mpsv.cz/cs/5>.

7. Státní sociální podpora

Naše domácnost může dále využívat také systém státní sociální podpory, který je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.

Podle tohoto zákona se poskytují následující dávky:

- přídavek na dítě
- rodičovský příspěvek
- příspěvek na bydlení
- dávky péčovské péče
- porodné
- pohřebné

S jednotlivými dávkami a zároveň jejich výší je možné se opět seznámit na webových stránkách MPSV (Dostupné na internetu: <http://www.mpsv.cz/cs/2>).

Pro snadnější zjištění výše dávek pro naši domácnost je opět možné použít online kalkulačku na webových stránkách: <http://www.finance.cz/duchody-a-davky/socialni-davky/> .

5.2.2 Mzda, plat

Mezi hlavní pravidelné příjmy naší domácnosti patří mzda či plat, která nám jako zaměstnancům přísluší za vykonanou práci. Zpravidla ji dostáváme měsíčně, a to k datu, které je stanoveno v pracovní smlouvě.

1. Zákoník práce

Tento právní vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem se řídí **Zákoníkem práce**. V letošním roce 2012 se řídíme zákoníkem, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2007 (zákon č. 262/2006 Sb.) a zrušil dřívější platný zákoník práce č. 65/1965 Sb.

Zákoník práce je možné si stáhnout na webových stránkách (Dostupný na World Wide Web: <http://www.zakonik-prace.com/>). Nás zajímá **část šestá** - Odměňování za práci, odměna za pracovní pohotovost a srážky z příjmů z pracovněprávního vztahu.

2. Mzda a Plat

V úvodu zákoníku⁵ jsou vymezeny základní dva pojmy: **Mzda a Plat**.

„Plat je peněžité plnění poskytované za práci zaměstnanci zaměstnavatelem, kterým je stát, územní samosprávný celek, státní fond, příspěvková organizace, jejíž náklady na platy a odměny za pracovní pohotovost jsou plně zabezpečovány z příspěvku na provoz poskytovaného z rozpočtu zřizovatele nebo z úhrad podle zvláštních právních předpisů, nebo školská právnická osoba zřízená Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí podle školského zákona s výjimkou peněžitého plnění poskytovaného občanům cizích států s místem výkonu práce mimo území České republiky.

Mzdou pak rozumíme peněžité plnění a plnění peněžité hodnoty (naturální mzda = výrobek, práce či služba) poskytované zaměstnanci za práci ostatními zaměstnavateli (soukromá sféra), není-li v tomto zákoně dále stanoveno jinak.“

Pro zjednodušení budeme mluvit pouze o mzdě. Všechny skutečnosti, pokud nebude řečeno jinak, se týkají i platu.

⁵ Česká republika. Zákoník práce. In: č. 262/2006 Sb. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2920/264-2006.pdf>

3. Minimální a zaručená mzda

Při pročítání zákoníku se dále seznamujeme s dalším klíčovým pojmem, a to **minimální mzda**.

Minimální mzdou rozumíme absolutně nejnižší odměnu za provedenou práci bez ohledu na její složitost, druh, množství a kvalitu, kterou je zaměstnavatel povinen zaměstnanci poskytnout.

Minimální mzda je zavedena v ČR od roku 1991. Dle zdrojů MPSV ČR se jedná nejen o nástroj sociální ochrany před nepřiměřeně nízkým oceněním práce zaměstnance, ale i o možný způsob motivace občanů k práci. Občanům se tak vyplatí více pracovat než pobírat podporu v nezaměstnanosti nebo sociální dávky.

Výše hrubé minimální mzdy se odvíjí podle délky stanovené týdenní pracovní doby a procentních sazeb, které odrážejí možnou omezenost pracovního uplatnění (např. 90 % sazba odpovídá zaměstnanci ve věku 18 až 21 let po dobu 6 měsíců ode dne vzniku pracovního poměru).

Základní sazba (tzn. 100 %) hrubé minimální mzdy pro stanovenou týdenní pracovní dobu 40 hodin činí 8 000 Kč za měsíc nebo 48,10 Kč za hodinu.

Přehled dalších sazeb je uveden na webových stránkách MPSV ČR (Dostupné na internetu: <http://www.mpsv.cz/cs/4973>).

Dalším velmi zajímavým a zcela novým pojmem, který je uvedený v zákoníku práce týkající se mzdy, je tzv. **zaručená mzda**.

Zaručená mzda na rozdíl od minimální mzdy stanovuje nejnižší cenu práce s ohledem na složitost, odpovědnost a namáhavost vykonané práce. Nesmí však být nižší než minimální mzda.

Výše nejnižších úrovní zaručené mzdy je rozdělena do 8 skupin, které jsou právě odstupňovány podle složitosti, odpovědnosti a namáhavosti práce, tak, že pro 1. skupinu prací (pomocné práce při výrobě jídel, doručování různých druhů zásilek, běžný úklid atd.) je sazba rovna minimální mzdě.

Pro zjištění dalších skupin prací je vhodné využít webovou stránku: <http://aktualne.centrum.cz/finance/grafika/2010/07/23/minimalni-mzda-zarucena-mzdove-tarify-plat/?cid=631300>.

4. Výplatnice, Mzdový list

Podle již nám známého zákona je zaměstnavatel povinen při měsíčním vyúčtování mzdy nebo platu vydat zaměstnanci písemný doklad obsahující údaje o jednotlivých složkách mzdy nebo platu a o provedených srážkách. Na žádost zaměstnance předloží zaměstnavatel doklady, na jejichž základě mzdu nebo plat vypočetl.

Tento tiskový výstup sloužící pro konkrétního zaměstnance ke zdokladování výplaty příslušného měsíce nazýváme **výplatnicí**, často však bývá označována jako **výplatní páska**.

Na výplatní pásce je možné nalézt tyto údaje:

- počet odpracovaných dnů a dnů nemoci,
- výši hrubé mzdy a její složky,
- výši sraženého sociálního a zdravotního pojištění,
- výši zdanitelné mzdy pro výpočet zálohy na daň,
- výši slevy na dani, např. na poplatníka, na děti a jiné slevy,
- výši zálohy na daň před slevou a po slevě
- výši měsíčního daňového bonusu
- čerpání dávek nemocenského pojištění a jiné údaje.

Příklad výplatní pásky můžeme vidět na obr.č.1.

EDUCAnet-gymnázium a střední odborná škola Praha		Období		9 / 2012	
Jméno	Osobní číslo				
Pracovní poměr [1] DPČ OPPA 34124				Kalendářní dny	30 d
Použitý průměr	168,75			Prac. dny	0 d
Základní mzda	0	Svátky	0 d	Svátky	0 d
Osobní ohodnocení	0	Placené volno	0 d	Odpracováno	0 d 0 h
Prémie	0			Nemoc / OČR	0 / 0 d 0 / 0 kd
Přesčasy, nadúvazky	0			Neplacené volno	0 d
Složky mzdy					
C01 Časová mzda		sazba 0 Kč/hod			0
Dílčí zdanitelný příjem	0	Sociální zaměstnanec	0	Zdravotní zaměstnanec	0
		Sociální zaměstnavatel	0	Zdravotní zaměstnavatel	0
Pracovní poměr [2] DPP				Kalendářní dny	30 d
Použitý průměr	200,00			Prac. dny	0 d
Základní mzda	0	Svátky	0 d	Svátky	0 d
Osobní ohodnocení	0	Placené volno	0 d	Odpracováno	0 d 0 h
Prémie	0			Nemoc / OČR	0 / 0 d 0 / 0 kd
Přesčasy, nadúvazky	0			Neplacené volno	0 d
Složky mzdy					
C01 Časová mzda		sazba 200 Kč/hod			0
Dílčí zdanitelný příjem	0	Sociální zaměstnanec	0	Zdravotní zaměstnanec	0
		Sociální zaměstnavatel	0	Zdravotní zaměstnavatel	0
Osobní náklady	0				
Hrubá mzda	0	Zdanitelný příjem	0	Superhrubá mzda	0
Záloha na daň	0				
Čistá mzda	0	Dávky	0	Náhrady	0
Doplatek	0	Záloha	0	Srážky	0

Obr. č.1: Vzor výplatní pásky

Dále každému zaměstnanci musí být - bez ohledu na formu pracovněprávního vztahu - založen **mzdový list**, který se vyhotovuje na období jednoho roku. Mzdový list obsahuje základní údaje o zaměstnanci (jméno a příjmení, rodné číslo, bydliště, rodná čísla osob, na které uplatňují slevy na dani a jiné údaje).

5. Složky mzdy

Výše mzdy musí být dle zákona sjednána v kolektivní smlouvě, pracovní smlouvě nebo jiné smlouvě, popřípadě ji zaměstnavatel stanoví vnitřním předpisem nebo mzdovým výměrem.

U mzdy lze rozlišit dvě základní složky:

1. Pevná složka = základní mzda
2. Pohyblivá složka
 - příplatky, které jsou dle zákona povinné = práce přesčas, ve svátek, v noci, v sobotu a v neděli a za práci ve ztíženém pracovním prostředí,
 - osobní ohodnocení = ohodnocena kvalita práce zaměstnance, lze je odebrat pouze při zhoršení kvality práce zaměstnance,
 - prémie = slouží k motivaci zaměstnance
 - odměny = jednorázová položka mzdy.

6. Hrubá a superhrubá mzda

Pokud sečteme všechny námi uvedené základní složky mzdy z předchozí kapitoly a přidáme případné další položky mzdy, na které v daném měsíci zaměstnanci vznikl nárok, získáme výši tzv. **hrubé mzdy**.

Z hrubé mzdy je nutno dle zákona odvádět:

- pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti pojištění (Okresní správa sociálního zabezpečení) = stanovená výše je 6,5 % z hrubé mzdy,
- pojistné na všeobecné zdravotní pojištění (Zdravotní pojišťovny) = stanovená výše je 4,5 % z hrubé mzdy,
- další zákonné (exekuce) nebo se zaměstnancem dohodnuté srážky (složení peněžních záruk),

- zálohu na daň z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti (Finanční úřad) = stanovená výše je 15 % ze superhrubé mzdy.

Superhrubou mzdou⁶ rozumíme hrubou mzdu, která je navýšena o pojistné placené zaměstnavatelem za zaměstnance ve výši 34 % z hrubé mzdy (9 % zdravotní a 25% sociální). Z této mzdy se vypočítává daňový základ.

Námi zjištění daňový základ však je možné snížit o **slevu na dani** (§ 35ba zákona č. 586/1992 Sb.).

Uvedme příklady slev na dani:

- 2070 Kč na poplatníka (možnost uplatnění i u výdělečně činných starobních důchodců a i u zahraničních zaměstnanců, kteří jsou daňovými nerezidenty ČR),
- 2070 Kč na druhého z manželů bez vlastních příjmů nebo s příjmy nepřesahujícími roční limit ve výši 68.000 Kč a jedná-li se o druhého z manželů, který je držitelem průkazu ZTP/P, v dvojnásobné výši,
- 210 Kč u poživatele invalidního důchodu pro invaliditu prvního a druhého stupně,
- 420 Kč u poživatele invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně,
- 1345 Kč u držitele průkazu ZTP/P,
- 335 Kč pro studenta (po dobu, po kterou se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem nebo předepsaným výcvikem).

Dále je možné uplatňovat nárok na **daňové zvýhodnění** (pozn. při splnění všech podmínek vyplývajících ze zmíněného zákona) na vyživované dítě žijící s ním v domácnosti ve výši 1117 Kč měsíčně pro rok 2012 a jedná-li se o dítě, které je držitelem průkazu ZTP/P, v dvojnásobné výši, pokud neuplatňuje slevu na dani podle § 35a nebo § 35b ZDP. Nárok na slevu můžete však uplatnit pouze za kalendářní měsíce, kdy ještě dítě vyživovali a žili s ním. Tuto slevu si však za každé dítě si může odečíst pouze jeden daňový poplatník, buď manžel či manželka, ne však oba. Vyživovaným dítětem se rozumí dítě ve věku do 18 let, případně ve věku 26 let (student připravující si na budoucí povolání, nebo u dítěte, kterému nemoc nebo úraz nebo dlouhodobě nepříznivý stav nedovoluje studovat). Daňové zvýhodnění je omezené počtem dětí. Maximálně je možné si odečíst 60 300 Kč ročně, což odpovídá 4 dětem.

⁶ Od roku 2014 by měla být zrušena.

Po odečtení možných slev na dani a nárokovaného daňového zvýhodnění zjistíme výši naší **daňové povinnosti**.

Poznámka [13]:

- Jestliže nám vyjde záporná daňová povinnost, pak žádnou daň neplatíme. V tomto případě platíme pouze sociální a zdravotní pojištění.
- Pokud uplatňujeme daňové zvýhodnění na děti a obdržíme zápornou daňovou povinnost, je nám ta část daňového zvýhodnění, která se ocitne v mínusu vrácena při ročním daňovém vyúčtování formou daňového bonusu. Je však stanovena jeho maximální výše, která činí 60 300 Kč a minimální výše, kterou stát vyplatí, která činí 100 Kč. Tento bonus však si může nárokovat pouze člověk, který si vydělal za příslušné daňové období částku v celkové minimální výši 48 000 Kč.

7. Čistá mzda, částka k výplatě

Pokud z hrubé mzdy odečteme všechny zákonné srážky, získáme tak výši **čisté mzdy**.

Výpočet si můžeme opět zjednodušit za pomoci online kalkulačky (dostupné na internetu: http://kalkulacky.idnes.cz/cr_kalkulator-ciste-mzdy-2013.php).

Čistá mzda však nemusí být nutně **částkou k výplatě**, která je zaměstnavatelem připsána na bankovní účet zaměstnance. A to pro dva důvody:

- I. Z čisté mzdy se totiž mohou odvádět **další srážky**. Ty se řídí pravidly, která jsou ustanovena v občanském soudním řádu (zákon č. 99/1963). Jedná se zejména o přednostní pohledávky (např. výživné, pohledávka na dani, sociálním a zdravotním pojištění, regresní náhrady, přeplatky na sociálních dávkách), které jsou seřazeny podle priority, jelikož nelze zaměstnanci vzít celou mzdu. Existuje totiž zákonem garantovaná výše **základní nezabavitelné částky**, která nesmí být povinnému sražena, a to podle nařízení vlády č. 595/2006 Sb.

Výši si můžeme zjistit pomocí on-line kalkulačky (dostupné na internetu: <http://www.finance.cz/dane-a-mzda/kalkulacky-a-aplikace/srazky-ze-mzdy/>).

- II. V daném kalendářním měsíci mohu být nemocen. Přísluší mi tak náhrada mzdy za nemoc, tzv. **nemocenská**.

V období prvních 21 kalendářních dnů trvání dočasné pracovní neschopnosti dostane zaměstnanec od zaměstnavatele náhradu mzdy ve výši danou zákonem (dostupné na internetu: <<http://www.mpsv.cz/cs/10091>>), a to od čtvrtého dne nemoci, kterou lze zjistit pomocí online kalkulačky (dostupné na internetu: <http://kalkulacky.idnes.cz/cr_vypocet-nahrady-mzdy-2012.php>).

Po 22tém dnu trvání nemoci mají nemocní zaměstnanci dle zákona nárok na nemocenské dávky, které vyplácí místně příslušná okresní správa sociálního zabezpečení.

Více informací je možné dohledat na webových stránkách OSSZ (dostupné na internetu: <<http://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/>>).

5.3 Zadání výstupů

5.3.1 Sestavení domácího rozpočtu

Uvažujte fiktivní rodinu. Tuto rodinu představte pomocí údajů, které myslíte, že jsou důležité pro sestavení rozpočtu.

- Sestavte rozpočet Vaší fiktivní domácnosti za všechny její členy do tabulky dle níže uvedeného vzoru (tab. č.6). Pokuste se vymyslet co nejvíce položek do jednotlivých seznamů.

Osobní příjmy	Osobní výdaje
Pravidelné (seznam + částka) mezisoučet	Pevné (seznam + částka) mezisoučet
Nepřavidelné (seznam + částka) mezisoučet	Kontrolovatelné (seznam + částka) mezisoučet
Celkem	Celkem
Rozdíl příjmů a výdajů	

Tab. č. 6: Výstup domácí rozpočet

Dále

- K domácímu rozpočtu uveďte majetek a závazky domácnosti, pro kterou jste rozpočet sestavovali. Následně proveďte porovnání.
- Určete osobní aktiva a pasiva.
- Pokuste se zhodnotit hospodaření Vaší fiktivní domácnost.

5.3.2 Mzda člena domácnosti

Ve výstupu Sestavení domácího rozpočtu jste při sestavení rozpočtu Vaší fiktivní domácnosti uvedli do příslušné tabulky čistý příjem vydávajících členů domácnosti.

Vyberte si jednoho člena Vaší fiktivní domácnosti, který pobírá mzdu.

1. Vypočtete jeho hrubou mzdu a částku, kterou zaplatí jako zaměstnanec za sociální a zdravotní pojištění.
2. Stanovte výši jeho daňové povinnosti.
3. Stanovte výši jeho zaručené mzdy.
4. Předpokládejte, že Vámi vybraný člen má ve smlouvě uvedeno, že zaručená mzda odpovídá jeho základní mzdě. Navrhněte aspoň dvě další možné složky mzdy, jimiž lze docílit výši hrubé mzdy na výplatní pásce, kterou jste stanovili v bodě 1.

5.4 Zadání vstupního/výstupního testu

1. Zabezpečení stravy můžeme zařadit mezi:
 - a) pevné výdaje,
 - b) kontrolovatelné výdaje,
 - c) jednorázové výdaje,
 - d) nelze je zařadit.
2. Mezi osobní majetek **nezařazujeme**:
 - a) osobní bankovní účty,
 - b) pohledávky,
 - c) hypotéky,
 - d) hotovost.
3. Minimální hranici příjmů nutnou pro přežití nazýváme:
 - a) životní minimum,
 - b) existenční minimum,
 - c) výše životní úrovně,
 - d) úroveň životních podmínek.

4. Absolutně nejnižší odměnu za provedenou práci bez ohledu na její složitost, druh, množství a kvalitu, kterou je zaměstnavatel povinen zaměstnanci poskytnout, nazýváme:

- a) minimální mzda,
- b) zaručená mzda,
- c) čistá mzda,
- d) hrubá mzda.

6. Ceny, peníze, placení

6.1 Doporučený sled výukových témat

I. Zadání vstupního test

II. Ceny

Výukový cíl

Žák definuje pojem cena. Dokáže objasnit proces tvorby ceny. Rozezná triky obchodníka pro stanovení příznivé ceny. Rozumí pojmům DPH, spotřební daně a inflaci. Vyhledá jejich stanovené hodnoty.

Časová dotace výuky

3 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel za pomoci výukové prezentace (Ceny) vymezuje pro žáky potřebné pojmy pro objasnění problematiky stanovení ceny zboží nebo služby. Využívá předchozí zkušenosti a znalosti žáků. Ti jej doplňují příklady. Pojmy s případnými příklady jsou případně vymezeny v příloženém výukovém materiálu.

Doporučení pro výuku.

Žáci dohledají výši DPH a spotřební daně, a tím doplní výklad.

U spotřební daně cigaret sami pak spočítají, jak velké procento si bere stát z ceny krabičky (řešení je naznačeno ve výukovém materiálu).

V případě inflace si žáci formou cvičení vytvoří graf inflace v uvedeném období. Data jsou dostupná na stránkách Českého statistického úřadu ve formě Excelu (Dostupné na World Wide Web: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989 >). V tomto souboru jsou uvedeny konkrétní složky spotřebního koše a jejich ceny.

2. Zadání výstupu Cenové „praktiky“ prodávajících

Učitel žákům zadá třetí výstup. V rámci tohoto výstupu se žáci za pomoci metody rozboru situace seznámí s některými praktiky, které obchodníci využívají při stanovení ceny svého produktu, aby vypadala příznivěji. Ne vždy se však jedná o výhodnou koupi. Žáci se tak formou detektivní hry s touto problematikou seznámí.

Doporučení:

Vzhledem k tomu, že se jedná o problematiku, která se nás všech týká, určitě by měla být ve třídě prezentována. Žáci by měli tedy své spolužáky se svými výsledky seznámit.

Dále je potřeba žáky informovat, že v některých obchodech zakazují focení. Obchod o této skutečnosti své zákazníky informuje.

Úkol je možno zadat jednotlivcům či skupinám. Mezi jednotlivce či skupiny lze rozdělit jednotlivé skupiny praktik.

3. Prezentace výsledků výstupu: Cenové „praktiky“ prodávajících

Žáci jednotlivě či ve skupinách prezentují svým spolužákům získané výsledky.

4. Závěrečné shrnutí

III. Peníze

Výukový cíl

Žák definuje funkce peněz. Rozeznává jednotlivé formy peněz. Zná možnosti placení.

Časová dotace výuky

2 – 4 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Seznámení žáků s historií peněz

Žáci se formou didaktické hry seznámí s historií peněz. Učitel si pro jednotlivé skupiny připraví 3 odlišné typy lístků. Na jednom typu jsou napsána data mezníků v historii peněz, na druhém názvy mezníků a třetím obrazová příloha týkající se mezníků. Mezníky lze převzít z výukového materiálu. Žáci dostanou za úkol sestavit datovou osu historie peněz. Následně je provedena kontrola a diskuze.

Vhodným zpestřením hry je interaktivní tabule, která poslouží k závěrečnému shrnutí. V případě nedostatku času lze výuku provést formou frontální výuky za pomoci výukové prezentace.

2. Funkce a forma peněz

Učitel seznámí žáky s definicí peněz. Uvede funkce a formy peněz za pomoci výukové prezentace.

3. Možnosti placení

Učitel nejdříve žáky seznámí s možnostmi placení. Následně každému přidělí jednu z možností placení, aby si o ni připravili krátké povídání pro své spolužáky (příklady jednotlivých možností jsou uvedeny ve výukovém materiálu).

4. Závěrečné shrnutí

Učitel ve spolupráci se žáky provede závěrečné shrnutí problematiky peněz.

IV. Měna

Výukový cíl

Žák rozlišuje pojmy valuta a deviza. Orientuje se v kurzovním lístku měn banky nebo směnárny.

Časová dotace výuky

1 vyučovací hodina

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel za pomoci výukové prezentace (Měny) vymezuje pro žáky potřebné pojmy pro objasnění směny měn.

2. Řešení příkladů

Žáci za pomoci učitele řeší příklady týkající se směny měn.

V. Zadání výstupního testu

Doporučuji přeházet jednak otázky, tak i možnosti výběru. Takto upravený výstupní test je třeba zadat po ukončení tematického celku.

6.2 Výukový materiál

6.2.1 Ceny

Přístupme nejdříve k **vymezení pojmu cena**. V publikaci [1] se uvádí:

„Cenu chápeme jako vyjádření hodnoty produktu (zboží nebo služba) pro kupujícího, obvykle prostřednictvím peněžité částky. Pojem cena také zahrnuje zvláštní druhy odměňování, jako například mzdu, kurz, úrok, nájemné.“

Zároveň je však i zdrojem příjmů prodávajících. Zabezpečuje jim tak návratnost investic, vytváří zisk, slouží jako úhrada nákladu na výzkum a vývoj nového produktu. Pro prodávajícího je tedy velmi důležité stanovení správné ceny za nabízený produkt. Je zřejmé, že tento proces je velmi obtížný.

Ceny jsou **ovlivněny mnoha faktory**. Ty rozlišujeme [1]:

- a) vnější – ekonomičtí činitelé (kupní síla spotřebitele, inflace, konkurence), právní faktory (platná legislativa, postihy při nedodržení pravidel), společenské faktory (sociální struktura obyvatel),
- b) vnitřní – marketingové cíle, náklady na výrobek, začlenění ceny do organizace podniku.

Ceny produktů se vytvářejí na **trhu**. Jedná se o místo, kde se setkávají prodávající a kupující (př. burza, obchodní dům, tržiště).

Prodávající zde nabízejí určité množství produktů, které chtějí prodat za určitou cenu. Tyto produkty označujeme jako nabídku. „*Nabídkou tedy chápeme určité množství produktů, které je prodávající schopen a ochoten vyrobit a prodat při určité výši ceny*“ [1].

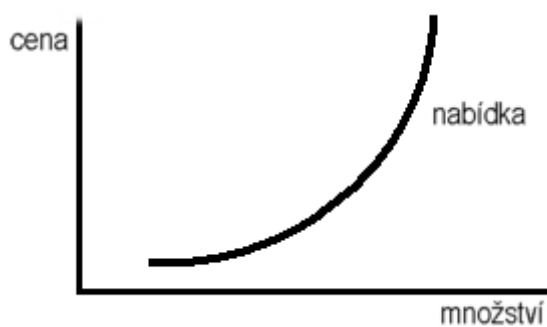
Pokud bychom sledovali chování prodávajícího na trhu, zjistili bychom, že se zvyšující cenou má tendenci prodat větší množství produktů za účelem vyššího výdělku. Naopak, při nízké ceně produktů ochota prodejců klesá. Tato zjištěná fakta můžeme zanést do grafu. Získáme tak poptávkovou křivku (obr. č.2).

Obr. č.2: Poptávková křivka

Naproti tomu kupující na trhu produkty nakupují. Jejich zájem představuje poptávku. „*Poptávka je pro nás množství produktů, které jsou kupující ochotni koupit při určité ceně*“ [1].

Je zřejmé, že jejich zájem je, aby koupili produkt za co nejnižší cenu. Ochota kupujících tedy klesá se zvyšující se cenou nabízeného produktu. Samozřejmě, že je třeba vzít i v úvahu omezené příjmy kupujících. Opět můžeme tento vysledovaný fakt znázornit graficky. Získáme tak rostoucí nabídkovou křivku (obr. č.3).

Obr. č.3: Nabídková křivka

Trh můžeme tedy chápat i jako spojení nabídky a poptávky po určitých produktech. Příkladem takového trhu je trh práce, finanční trh nebo trh zboží.

Pokud bychom vykreslili křivku nabídky a poptávky do jednoho grafu (obr. č.4), zjistili bychom, že existuje stav na trhu, kdy vše, co se vyrobí, se i prodá. Říkáme, že nastala rovnováha na trhu. Získali jsme tak **výši rovnovážné (tržní) ceny**. Je zřejmé, že se jedná o stav ideální. Prodávající však tuto cenu a jí odpovídající ideální množství nabízených produktů neznají. Jedním z faktů je, že nevíme, zda kupující o nabízený produkt projeví zájem a v jakém množství.

Obr. č.4: Rovnovážná cena.

Je však v zájmu prodávajícího, aby správnou - v ideálním případě rovnovážnou cenu - svému nabízenému produktu přiřadil. Při stanovení ceny produktu prodávající využívá osvědčené metody trhu. Musí však jednak při tvorbě ceny vzít v úvahu náklady na produkt, tak i požadavky kupujících.

Můžeme tedy rozlišit **dva přístupy k tvorbě ceny** [6]:

- a) nákladový přístup
- b) marketingový přístup

Je zřejmé, že oba přístupy prodávající kombinují.

Nákladový přístup tvorby ceny

V minulosti byl vytvořen ministerstvem financí pro zajištění jednotnosti kalkulací kalkulační vzorec pro stanovení prodejní ceny. Tento vzorec je dnes už nepovinný, avšak nám poslouží pro jednoduchou modelaci nákladového přístupu stanovení ceny.

Zjednodušený kalkulační vzorec [1]:

+ náklady na materiál
+ mzdové náklady
+ ostatní přímé náklady
+ výrobní (provozní) režie – např. opotřebení majetku (odpisy strojů), energie atd.
<hr/>
= vlastní náklady výroby
+ správní režie – např. řízení podniku jako celku, odpisy správních budov atd.
<hr/>
= vlastní náklady výkonu
+ odbytové náklady – např. skladování, propagace, expedice atd.
<hr/>
= úplné vlastní náklady výkonu
+ zisk (ztráta)
<hr/>
= prodejní ceny (cena výkonu) – bez DPH a spotřební daně (pozn. ne na každý výrobek se vztahuje spotřební daň)

Z uvedeného kalkulačního vzorce vyplývá, že k prodejní ceně některých produktů je třeba připočítat daň z přidané hodnoty (DPH) a také spotřební daň. Prodejce se s těmito daněmi tedy musí seznámit, aby s nimi kalkuloval.

Daň z přidané hodnoty (DPH)

S touto daní se setkáváme velmi často při nákupu zboží a služeb. Tato daň je jedním z příjmů státního rozpočtu. DPH odvádí prodávající, který je registrován jako plátce (stanovuje zákon), z prodeje produktu část hodnoty (výše je stanovena zákonem), pokud tento produkt podléhá podle zákona této dani.

V České republice je sazba DPH rozdělena do tří skupin (výše uvedené daně je platná od 1. 1. 2013):

1. základní sazba (21%) – většina produktů,
2. snížená sazba (15%) – většina potravin, zdravotnických potřeb, knihy a časopisy,
3. produkty osvobozené od DPH – finanční činnosti, pošta, vzdělávání, zdravotnictví apod.

O výši částky, kterou odvedeme při nákupu produktu, nás informuje tištěná účtenka, kterou dostaneme od prodávajícího.

Spotřební daň

Spotřební daň je dalším zdrojem příjmu státní pokladny. Jedná se o účelný prostředek, kterým stát reguluje cenu určitých produktů na trhu. V ČR jsou předmětem daně tyto produkty: alkohol, tabák a pohonné hmoty.

Uveďme příklady sazeb spotřebních daní v tabulce č.7:

Příklady sazeb spotřebních daní		
Skupina	Název produktu	Sazba daně
Sazby daně z minerálních olejů	motorové benziny s obsahem olova do 0,013 g/l včetně	12 840 Kč/1000 l
Sazby daně z lihu	líh obsažený ve výrobcích uvedených pod kódem nomenklatury 2207	28 500 Kč/hl etanolu
	Př. Alkoholický nápoj o objemu 70 cl s 40 % objemu alkoholu (Vol)	$0,7 \times 0,4 \times 285 = 79,5$ Kč
	Šumivá vína	2 340 Kč/hl
Sazby a výpočet daně z piva	Základní sazba v Kč/hl za každé celé procento extraktu původní mladiny	32 Kč
Sazby a výpočet daně z tabákových výrobků	Cigarety	Procentuální část 28% Pevná část 1,12 Kč/ks (minimum 2,07 Kč/ks)
	Př. Krabička cigaret stojí 77 Kč	$77 \times 0,28 + 20 \times 1,12 = 43,96$ Kč DPH $(77/120 \times 20) = 12,83$ Kč Celkem 56,80 Kč (73,76% ceny)

Tabulka č.7: Přehled sazeb spotřebních daní

Úplný přehled o výši spotřební daně je možné získat na stránkách Celní správy ČR, která vykonává správu této daně od roku 2004 (dostupné na internetu: <http://www.celnisprava.cz/cz/crceskebudejovice/aktuality/Stranky/zmena-sazeb-spotrebnych-dani.aspx> >).

Marketingový přístup tvorby ceny

Marketingem označujeme soubor činností, kterými prodávající analyzuje trh, prodej svého produktu. Cílem prodávajícího je, aby jeho další činnosti směřovaly k efektivnímu rozhodnutí, které je potřeba udělat při uvádění nového produktu na trh nebo u stávajícího produktu zvýšit jeho prodejnost.

Jedním z rozhodnutí je právě stanovení vhodné ceny produktu. Aby prodávající dokázal odhadnout vhodnou cenu, je třeba, aby provedl **rozsáhlý průzkum** u potenciálních kupujících (jakou cenu by akceptovali) a samozřejmě také u konkurence (informace o konkurenčních cenách).

Z každodenních nákupů však víme, že **ceny téhož produktu se odlišují**.

Jmenujme příklady některých **příčin** [6]:

- místo prodeje - bohatství státu, poloha prodejny v rámci města, realizace prodeje (internet x kamenný obchod)
- zákazníci – věrnostní rabaty (slevy) stálým zákazníkům, množstevní ceny, slevy pro důchodce a studenty
- období – sezóna, část dne (ráno a večer)
- způsob placení – okamžité placení nebo placení dříve, skonta
- doba, po kterou je výrobek na trhu – letenky, stáří výrobků
- výprodejní akce – skončení sezóny, výprodej starších modelů

Inflace

Inflaci rozumíme všeobecný nárůst cen zboží a služeb v rámci sledovaného časového období. Při inflaci dochází jednak ke snížení kupní síly peněz, tak i k znehodnocení vkladů a pro dlužníky zvýhodnění úvěrů. Opačným jevem k inflaci je deflace (pokles cenové hladiny). Na stránkách Českého statistického úřadu (ČSÚ) se můžeme informovat, že průměrná míra inflace za předchozí rok 2012 byla 3,3 %. Což znamená, že průměrná cena zboží a služeb se zvýšila o 3,3 %.

- Pokud jsme tedy v loňském roce uskutečnili nákup za 1 000 Kč, pak v letošním roce za stejný nákup zaplatíme 1 033 Kč.
- Pokud bychom si bezúročně půjčili 100 000 Kč. Za rok bychom vrátili věřiteli o 3,3 % reálně méně.

Poznámka: Můžeme uvést i příklad z historie. V Německu po 1. světové válce se odehrála jedna z největších inflací. Za zboží, které se koupilo před rokem 1914 za 1 marku, se v roce 1923 zaplatilo 8 miliard marek.

Výše průměrné inflace je využívána státem pro případnou **valorizaci** mezd, starobních důchodů a sociálních příjmů. Při dosažení určité míry inflace, jsou tyto příjmy navýšeny. Vystává otázka, jaký způsobem ČSÚ dané procento získal. Na webových stránkách instituce se můžeme informovat o způsobu **stanovení výše inflace**.

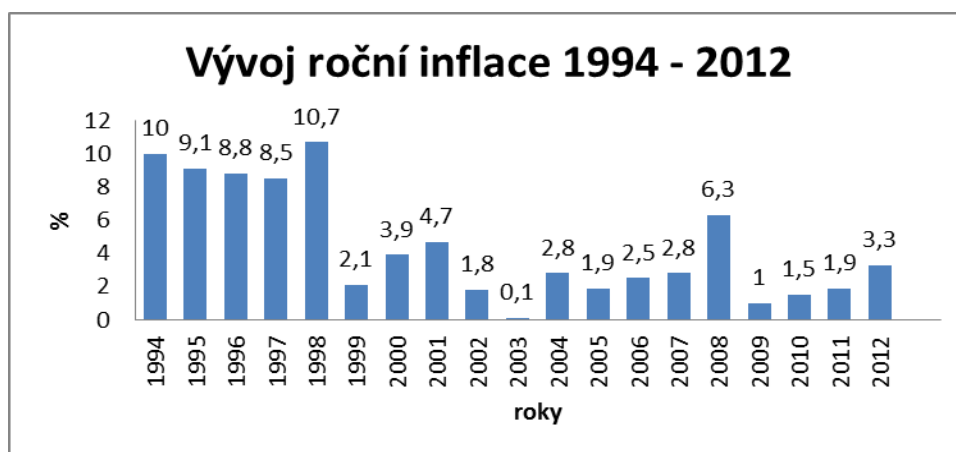
„Statistické vyjadřování inflace vychází z měření čistých cenových změn pomocí indexů spotřebitelských cen. Cenové indexy poměřují úroveň cen vybraného koše reprezentativních výrobků a služeb (cca 700) ve dvou srovnávaných obdobích, přičemž váha (resp. význam), která je jednotlivým cenovým reprezentantům ve spotřebním koši přisouzena, odpovídá podílu daného druhu spotřeby, který zastupují, na celkové spotřebě domácností.

Do spotřebního koše je zařazeno

- *potravinářské zboží (potraviny, nápoje, tabák),*
- *nepotravinářské zboží (odívání, nábytek, potřeby pro domácnost, drogistické a drobné zboží, zboží pro dopravu a volný čas, zboží pro osobní péči aj.),*
- *služby (opravárenské, z oblasti bydlení, provozu domácnosti, zdravotnictví, sociální péče, dopravy, volného času, vzdělávání, stravování a ubytování, osobní péče a služby finanční).“*

Závěrem si uveďme pohled na vývoj roční inflace v ČR v období 1994 – 2012 (obr. č.5).

Zdrojem informací jsou data uvedená ČSÚ (dostupné na internetu: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr_od_roku_1989).

Obr. č.5: Vývoj roční inflace 1994 – 2012

6.2.2 Peníze

V předchozích kapitolách jsme se seznámili s problematikou cen. Ceny vyjadřují hodnotu produktu (zboží nebo služby) pro kupujícího. V současné době tuto hodnotu vyjadřujeme zejména pomocí peněžité částky. Peníze se tak staly **klíčovým prvkem ekonomiky**.

Hrají v našich životech velmi zásadní roli. Dennodenně se s nimi setkáváme jednak při našich nákupech, ale i také při sledování zpravodajství o našem okolním světě. Peníze stojí v pozadí vášnivých sporů, a to nejen mezi lidmi nebo státy, ale jsou i prostředkem střetem názorů ekonomů. Bez peněz si už nedokážeme ani náš všední život představit. V našem moderním světě se obchod uskutečňuje pouze za pomoci peněz. Bylo tomu tak vždy?

1. Historie peněz

Z hodin dějepisu víme, že vývoj lidské civilizace neprobíhal v rámci našeho světa jednotně. V prvopočátcích se vyvíjel izolovaně v rámci regionů s různými životními podmínkami. I v současném světě můžeme nalézt důkazy tohoto vývoje. Neustále se seznamujeme s kmeny lidí, kteří nežijí podle standardu naší civilizace. Naše peníze neznají. Například Daniové z Indonésie používá stále jako platidlo mušličky.

Můžeme tak učinit závěr, že **vyspělost civilizace může hodnotit na základě vyspělosti finančního systému a v jaké formě peněz daná civilizace platidla používá**. Dokladem našeho tvrzení, jsou i poznatky z našich dějin.

Prvotní obchodování bylo realizováno jednoduchou formou, a to **směnou zboží za zboží**. Tento směnný obchod měl však své úskalí v okamžiku, kdy se v rámci kmene začala uskutečňovat dělba práce a kdy kmeny začaly navzájem obchodovat. Část kmene se vydávala na lov zvěře, část pěstovala plodiny, další opracovávali pazourky, někteří se stali vůdci kmene. Už nestačilo vědět, že hrstka soli má hodnotu jedné kožky z králíka. Lidé se více specializovali ve svých činnostech. Obchod se tak stal složitějším. Vznikla tedy potřeba přiřazovat zboží nebo službě jejich „ceny“. Naši předkové začali hledat „obecné hodnoty“.

V rámci odlišných starověkých civilizací se našla odlišná řešení. **Prvotními platidly** se tak staly mušličky (Čína), plátna (staří Slované), kousky jantaru, obilí (Babylón) nebo kusy železa. Později se do popředí dostávají drahé kovy (trvanlivé, tvárné, dělitelné) – stříbro a především zlato (vzácný výskyt), které zaujaly roli obecného ekvivalentu hodnoty ve starém Římě, v Británii, v Sumerské říši nebo na břehu Nilu.

Na našem území se poprvé mince ze zlata nebo stříbra objevují v druhém století před našim letopočtem díky Keltům. V období Velkomoravské říše se však platilo kalibrovanými kusy železa (hřivny). Ze starých kronik se dozvídáme pak, že v Praze se ještě v desátém století našeho letopočtu platilo kousky plátna (plátno od slova platit). Mince se na našem území objevují až v roce 955 za vlády knížete Boleslava I., kdy se začali razit stříbrné denáry. Velký rozkvět mincovnictví je spojen s vládou Přemyslovců, kdy se na našem území našla ložiska kvalitního stříbra.

Pokud bychom hledali starší mince v západním světě, našli bychom je na území Malé Asie, kde se objevily „startéry“. Byly raženy z přírodní slitiny stříbra a zlata (elektra) se znakem města. Tyto mince se uchovaly v různých podobách do třicátých let minulého století. Jejich hodnota byla dána podílem drahých kovů ve slitině. Podíl drahých kovů ve slitině byl dán „standardem“, který dodržoval a hlídal panovník nebo město s právem razit mince.

Zdánlivě dobré řešení mělo však své problémy:

- Inlace = znehodnocování měny vůči zboží, války, epidemie
- Deflace = rozvoj obchodu, technologický pokrok
- Porušování standardů = nedodržení slíbeného množství drahého kovu
- Padělání = „zkouška zubem“
- Výkyvy dostupného zlata a stříbra = masivní dodávky stříbra z jihoamerických kolonií Španělskem, které mělo za následek, že klíčové mince byly založeny na zlatě = anglická guinea, francouzský louisdor, ruský imperiál nebo rakouský zlatý dukát

Užívání mincí jakožto jediným prostředkem obchodu se začalo ukazovat jako nevýhodné. Ekonomika se značně zrychlovala. Mince začaly být značně nepraktické. Lidé jich museli při sobě nosit mnoho. Byli velmi těžké a snadno tak uloupené (historické filmy). Hledaly se tedy **nové instrumenty obchodu**, které by tuto situaci vyřešily.

Poznamenejme, že prvními kdo si tuto skutečnost uvědomili, byli Číňané již v desátém století. Lidé si začali své mince uchovávat u obchodníků, kteří jim vydávali stvrzenky, které potvrzovaly jejich uložení. Tyto stvrzenky byly následně lidmi používány k obchodu.

V Evropě se s těmito stvrzenkami setkáváme daleko později (17. století). Lidé si podobně jako v Číně uschovali své zlato u zlatníků. Při obchodě stačilo, aby člověk přepsal část svého zlata na někoho jiného a zlatník mu jej vyplatil. Po nějaké době si zlatníci všimnuli, že jim část zlata zůstává delší dobu v úschově. Začali tedy s ním obchodovat. Jednak zpoplatnili úschovu, tak i poskytovali půjčky. Vznikly tak banky, ale i **bankovky** (cenné papíry kryté zlatem). Tento systém (**zlatý standard**) fungoval až do 1. světové války.

Vedle těchto stvrzenek (později bankovek) se v Evropě v 17. století začaly objevovat i další cenné papíry. Vznikající obchodní společnosti (Východoindická společnost) vydávaly **dluhopisy a akcie**.

Zlatý standard zaniká v době Velké krizi v období 1929 až 1934. Jednotlivé státy přebírají odpovědnost za měnu. Věřily, že tak lépe ovlivní ekonomiku, čímž zabrání dalším možným krizím a recesím. Avšak účinné řešení se nenalezlo.

Po druhé světové válce se největší mocnosti v roce 1945 dohodly na tzv. **brettonwoodském systému** – dolar byl deklarován jako světová měna a vláda Spojených států se zavázala k tomu, že v pevném poměru vymění ostatním vládám dolary za zlato.

Avšak vojenské operace ve Vietnamu přiměly Spojené státy ke zvýšení emise peněz, což vyvolalo nedůvěru u ostatních mocností (Francie požadovala výměnu svých dolarových rezerv za zlato). Následkem čehož tento systém v roce 1971 padl. V roce 1974 se dolar odpoutal od zlata.

V 70. letech vzniká v rámci světové ekonomiky systém směnitelnosti měn. V rámci Evropy se institucionalizoval do **Evropského měnového systému**. Avšak vlády jednotlivých zemí se lišily mírou zodpovědnosti za své měny. Dokonce tak některé musely vystoupit (britská libra, italská lira). Reakcí na tuto skutečnost byla přijata pravidla pro jednotlivé státy před zavedením společné evropské měny euro (Maastrichtská kritéria).

Současné měnové systémy, označovány jako **fiat měn** (platidla jsou definována a vyhlášena zákonem daného státu, který sám rozhoduje o emisi platidel), lze označit jako nestabilní. Velkou roli hrají vysoké státní dluhy. Nedílnou součástí ekonomik se stala inflace, která není objektivně zdůvodnitelná.

2. Teoretická definice peněz

Přistupme nyní k definici peněz [2]:

„Peníze jsou jakékoliv aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při splácení dluhu.“

Jmenujme tedy **funkce peněz** v našem světě:

- Jako prostředek směny nám umožňují oddělit nákup a prodej zboží.
- Ceny produktů (zboží, služeb) vyjadřujeme v penězích.
- Uchovávají hodnotu, která je funkcí cenové hladiny (inflace, deflace).

3. Forma peněz

V současné době mají peníze podobu:

- bankovek a mincí (kompletní přehled na webových stránkách ČNB),
- depozit (vkladů na účtech v bankách),
- cenných papírů (šeky, směnky, akcie, dluhopisy, ...).

4. Možnosti placení

Při každém našem nákupu jsme povinni za zakoupené zboží zaplatit. Tento proces placení můžeme uskutečnit hotovostně nebo bezhotovostně.

4.1 Hotovostní placení

Při hotovostním placení platíme za nakoupené zboží obchodníkovi hotovými penězi (platby „z ruky do ruky“) nebo ho realizujeme prostřednictvím dokladů (šeky, poštovní poukázky). Tuto formu placení preferují zejména občané při běžných nákupech.

V některých bankách se můžeme ještě setkat s další formou hotovostního placení, a to prostřednictvím pokladních složenek nebo výběrního lístku.

4.2 Bezhotovostní placení

Při placení větších částek by manipulace s hotovostí byla nepohodlná a více riziková, zejména pak pro podnikatele. Je proto výhodnější využít bezhotovostní formu placení. Abychom mohli ho realizovat, je třeba mít zřízený účet v bance. Klient banky pak svými příkazy řídí odepisování plateb za nákupy.

Ty se mohou uskutečnit formou:

- zadáním příkazu klientem přímo bance k platbě (vyplnění formuláře, telefonem, internetem, ústně na přepážce, ...),
- inkasem (příkaz k provedení platby dává příjemce peněz),
- platební karty (další typy karet = debetní, kreditní, e-karta, ...).

6.2.3 Měna

V předchozí kapitole Historie peněz jsme poznali, že náš současný měnový systém je založený na principu, kdy bankovky a mince jsou vydávány jednotlivými státy nebo společenstvími států (Evropská unie). Tyto platidla používané na území daného státu souhrnně nazýváme jeho **měnou**.

Měnu cizího státu ve formě bankovek a mincí nazýváme **valutou**. Bezhotovostním protějškem valuty je **deviza**.

Pokud chceme uskutečnit obchod v cizí měně, potřebujeme naši měnu vyměnit za valuty nebo devize. Tato výměna se realizuje prostřednictvím obchodu, při kterém prodáváme svoji domácí měnu obchodníkovi (banka, směnárna, ...) za cenu, která je dána poměrem naší měny k požadované měně. Tento směnný poměr označujeme jako **kurz**.

O výši kurzů nabízených měn nás obchodník informuje prostřednictvím **kurzovního lístku**.

Seznamte se tedy s kurzovním lístkem banky, který můžeme nalézt buď na její pobočce, nebo na její webové stránce (tab. č.8, vše je uvedeno v Kč).

Měna		Střed		Valuty		Devizy	
Kód	Jedn.	ČNB	KB	Nákup	Prodej	Nákup	Prodej
AUD	1	20,865	20,8411	20,3201	21,3621	20,3826	21,2996
CAD	1	19,59	19,5543	19,0654	20,0432	19,1241	19,9845
CHF	1	21,264	21,2968	20,6515	21,9421	20,7005	21,8931
EUR	1	25,865	25,9107	25,2629	26,5585	25,3407	26,4807
GBP	1	30,441	30,4098	29,6496	31,17	29,7408	31,0788
HUF	100	8,78	8,8	-	-	8,6064	8,9936
JPY	100	19,962	19,99	19,3843	20,5957	19,4303	20,5497
NOK	1	3,457	3,4635	3,3769	3,5501	3,3873	3,5397
PLN	1	6,302	6,3114	6,1536	6,4692	6,1725	6,4503
USD	1	19,818	19,7949	19,3	20,2897	19,3594	20,2303

Tab. č.8: Kurzovní lístek banky

Kurzovní lístek je sestaven ze dvou částí. V první části je uveden seznam cizích měn, se kterými banka obchoduje. V druhé části nás banka informuje o kurzu vůči české měně. Kurzy jsou rozlišeny pro devizy, valuty a kurz „střed“.

V jednotlivých sloupcích jsou uvedeny kurzy pro **nákup** a pro **prodej**. Kurzy pro nákup nás informují, za kolik banka nakupuje cizí měnu. Naopak kurzy pro prodej nás informují, za kolik banka cizí měnu prodává. Stojí za povšimnutí, že kurzy pro prodej jsou vyšší než kurzy pro nákup. Tento rozdíl umožňuje bance hradit náklady spojené se směnou peněz a tvořit její zisk. Je třeba v této souvislosti říci, že banky si účtují další **poplatky spojené s výměnou**. O výši těchto poplatků jsme bankou informováni prostřednictvím sazebníku (např. KB si účtuje za prodej a nákup bankovek cizí měny 2,5 % z částky, kterou směňujeme, minimálně 50 Kč). Pokud se v zahraničí rozhodneme platit platební kartou, měli bychom svou pozornost věnovat kurzu pro střed, který se stanovuje ve výši kurzu ČNB.

Valuty si můžeme vyměnit i ve **směnárnách**. Zde však můžeme mít oproti bankám problém s výměnou mincí. Ve mnohých se nevybírají poplatky spojené s výměnou, avšak díky tomu jsou zde horší kurzy, v tabulce výše (tab. č.8) je prodej horší než v tabulce následující (tab. č.9).

Uveďme si příklad kurzovního lístku směnární ze stejného dne jako je uvedený příklad kurzovního lístku banky (tab. č.9, částky uvedeny v Kč). Směnárna na svých webových stránkách deklaruje, že nákup a výdej valut je bez poplatků.

Měna		Valuty	
Kód	Jedn.	Nákup	Prodej
AUD	1	20,3	20,9
CAD	1	19	19,6
CHF	1	23	23,1
EUR	1	25,3	26
GBP	1	29,6	30,5
JPY	100	19,5	20,3
USD	1	19,3	20

Tab. č.9: Kurzovní lístek směnárny

Příklad

Zkusme si jako cvičení zjistit, zda se vyplatí nakoupit 1 000 € u banky či směnárny.

Řešení

1. Banka – kurz pro prodej 1 EUR je 26,5585.

$$1\ 000 \cdot 26,5585 = 26\ 558,5 \text{ Kč}$$

Poplatek za směnu 2,5 % z částky, minimálně 50 Kč

$$26\ 558,5 \cdot 0,025 = 663,9625 \text{ Kč}$$

Celkově nás nákup 1 000 € v bance přijde na 27 222 Kč.

2. Směnárna – kurz pro prodej 1 EUR je 26.

$$1\ 000 \cdot 26 = 26\ 000 \text{ Kč.}$$

Celkově nás nákup 1 000 € ve směnárně přijde na 26 000 Kč.

Příklad 2 (Převzat z [13])

Honzík Pohoda má jet se školou na dva dny do Vídně. Paní učitelka spočítala, že každý bude potřebovat na ubytování a vstupy dohromady 75 €. Maminka Honzíkovi chce dát s sebou i nějaké peníze navíc, aby si mohl něco koupit a měl peníze i pro případ nenadálé události. Honzíkovi smění tedy 3 000 Kč. Honzík v rámci školního výletu utratil 45 €, protože se paní učitelce povedlo domluvit na většině míst množstevní slevu. Paní Pohodová mohla směňovat peníze buď v námi uvedené bance či ve směnárně.

Kolik Kč přivezl Honzík zpět, pokud paní Pohodová využila lepší nabídky pro směnu?

Řešení

Instituce	Kurz pro prodej EUR	Poplatek v Kč	Nákup €	Zbytek € ke směně	Kurz pro nákup EUR	Poplatek v Kč	Zbytek v Kč
Banka	26,5585	75	110	65	25,2629	75	1567
Směnárn a	26	0	115	70	25,3	0	1771

Tab. č.10: Řešení příkladu Honzík Pohoda

Honzík přivezl zpět 1 771 Kč, neboť jeho maminka využila nabídky směnárn.

6.3 Zadání výstupu: Cenové „praktiky“ prodávajících

Vzhledem k velké konkurenci na trhu, která je spojena s velkou nabídkou výrobků a služeb, se snaží prodávající přilákat kupující pomocí různým osvědčených triků. Výrazným z nich je cena, která vypadá pro kupujícího příznivěji.

Cenové „praktiky“ můžeme rozlišit:

1. Stanovení ceny, která vypadá výhodněji.
2. Balíčky a „antibalíčky“.
3. Vyrovnávající ceny.

Vaším úkolem je zdokumentovat ke každému bodu co nejvíce různých příkladů těchto cenových „praktik“ prodávajících.

Formát zpracování zvolte vhodný k prezentaci Vašich nalezených příkladů.

6.4 Zadání vstupního/výstupního testu

1. V dnešní době **nemají** peníze formu:
 - a) mincí a bankovek,
 - b) depozit,
 - c) platebních karet,
 - d) cenných papírů.

2. Současné měnové systémy se označují jako:
 - a) brettonwoodský systém,
 - b) zlatý standard,
 - c) fiat měn,
 - d) směna zboží za zboží.

3. Bezhotovostní placení se **nerealizuje** prostřednictvím:
 - a) šeku,
 - b) ústního příkazu na přepážce v bance,
 - c) příkazu k inkasu,
 - d) platební karty.

4. Měnu cizího státu ve formě bankovek a mincí nazýváme:
 - a) devizou,
 - b) valutou,
 - c) směnou,
 - d) depozitou.

5. Spotřební daň se v ČR **nevztahuje** na:
 - a) pivo,
 - b) víno,
 - c) minerální olej,
 - d) doutníky.

7. Finanční trh

7.1 Doporučený sled výukových témat

I. Zadání vstupního test

II. Instituce působící na finančním trhu

Výukový cíl

Žáci jmenují příklady institucí působících na finančním trhu. Ke každé z nich uvádějí příklady finančních produktů či služeb.

Časová dotace výuky

2 – 4 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel za pomoci výukové prezentace (Finanční trh) seznamuje žáky jednotlivými finančními institucemi finančního trhu. U každé z nich uvádí ve spolupráci se žáky příklady finančních produktů nebo služeb. Využívá předchozí zkušenosti a znalosti žáků. Stručné popisy institucí s příklady produktů nebo služeb jsou uvedeny v přiloženém výukovém materiálu.

2. Zadání úkolu: „Reklamní medailónek“ finanční instituce

Využití inscenační metody žáci v roli zprostředkovatele finančního produktu nebo služby představí vybranou finanční instituci.

Doporučení:

Žáci mají za úkol vytvořit „Reklamní medailónek“ finanční instituce, tak aby oslovili své spolužáky, kteří jsou v roli případného klienta. Vzhledem k tomu, že čas vymezený této aktivitě nemusí být vždy příznivý, je třeba stanovit časový limit prezentace dle možností. Není podstatné, aby nabízený produkt nebo služba byl podrobně specifikován, neboť se jim blíže věnuje samostatná kapitola. Žáci mají pouze aktivitou získat přehled o jednotlivých finančních institucích a jejich finančních produktech nebo službách.

Je vhodné, aby se jeden žák zaměřil na Českou národní banku, pokud není v plánu přímo exkurze do této instituce. Této instituci však nebude dělat reklamu, ale pouze své spolužáky seznámí s její činností.

3. Výstupy žáků

Žáci realizují své výstupy.

Doporučení:

Je vhodné se po každém výstupu zeptat dalších spolužáků, zda je nabídka oslovila. Na místě je diskuze v rámci třídy.

Je možné i realizovat soutěž o nejefektivnější vystoupení.

4. Závěrečné shrnutí

Učitel ve spolupráci se žáky jmenuje jednotlivé instituce s příklady nabízených produktů a služeb.

III. Zadání výstupního testu

Doporučuji přeházet jednak otázky, tak i možnosti výběru. Takto upravený výstupní test je třeba zadat po ukončení tematického celku.

7.2 Finanční trh

Trhem chápeme místo, kde se setkávají kupující a prodávající. Na základě nabídky a poptávky se určují ceny produktů (zboží a služeb). Dle typů produktů můžeme rozeznávat trh zboží, trh práce a trh finanční.

Na finančním trhu se střetává nabídka **různých forem peněz** (bankovky a mince, cenné papíry) s poptávkou po nich. Některé subjekty mají dostatek volných finančních prostředků a snaží se je zhodnotit, naopak někteří jich mají nedostatek a snaží se je získat. Působí zde několik institucí, z nichž některé už známe díky vlastní zkušenosti nebo z médií. V rámci této kapitoly se seznámíme s některými z nich, uvedeme si, jaké finanční produkty nejčastěji nabízejí. S jednotlivými konkrétními finančními produkty se seznámíme v samostatné kapitole.

V rámci finančního trhu můžeme rozlišit

- a) Peněžní trh, kde jsou předmětem obchodu finanční produkty s lhůtou splatností do jednoho roku (směnky, krátkodobé úvěry).
- b) Kapitálový trh, kde naopak jsou předmětem obchodu finanční produkty s delší lhůtou splatnosti (akcie, stavební spoření, penzijní připojištění).

Přehled institucí působících na finančním trhu

Uveďme si tedy jednotlivé instituce působící na finančním trhu, se kterými se můžeme setkat.

1. Banky

Banky jsou finanční instituce, jejichž základní činností je umožnění pohybu dočasně volných finančních prostředků mezi jednotlivými subjekty finančního trhu, a to tím, že je dočasně shromažďuje a dávají k dispozici ve formě úvěrů. Zisk banky tvoří rozdíl mezi odměnou za zprostředkování úvěru a poskytnutou odměnou subjektu za jeho vklad, tak i dalšími poplatky, které jsou spojeny se správou těchto transakcí.

Aby banka mohla vykonávat tyto činnosti, musí mít licenci od státu. Dohled nad obchodními transakcemi vykonává centrální banka daného státu (v ČR – Česká národní banka).

Mezi dalšími službami bank můžeme dále jmenovat vedení účtu pro subjekty finančního trhu (občané, podniky, organizace zřizované státem), zprostředkování platebního styku, směnárská činnost. Banky také nabízejí další poradenské a zprostředkovatelské služby při investování.

Banky v současné době zakládají další instituce – stavební spořitelny, penzijní fondy, pojišťovny, aj.

2. Stavební spořitelny

Stavební spořitelna je specifický druh banky, která získala bankovní licenci dle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, u které je předmětem obchodu pouze stavební spoření a další činnosti upravené zákonem o stavebním spoření (úvěr ze stavebního spoření).

V ČR máme v současné době pět stavebních spořitelen (Českomoravská stavební spořitelna, Stavební spořitelna České spořitelny, Modrá pyramida stavební spořitelna, Raiffeisen stavební spořitelna, Wüstenrot - stavební spořitelna).

3. Penzijní fondy

Jedná se o podílové fondy, které v současné době zabezpečují penzijní připojištění v III. pilíři pro ty, kteří se si chtějí zvýšit svůj starobní nebo invalidní důchod.

Mezi největšími penzijní fondy v ČR patří PF České pojišťovny, PF České spořitelny, PF Komerční banky.

4. Pojišťovny

Pojišťovna je finanční instituce, která poskytuje pojištění pojišťujícím subjektu (pojistníku), které zajišťuje ochranu formou finančních prostředků (pojistné plnění) před následky škod na zdraví nebo majetku.

Některá pojištění v ČR jsou ze zákona povinné (zdravotní pojištění osob, povinné ručení provozu motorových vozidel, pojištění podnikatelů pro případ pracovních úrazů), některá jsou dobrovolná.

Celkem v České republice působí 54 pojišťoven. Mezi známé jistě patří Česká pojišťovna, Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky, Allianz pojišťovna, Komerční pojišťovna, aj.

5. Leasingové společnosti

Tyto společnosti nabízejí finanční produkt, který umožňuje klientovi získat do vlastnictví nebo do pronájmu potřebnou věc, nejčastěji dopravní prostředek, spotřební prostředky nebo nemovitost. Na našem trhu se setkáme nejčastěji tak se spotřebním a operativním leasingem. U spotřebního leasingu zakoupenou věc po skončení jeho financování získáme do vlastnictví, naopak u operativního zůstává v majetku společnosti.

6. Splátkové společnosti

Splátkové společnosti se většinou specializují na nabídku nákupů spotřebního zboží nebo služeb na splátky prostřednictvím sítě spřízněných prodejců. Pokud se klient vybere nabízené zboží či službu a prokáže se platným občanským průkazem, často je i požadováno doložení pravidelného příjmu (bankovní výpis za poslední tři měsíce), tak na místě zaplatí hotově pouze určitou část ceny zboží, tzv. "akontaci", dle svých možností (někdy není vyžadována) a zbývající částku pak splácí v pravidelných předem domluvených splátkách.

Splátkové společnosti občas nabízejí i spotřebitelské úvěry. Je však třeba se dávat pozor na vyšší úrokové sazby (s tímto pojmem se seznámíme v kapitole Úroky).

7. Instituce sloužící k obchodování s cennými papíry

Cenným papírem budeme rozumět listinu, s níž je svázána určitá hodnota, majetek a majetkový prospěch, která je směnitelná za ostatní formy peněz (s některými lze i platit - šeky). Cenné papíry vydává emitent (podnik, jednotlivec, stát, město). Mezi cenné papíry řadíme akcie, dluhopisy.

Burza cenných papírů

Burza cenných papírů je finanční instituce, prostřednictvím které lze nakupovat a prodávat cenné papíry. Tyto obchody jsou realizovány podle stanovených pravidel. Ta jsou u nás stanovena ministerstvem financí ve spolupráci s Českou národní bankou. Na burze můžeme obchodovat jen prostřednictvím obchodníka nebo zprostředkovatele (makléře). Obchodník na rozdíl od makléře může i cenné papíry vlastnit.

Na českém finančním trhu s cennými papíry je dominantní burzou Prague stock exchange (PSE) - Burza cenných papírů Praha (Burza cenných papírů Praha, a.s.).

Ve světě jsou samozřejmě větší a známější burzy, jakými jsou NYSE – New York Stock Exchange (USA), TSE – Tokyo Stock Exchange (Japonsko), Euronext – Euronext (Evropa) a nebo LSE – London Stock Exchange (Velká Británie).

RM-SYSTÉM

RM-SYSTÉM, česká burza cenných papírů a.s. je další burzou cenných papírů na našem trhu, kde je možné samostatně obchodovat s akciemi českých i zahraničních společností., samozřejmě opět pod dohledem ČNB. Burze je ve vlastnictví Fio banky, a.s.

7.3 Zadání výstupu: „Reklamní medailónek“ finanční instituce

Na finančním trhu se setkáváme s nejrůznějšími institucemi, které známe díky rodinným příslušníkům, známým nebo z médií. Abychom se lépe seznámili s jejich rolí na finančním trhu, připraví si každý z žáků krátkou prezentaci, ve které danou instituci blíže přiblíží.

Uved' me tedy jednotlivé instituce působící na finančním trhu

- 1) Obchodní banky
- 2) Stavební spořitelny
- 3) Penzijní fondy
- 4) Investiční společnosti
- 5) Instituce sloužící k obchodování s cennými papíry
(Burza cenných papírů Praha, RM systém, Středisko cenných papírů)
- 6) Pojišťovny
- 7) Leasingové společnosti
- 8) Splátkové společnosti

Zadání úkolu:

Žák si vybere jednu z výše uvedených institucí. Pomocí webových stránek či návštěvou instituce se seznámí s její rolí na finančním trhu.

Výstupem bude krátká prezentace („reklamní medailónek“), ve které seznámí své spolužáky s danou institucí.

Doporučené kroky:

1. Vytvořte si vlastní instituci dle Vašeho výběru (logo, jméno, kontakt, ...).
2. Vyberte si jeden konkrétní finanční produkt nebo službu z nabídky vybraného typu instituce.
3. Popište jí svým spolužákům, kteří jsou v roli potenciálních klientů.
 - Pokuste se co nejlépe vystihnout její roli na finančním trhu.
 - Jmenujte zejména pozitiva pro kupujícího.

7.4 Zadání vstupního/výstupního testu

1. Mezi charakteristiky finančního trhu bychom **nezařadili**:
 - a) Umožňuje přelévání volných finančních zdrojů.
 - b) Jsou neoddelitelnou součástí tržního systému.
 - c) Soustřeďuje se zde nabídka a poptávka peněz a kapitálu.
 - d) Snaží se co nejlépe porozumět nezaměstnanosti a výši mezd.

2. Předmětem obchodování na peněžním trhu **nejsou**:
 - a) Směnky,
 - b) Krátkodobé úvěry,
 - c) Stavební spoření,
 - d) Devizy.

3. Mezi úkoly České národní banky **nezařazujeme**:
 - a) Regulace množství peněz v oběhu,
 - b) Zabezpečení ochrany drobných investorů,
 - c) Vedení účtů organizací zřizovaných státem,
 - d) Provádí bankovní dohled.

4. Pokud by občan měl zájem o 200 akcií jedné společnosti, **nezískal** by je:
 - a) Koupí na burze,
 - b) Koupí v RM systému,
 - c) Koupí přímo od obchodníka s cennými papíry,
 - d) Prostřednictvím makléře.

8. Úroky, úročení

8.1 Doporučený sled výukových témat

I. Zadání vstupního test

II. Úroky

Výukový cíl

Žák definuje pojmy úrok, úroková sazba, úrokovací období a doba splatnosti. Rozeznává běžná označení úrokovacích sazeb. Rozlišuje jednoduché a složené úročení. Aplikuje je na konkrétních příkladech z praxe. Používá efektivní úrokovou sazbu k porovnávání nabídek s rozdílnými úrokovými sazbami a s odlišným připisováním úroků. Dokáže zvážit projev inflace na připisovaných úrocích.

Časová dotace výuky

3 – 6 vyučovacích hodin

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel ve spolupráci se žáky definuje potřebné pojmy (úrok, úrokovací období, úroková sazba, doba splatnosti, úročení).

2. Jednoduché úročení

Učitel vymezuje pojem jednoduché úročení. Na základě ilustračního příkladu odvozuje potřebné vzorce pro výpočet úroků a konečné peněžní částky. Získané vzorce následně v rámci procvičování aplikuje v příkladech uvedených ve výukovém materiálu.

Další příklady k procvičení je možné nalézt v doporučené literatuře [10] nebo [15].

Doporučení:

Při dostatku času je vhodné příklad 1 řešit i v programu Excel, aby se dal nakreslit názorně graf. Zjistí se tak, že konečná částka při jednoduchém úročení narůstá lineárně.

3. Složené úročení

Učitel vymezuje pojem složené úročení. Na základě ilustračního příkladu odvozuje potřebné vzorce pro výpočet úroků a konečné peněžní částky. Získané vzorce následně v rámci procvičování aplikuje v příkladech uvedených ve výukovém materiálu.

Další příklady k procvičení je možné nalézt v doporučené literatuře [10] nebo [15].

Doporučení:

Při dostatku času je vhodné Ilustrační příklad s panem Novákem pro jeden rok řešit i v programu Excel, aby se dal nakreslit názorně graf. Zjistí se tak, že konečná částka při složeném úročení narůstá exponenciálně.

4. Efektivní úroková sazba

Učitel žáky seznamuje s efektivní úrokovou sazbou. Dokladuje její význam pro porovnání různých nabídek s rozdílnými úrokovými sazbami a s odlišným připisováním úroků na konkrétních příkladech uvedených ve výukovém materiálu a prezentaci.

Další příklady k počítání je možné nalézt v doporučené literatuře [10] nebo [15].

5. Úroková míra a inflace

Učitel definuje nominální a reálnou úrokovou sazbu. Na základě příkladů uvedených ve výukovém materiálu a prezentaci je žákům názorně objasněno, jak se projeví výše inflace na úrocích.

Doporučení:

Je vhodné uvedenou poznámku ve výukovém materiálu týkající se zjednodušeného výpočtu reálné úrokové sazby žákům ukázat na uvedených příkladech, neboť v nich je podmínka pro použití daného vztahu splněna.

6. Závěrečné shrnutí

Učitel ve spolupráci se žáky zopakuje uvedené pojmy kapitoly Úroky, úročení. Dále vymezí rozdíl mezi jednoduchým a složeným úročením.

Doporučení:

Shrnutí je možné pojmout v rámci aktivity. Na lístečky se napíše jednotlivé pojmy z výukového materiálu. Následně formou hry, kdy jeden žák svému spolužáku objasňuje pojem, který je napsán na lístku, aniž by použil slovo napsané na lístku (lze tak zkomplikovat objasňování), aby ho druhý uhodl. Vyhrává skupina, která má nejvíce uhodnutých pojmů.

III. Zadání výstupního testu

Doporučuji přeházet jednak otázky, tak i možnosti výběru. Takto upravený výstupní test je třeba zadat po ukončení tematického celku.

8.2 Výukový materiál: Úroky, úročení

Je nám zřejmé, že pokud si od nějaké finanční instituce půjčíme peníze, tak budeme muset poslat této instituci nejen vracet půjčenou částku, ale i odměnu, na které jsme se předem domluvili. Naopak, pokud nějaké finanční instituci peníze poskytneme, tak ona nám dá za tuto půjčku odměnu. Tuto odměnu budeme nazývat úrokem.

„Úrokem tedy rozumíme částku, kterou navíc zaplatí dlužník věřiteli (ten kdo peníze půjčuje) za poskytnutí peněz na určitou dobu. Úrok je tedy odměnou pro věřitele za dočasnou půjčku a riziko s ní spojené.“ [13]

Jistě každý z nás bude chtít tuto částku znát dopředu. O výši této odměny za určitý čas nás informuje věřitel pomocí tzv. **úrokové míry (sazby)**. Udává se v procentech.

Úroková sazba může být uváděna následujícími způsoby:

- p.a. (per annum)- roční,
- p.s. (per semestre)- pololetní,
- p.q. (per quartale) - čtvrtletní,
- p.m. (per mensem) - měsíční,
- p.d. (per diem)- denní.

Přičemž platí: p.a. = 2 p.s. = 4 p.q. = 12 p.m. = 365 p.d..

K stanovení výše úrokových sazeb se používá obdobný způsob, jakým se tvoří cena. Opět se bere v úvahu nabídka a poptávka, konkurence, náklady, sazby centrální banky. Do výše úrokových sazeb, jak bude uvedeno v dalších kapitolách, se promítají také délky vkladů či úvěrů, výše poskytnuté či půjčené částky apod.

Na finančním trhu se můžeme setkat s dvojím typem úrokových sazeb:

- pevné (fixní) – výše sazby se v průběhu půjčky nemění,
- pohyblivé – věřitel (v případě, že vy jste věřitel a banka dlužník, tak to právo nemáte) si ponechává právo, že v průběhu půjčky může výši sazby upravit (inlace, konkurence).

Dobu, za kterou se pravidelně úroky připisují, označujeme jako **úrokovací období**.

Pokud si budeme chtít spočítat celkovou výši úroku, budeme potřebovat znát i dobu, po kterou si částku půjčíme nebo poskytneme. Říkáme, že známe **dobu splatnosti** (dobu existence smluvního vztahu).

Pro výpočet úroků vycházíme ze dvou základních způsobů úročení:

- jednoduché úročení - úroky nejsou přičítány k původnímu kapitálu a dále se neúročí,
- složené úročení – úroky jsou přičítány k peněžní částce a spolu s ní se dále úročí.

Úročení rozlišujeme i podle toho, kde se realizuje výplata úroků. Hovoříme tedy o:

- úročení polhůtním (dekurzivním) – úroky se vyplácí na konci úrokového období,
- úročením předlhůtním (anticipativním) – úroky se vyplácí na začátku úrokového období.

Jednoduché úročení

Jak již bylo řečeno, při jednoduchém úročení se úročí počáteční částka. Úroky se tedy nepřičítají k uložené částce a dále se neúročí. V bankovní praxi se s ním často právě setkáváme při uložení kapitálu na dobu kratší než jednoho roku (v případě, že máme roční úrokové období), zejména tedy v souvislosti s běžnými účty. Dále se využívá i při obchodech se směnkami a cennými papíry. (Se všemi uvedenými finančními produkty se seznámíme v dalších kapitolách).

Odvodme si potřebné vzorce:

Ilustrační příklad

Josef potřeboval půjčit na lyžařský kurz 1 000 Kč. Požádal tedy spolužačku Lenku o půjčku na jeden měsíc. Ta mu poskytla půjčku s tím, že za každý měsíc bude vyžadovat 1 % z vypůjčené částky. Josef však měl na konci měsíce jen 20 Kč. Zaplatil tedy Lence úroky a požádal jí o počkání další měsíc s tím, že zaplatí opět 1 % z vypůjčené částky. Na konci druhého měsíce jí vše řádně splatil. Kolik korun Josef zaplatil navíc Lence?

Řešení:

1. měsíc: $1 \% \text{ z } 1\,000 \text{ Kč} = 0,01 \cdot 1000 = 10 \text{ Kč}$
2. měsíc: $1 \% \text{ z } 1\,000 \text{ Kč} = 0,01 \cdot 1000 = 10 \text{ Kč}$
celkem = 20 Kč

Co kdyby se Josef opožďoval 10 měsíců?

Řešení:

Výpočet bychom asi již nerozepisovali, a rovnou napsali: $0,01 \cdot 1000 \cdot 10 = 100$ Kč

Získaný poznatek si zobecníme:

$$u = \frac{p}{100} \cdot K_0 \cdot n,$$

kde

u ... úrok

K_0 ... vstupní kapitál

p ... úroková sazba v procentech

n ... doba splatnosti.

Jistě není složité zjistit, jakou celkovou částku Josef Lence vrátí po 10 měsících, jestliže za každý měsíc zaplatí úrok ve výši 1 % z vypůjčené částky.

Řešení:

Celkovou částku si označme K . Potom $K = 1\,000 + 0,01 \cdot 1000 \cdot 10 = 1\,100$ Kč.

Zapišme si získaný poznatek obecně:

$$K = K_0 + \frac{p}{100} \cdot K_0 \cdot n = K_0 \left(1 + \frac{p}{100} \cdot n \right),$$

kde

K ... je konečná peněžní částka

K_0 ... vstupní kapitál

p ... úroková sazba v procentech

n ... doba splatnosti.

Uvažujme však případ, kdyby Josef Lence vrátil peníze už v 15. dnu v daném měsíci (leden)?

Řešení:

Intuicí dospějeme k návrhu vyjádřit období, za které vypočteme úrok, jako poměr počtu dnů Josefovi půjčky vůči počtu dnů daného měsíce.

Leden má 31 dnů.

Vypočteme tedy úrok: $u = 0,01 \cdot 1000 \cdot \frac{15}{31} = 4,84$ Kč

Pokud bychom chtěli celkovou částku: $K = 1000 + 4,84 = 1\,004,84$ Kč

Námi odvozené vzorce můžeme tedy upravit na tvar:

$$u = \frac{p}{100} \cdot K_0 \cdot \frac{n}{t},$$
$$K = K_0 \left(1 + \frac{p}{100} \cdot \frac{n}{t} \right),$$

kde

u ... úrok

K_0 ... vstupní kapitál

K ... je konečná peněžní částka

t ... je počet dní v daném úrokovacím období

p ... úroková sazba v procentech

n ... délka transakce v daném úrokovacím období ($n \leq t$).

V našem příkladu jsme si zjistili velice jednoduše dobu splatnosti, jelikož jsme měli přímo určený měsíc. Je však zřejmé, že námi použitý podíl není vždy takto jednoduše zjistitelný. Aby se tento podíl snadno určil, vyvinulo se několik **standardů**, které jsou následovně charakterizovány [13]:

- Standard 30E/360 (německá nebo obchodní metoda)
 - každý celý měsíc má 30 dní a rok má 360 dní,
- Standard ACT/360 (francouzská či mezinárodní metoda)
 - každý měsíc má skutečný počet dní a rok má 360 dní,
- Standard ACT/365 (anglická metoda)
 - měsíc i rok mají skutečný počet dní (včetně přestupného roku).

U všech výše jmenovaných standardů se do doby úročení započítává pouze jeden z těchto dnů obchodní transakce: den počátku obchodní transakce nebo den konce obchodní transakce.

Řešené procvičující příklady

Příklad 1.

Matyáš si půjčil od banky 100 000 Kč na 5 měsíců při úrokové míře 5 % p.a.. Jakou částku bude bance vracet? Uvažujme roční úrokové období.

Řešení

$$K_5 = K_0 \cdot \left(1 + \frac{p}{100} \cdot \frac{n}{t}\right) = 100\,000 \cdot \left(1 + \frac{5}{100} \cdot \frac{5}{12}\right) = 102\,083,33 \text{ Kč}$$

Matyáš bude po 5 měsících bance vracet 102 083, 33 Kč.

Příklad 2.

Judita si půjčila od věřitele 50 000 Kč. Za rok se dohodli, že mu vrátí 55 000 Kč. Určete míru výnosnosti věřitele. Uvažujme roční úrokové období.

Řešení

$$55\,000 = 50\,000 \cdot \left(1 + \frac{p}{100} \cdot \frac{1}{1}\right)$$
$$p = \frac{(55\,000 - 50\,000) \cdot 100}{50\,000 \cdot 1} = 10 \%$$

Míra výnosnosti věřitele je 10 %.

Příklad 3.

Pan Voráček se dotazuje úřednice v bance, za kolik dnů mu jeho vklad 10 000 Kč vzroste o 500 Kč, jestliže roční úroková míra je 7,5 %?

(Uvažujte roční úrokové období a Standard 30E/360)

Řešení

$$10\,500 = 10\,000 \cdot \left(1 + \frac{7,5}{100} \cdot \frac{n}{360}\right)$$

$$n = \frac{\frac{10\,500}{10\,000} - 1}{0,075} \cdot 360 = 240 \text{ dní}$$

Vklad pana Voráčka vzroste na požadovanou částku za 240 dní.

Úřednice však panu Voráčkovi opomenula říci jednu velmi důležitou informaci, a to že je třeba státu odvádět daň z příjmu, a to ve výši 15 % (Česká republika). Tu jsme v příkladu neuvédli. Počítali jsme tak s hrubou úrokovou mírou.

Abychom tedy získali čistou úrokovou míru, je třeba uvedenou úrokovou míru snížit o výši daně.

$$p_{\text{č}} = p_{\text{h}} \cdot (1 - d),$$

kde

$p_{\text{č}}$... čistá úroková míra vyjádřena v procentech,

p_{h} ... hrubá úroková míra vyjádřena v procentech,

d ... výše daně z příjmu vyjádřena v procentech.

V České republice je daň z příjmu 15 %.

To znamená, že:

$$p_{\text{č}} = p_{\text{h}} \cdot (1 - 15) = p_{\text{h}} \cdot 0,85,$$

Z této skutečnosti budeme vycházet u výše uvedených vzorců.

Přepočítejme tedy náš příklad nyní.

$$n = \frac{\frac{10\,500}{10\,000} - 1}{0,075 \cdot 0,85} \cdot 360 \doteq 283 \text{ dní}$$

Pan Voráček si bude muset díky daně z příjmu počkat o 43 dní déle.

Příklad 4. (Převzat z [13])

Manželé Novotní se chtějí pořídit větší byt. Stávající byt podle odhadu realitního makléře mohou prodat za 1 400 000 Kč. Manželé mají vyhlídnutý byt, jehož hodnota je 2 100 000 Kč. Zbývající částku 700 000 Kč mají naspořenou u stavební spořitelny. Tato částka jim byla převedena na běžný účet, který je úročen 0,6 % p.a. Manželé jsou při koupi nového bytu nerozhodní a koupě se posune o tři čtvrtě roku. Jak vysoké úroky manželé obdrží, pokud částku 700 000 Kč nechají na běžném účtu? Jaké úroky by získali, kdyby těchto 700 000 Kč převedli z běžného účtu na účet spořicí, který je úročen 2,7 % p.a.?

(Uvažujte obchodní standard 30E/360)

(Pozn. S běžným a spořicí účetem se podrobněji seznámíme v kapitole Investice volných finančních prostředků)

Řešení

- $u = \frac{0,6}{100} \cdot 700\,000 \cdot \frac{9}{12} \cdot 0,85 = 2\,677,5 \text{ Kč}$
- $u = \frac{2,7}{100} \cdot 700\,000 \cdot \frac{9}{12} \cdot 0,85 = 12\,048,75 \text{ Kč}$
- $12\,048,75 - 2\,677,5 = 9\,371,25 \text{ Kč}$

Úroky při ponechání na běžném účtu činí 2 677,5 Kč.

Manželé Novotní při převodu získají na úrocích 9 371,25 Kč.

Složené úročení

Při složeném úročení na rozdíl od jednoduchého se již započítávají i úroky z úroků. Úroky se připočítávají k původní peněžní částce, případně později k částce navýšené o úroky. V dalším úrokovacím období se takto získaná částka úročí. V praxi se s ním setkáváme nejen u spořicíh produktů, jako je např. stavební spoření, termínované vklady, ale i u úvěrových produktů (např. u spotřebitelských úvěrů apod.). Vždy se však jedná o polhůtní úročení.

Pokusme se nyní odvodit vzorec pro výpočet konečného zúročeného kapitálu při složeném úročení.

Ilustrační příklad

Josef potřeboval půjčit na lyžařský kurz 1 000 Kč. Požádal tedy spolužačku Lenku o půjčku. Ta mu poskytla půjčku s úrokovou mírou 1 % p.m. Josef však na konci měsíce danou částku neměl a nemohl zaplatit Lence ani úroky. Požádal jí o počkání další měsíc. Na konci druhého měsíce jí vše řádně splatil. Kolik korun Josef zaplatil Lence, jestliže Lenka po prvním měsíci připsala k dlužné částce úroky a další měsíc požadovala úroky nejen z dlužné částky, ale i z připsaných úroků?

Řešení:

1. měsíc $1000 + 1000 \cdot 0,01 \cdot 1 = 1\,010$ Kč
2. měsíc $1010 + 1010 \cdot 0,01 \cdot 1 = 1\,020,1$ Kč

Druhý měsíc se dá i napsat

$$\begin{aligned} & (1000 + 1000 \cdot 0,01 \cdot 1) + (1000 + 1000 \cdot 0,01 \cdot 1) \cdot 0,01 \cdot 1 \\ & = (1000 + 1000 \cdot 0,01 \cdot 1) \cdot (1 + 0,01 \cdot 1) \\ & = 1000 \cdot (1 + 0,01 \cdot 1) \cdot (1 + 0,01 \cdot 1) = 1000 \cdot (1 + 0,01 \cdot 1)^2 = 1\,020,1 \end{aligned}$$

Pokud bychom měli n měsíců a měsíční připsování úroků, získali bychom vzorec:
 $1000 \cdot (1 + 0,01 \cdot 1)^n$

Získaný poznatek můžeme zobecnit:

$$K_n = K_0 \cdot \left(1 + \frac{p}{100}\right)^n,$$

kde

K_n ... je konečná peněžní částka po n úrokovacích obdobích.

K_0 ... počáteční peněžní částka

p ... úroková sazba v procentech

n ... počet úrokovacích období.

Ilustrační příklad

Pan Novák si uložil na spořicí účet 20 000 Kč při úrokové sazbě 1,56 % p.a. Jakou částku bude mít na účtu po roce, jestliže banka připsuje úroky každý měsíc k vkladu a dále je s vkladem úročí? Daň z úroků neuvažujme.

Řešení

$$1. \text{ měsíc } 20\,000 + 20\,000 \cdot \frac{0,0156}{12} = 20\,026 \text{ Kč}$$

$$2. \text{ měsíc } 20\,026 + 20\,026 \cdot \frac{0,0156}{12} = 20\,052 \text{ Kč}$$

Druhý měsíc se dá i napsat

$$\left(20\,000 + 20\,000 \cdot \frac{0,0156}{12}\right) + \left(20\,000 + 20\,000 \cdot \frac{0,0156}{12}\right) \cdot \frac{0,0156}{12} = \left(20\,000 + 20\,000 \cdot \frac{0,0156}{12}\right) \cdot \left(1 + \frac{0,0156}{12}\right) = 20\,000 \cdot \left(1 + \frac{0,0156}{12}\right) \cdot \left(1 + \frac{0,0156}{12}\right) = 20\,000 \cdot \left(1 + \frac{0,0156}{12}\right)^2 = 20\,052 \text{ Kč}$$

Pokud bychom měli n měsíců a měsíční připisování úroků, získali bychom vzorec:

$$20\,000 \cdot \left(1 + \frac{0,0156}{12}\right)^n$$

$$\text{Pro 12. měsíc získáváme tedy: } 20\,000 \cdot \left(1 + \frac{0,0156}{12}\right)^{12} = 20\,314 \text{ Kč.}$$

Jakou částku by pan Novák měl, pokud by svůj vklad ponechal ještě další rok na daném spořicímu účtu za stejných podmínek?

Řešení

2 roky odpovídají 24 měsícům. Stačí tedy upravit pouze exponent v odvozeném vzorci.

$$\text{Pro 24. měsíc získáváme tedy: } 20\,000 \cdot \left(1 + \frac{0,0156}{12}\right)^{24} = 20\,633 \text{ Kč.}$$

Získaný poznatek nám pomohl nalézt další obecný vzorec:

$$K_n = K_0 \cdot \left(1 + \frac{p}{100} \cdot \frac{1}{m}\right)^{m \cdot n},$$

kde

m ... je četnost připisování úroků, počet úrokových období za 1 rok

n ... je doba splatnosti

K_n ... je konečná peněžní částka po n letech

K_0 ... počáteční peněžní částka

p ... úroková sazba v procentech.

Řešené příklady

Příklad 1.

Jonáš využil nabídku dvouletého termínovaného vkladu, který je úročen úrokovou sazbou 2,5 % p.a. a s pololetním připisováním úroků, u své banky. Kolik korun si vyzvedne za 2 roky, pokud si uložil částku 20 000 Kč?

Řešení

$$K_n = K_0 \cdot \left(1 + \frac{p}{100} \cdot \frac{1}{m} \cdot 0,85\right)^{m \cdot n} = 20\,000 \cdot \left(1 + \frac{2,5 \cdot 0,85}{100} \cdot \frac{1}{2}\right)^{2 \cdot 2} = 20\,863 \text{ Kč}$$

Jonáš si vyzvedne za dva roky částku 20 863 Kč.

Příklad 2.

Kolik Kč si uložila Marcela do banky, pokud si při roční úrokové sazbě 1,5 % se čtvrtletním připisováním úroků odnesla po dvou letech 15 000 Kč?

Řešení

$$15\,000 = K_0 \cdot \left(1 + \frac{1,5}{100} \cdot \frac{1}{4} \cdot 0,85\right)^{2 \cdot 4}$$

$$15\,000 = K_0 \cdot 1,09$$

$$K_0 = 10\,084 \text{ Kč}$$

Marcela si do banky uložila částku 10 084 Kč.

Příklad 3.

Paní Borůvková využila výhodnou nabídku své banky, při které si nechala zhodnotit svých 20 000 Kč na spořicímu účtu. Po dvou letech si v bance vyzvedla 20 510 Kč. Vypočtěte, jak velkou roční úrokovou sazbu jí banka nabídla? Uvažujme roční připisování úroků.

Řešení

$$20\,510 = 20\,000 \cdot \left(1 + \frac{p}{100} \cdot 0,85\right)^2$$

$$\left(\sqrt{\frac{20\,510}{20\,000}} - 1\right) \cdot \frac{100}{0,85} = p$$

$$1,49 \% = p$$

Banka nabídla paní Borůvkové roční úrokovou sazbu 1,49 %.

Efektivní úroková sazba

V rámci reklam se finanční instituce nabízející své finanční produkty předhánějí. Jedním z účinných nástrojů jak přilákat případné klienty je i nabídka zdánlivě výhodného produktu – u spořicíh produktů „lákají“ na vysokou úrokovou sazbu, u úvěrových produktů naopak na nízkou úrokovou sazbu. Tyto instituce využívají neznalosti lidí nám již známých zkratkou vyjadřující úrokovou míru (p.a., p.m., ...).

Abychom byli schopni porovnat různé nabídky s rozdílnými úrokovými sazbami s odlišným připisováním úroků, zavedeme si veličinu, která nám pomůže je efektivně srovnat. Tato veličina se nazývá efektivní úroková sazba.

Ta je dána vzorcem

$$\frac{p_e}{100} = \left(1 + \frac{p}{100} \cdot \frac{1}{m}\right)^m - 1,$$

kde

p_e ... efektivní úroková sazba v %

p ... roční úroková sazba v %

m ... četnost připisování úroků za rok

Příklad 1.

Tři kamarádi se dohadovali, který z nich bude mít za rok více na svém spořicíh účtu, pokud využili každý z nich nabídku svých bank.

- Bořek zvolil účet s roční úrokovou sazbou 4,25 % a s pololetním připisováním úroků.
- Leona zvolila účet s roční úrokovou sazbou 4 % a se čtvrtletním připisováním úroků.
- Štěpán si vybral účet s roční úrokovou sazbou 4,2 % a s měsíčním připisováním úroků.

Který z nich bude mít na svém kontě za rok více peněz?

Dříve než budete počítat, zkuste odhadnout. Svůj odhad následně překontrolujte výpočtem.

Řešení

- Bořek: $\frac{p_e}{100} = \left(1 + \frac{4,25}{100} \cdot \frac{1}{2}\right)^2 - 1 \rightarrow p_e = 4,30 \%$,
- Leona: $\frac{p_e}{100} = \left(1 + \frac{4}{100} \cdot \frac{1}{4}\right)^4 - 1 \rightarrow p_e = 4,06 \%$,
- Štěpán: $\frac{p_e}{100} = \left(1 + \frac{4,2}{100} \cdot \frac{1}{12}\right)^{12} - 1 \rightarrow p_e = 4,28 \%$

Za rok bude mít na svém kontě více peněz Bořek.

Příklad 2.

Dva spolužáci se hádali, který z nich má výhodnější běžný účet.

- Teodor má účet s úrokovou sazbou 5 % p.a. s měsíčním připisováním úroků,
- Marie má účet s úrokovou sazbou 0,5 % p.m. s měsíčním připisováním úroků.

Který ze spolužáků má výhodnější účet?

Řešení

- Teodor: $\frac{5}{12} = 0,42 \%$
- Marie: $\frac{0,5}{1} = 0,5 \%$

Výhodnější účet má Marie.

Úroková míra a inflace

V předchozí kapitole jsme se seznámili s pojmem inflace, při které díky růstu cen dochází k znehodnocování měny. Vzhledem k tomu, že úroky jsou finančními odměnami, tak i zde se inflace projeví. Ne však pozitivně pro věřitele. Dochází ke snížení míry zúročení peněz. Abychom odlišili jednotlivé úrokové míry, zavedeme si dva nové pojmy, a to nominální a reálnou úrokovou sazbu.

Nominální úroková sazba nezohledňuje výši inflace v daném roce. Je to sazba, kterou jsme doposud používali ve svých výpočtech, a kterou uvádějí finanční instituce.

Reálné úroková sazba už však zohledňuje výši inflace. Její výši lze určit použitím následujícího vzorce:

$$i_r = \frac{i_n \cdot (1 - d) - i_i}{1 + i_i},$$

kde

i_r ... reálná úroková míra ($i_r = \frac{p_r}{100}$, kde p_r je reálná úroková míra v procentech),

i_n ... nominální úroková míra ($i_n = \frac{p_n}{100}$, kde p_n je nominální úroková míra v procentech),

i_i ... míra inflace ($i_i = \frac{p_i}{100}$, kde p_i je míra inflace v procentech),

d ... srážková daň ($d = \frac{p_d}{100}$, kde p_d srážková daň z úroků v procentech).

Příklad 1. (Převzat z [13])

Pan Nehoda si na rok uložil 100 000 Kč na spořicí účet, který je úročen s úrokovou mírou 2,15 % p.a. Na začátku roku, než si peníze uložil, by si mohl za tuto částku pořídit 20 motorových sekaček do své firmy (cena jedné sekačky je tedy 5 000 Kč). Mohl by si za kapitál vyplacený po roce koupit opět 20 sekaček? V tomto roce byla míra inflace 6,3% a cena sekačky zůstala stejná.

Řešení

Vzhledem k tomu, že míra inflace byla vyšší než nominální úroková míra, došlo k reálnému poklesu hodnoty uložených peněz,

tzn. ke ztrátě, a to o $i_r = \frac{0,0215 \cdot (1 - 0,15) - 0,063}{1 + 0,063} = -0,042$, což odpovídá hodnotě $-4,2\%$

To znamená, že na začátku roku si mohl pan nehoda za 100 000 Kč koupit 20 sekaček, ale na konci roku si mohl koupit sekačky pouze za $100\,000 - 100\,000 \cdot 0,042 = 95\,793$ Kč.

Tedy o jednu sekačku méně.

Příklad 2.

Jakub využil nabídku termínovaného vkladu ve své bance s roční úrokovou sazbou 3,5 % p.a. Očekávána míra inflace je 3 %. Určete výši reálné úrokové sazby na Jakubův vklad.

Řešení

$$i_r = \frac{0,035 \cdot (1 - 0,15) - 0,03}{1 + 0,03} = -0,00024 \approx -0,024\%$$

Jakubovi se peníze nezhodnotily dle jeho očekávání.

Poznámka: Při nízké inflaci a úrokové míře, lze použít zjednodušený vztah: $i_r = i_n - i_i$, tudíž řešení předchozích příkladů lze odhadnout. Jestliže míra inflace překročí nominální úrokovou sazbu, jsme ve ztrátě.

8.3 Zadání vstupního/výstupního testu

1. Zkratka p.m. označuje:
 - a) Pohyblivou úrokovou míru,
 - b) Pevnou sazbu z vkladu,
 - c) Měsíční úrokovou míru,
 - d) Míru referenční sazby.

2. Dobu, po kterou je peněžní částka uložena nebo zapůjčena, nazýváme:
 - a) Úrokové období,
 - b) Doba splatnosti,
 - c) Období vkladu/půjčky,
 - d) Časové období úrokové míry.

3. Jednoduché a složené úročení můžeme charakterizovat následujícím způsobem:
 - a) Úroková sazba v případě jednoduchého se nemění, v případě složeného mění,
 - b) Úroky se v případě jednoduchého dále neúročí, v případě složeného se dále úročí,
 - c) Úroky se připisují u jednoduchého pravidelně, u složeného nepravidelně,
 - d) Úroky se platí v případě jednoduchého na konci úrokovacího období, v případě složeného na začátku úrokovacího období.

4. Označení 30E/360 nás informuje o:
 - a) Výši dani z úroků,
 - b) Počtu dnů v měsíci a v roce při jednoduchém úročení,
 - c) Výpočtu výše odměny při eskontu směnky,
 - d) Stanovení doby splatnosti pokladniční poukázky.

5. Nejvýhodnější úrokem pro mé zhodnocení peněz je:
 - a) Roční úroková sazba 4 % se čtvrtletním úročením,
 - b) Roční úroková sazba 4,1 % s měsíčním úročením,
 - c) Roční úroková sazba 4,2 % s ročním úročením,
 - d) Roční úroková sazba 4,1 % s úrokovým obdobím 2 měsíce.

9. Finanční produkty

9.1 Doporučený sled výukových témat

I. Zadání vstupního test

II. Spotřebitelské úvěry

Výukový cíl

Žáci rozeznávají a porovnávají jednotlivé typy spotřebitelských úvěrů. Dokáží si zjistit výši RPSN jako jedné z možností k porovnání nabízených úvěrů.

Časová dotace výuky

3 – 6 vyučovacích hodin

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel za pomoci výukové prezentace (Spotřebitelské úvěry) seznamuje žáky s problematikou spotřebitelských úvěrů. Využívá předchozí zkušenosti a znalosti žáků. Ti je doplňují příklady. Pojmy s případnými příklady jsou případně vymezeny v příloženém výukovém materiálu.

2. Možné praktiky spotřebitelů

Využití heuristické výukové metody řešení problému. Učitel předkládá žákům prostřednictvím výukové prezentace jednotlivé problémy, kde žáci postupně odhalují negativa jednotlivých vybraných nabídek spotřebitelských úvěrů. Výrazná negativa jsou uvedena ve výukovém materiálu.

Doporučení:

Pokud je/jsou k dispozici ještě volná/é hodina/y, bylo by vhodné, aby sami žáci našli několik takto problematických úvěrů a představili je svým spolužákům. Tuto situační metodu lze využít i pro skupiny.

3. Navigátor bezpečného úvěru

Seznámení s touto možnou charakteristikou spotřebitelského úvěru není nutná. Je možné jí uvést jako příklad. Případní zájemci si mohou studii prozkoumat.

4. Kreditní karta

I přestože se nejedná o spotřebitelský úvěr, je třeba s problematikou kreditní karty žáky seznámit. Jistě se s ní setkají.

5. Závěrečné shrnutí

V rámci závěrečného shrnutí jsou žáci seznámeni s pravidly, která platí při rozhodování o koupi zboží na spotřebitelský úvěr.

Doporučení:

Při dostatku času by si žáci měli sami nejdříve tyto pravidla sestavit a až poté jsou shrnuta ve spolupráci s učitelem v rámci třídy.

Opět je vhodné zapojit do výuky interaktivní tabuli.

6. Zadání výstupu žáka: Nákup zboží v určité cenové relaci

Žák má za úkol si vybrat jeden typ zboží, na který si bude muset vzít spotřebitelský úvěr, případně ho zaplatit kreditní kartou. Vybere si tři možné nabídky na trhu spotřebitelských úvěrů. Ty následně porovná na základě sledovaných parametrů. V závěru vybere pro něj nejvhodnější úvěr a své rozhodnutí zdůvodní.

Doporučení:

Pokud je v semináři více žáků, je možné úkol pojmout jako skupinovou práci. Důležité je žáky upozornit na uváděnou výši RPSN, ať si jí překontrolují pomocí online kalkulačky.

III. Hypoteční úvěry

Výukový cíl

Žák rozeznává jednotlivé typy úvěru. Dokáže porovnat jejich výhodnost. Umí sestavit umořovací plán. Rozhodne o výhodnosti refinancování hypotéky.

Časová dotace výuky

4 – 6 vyučovacích hodin

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel opětovně za pomoci výukové prezentace (Hypoteční úvěry) vymezuje pro žáky jednotlivé typy hypotečních úvěrů. Blíže je seznamuje s klasickým hypotečním úvěrem. Využívá předchozí zkušenosti a znalosti žáků. Ti jej doplňují příklady.

Pojmy s případnými příklady jsou případně vymezeny v příloženém výukovém materiálu.

2. Řešení příkladu – Náklady na úvěr

Příklad slouží žákům, aby zjistili jednak, že čím je delší doba splatnosti, tím je úvěr dražší, tak i, že snížení výše splátky není přímo úměrné zvýšení úroků a poplatků.

Doporučení:

Pokud není dostatek času, je pro zrychlení výpočtů dobré rozdělit jednotlivé varianty mezi skupiny žáků, kteří je vypočtou, případně zjistí pomocí online webových kalkulaček. Po napsání na tabuli je možné je efektivně porovnat. Porovnání je ve výukovém materiálu.

3. Srovnání americké hypotéky se standardní hypotékou a spotřebitelským úvěrem

Je určitě vhodné, aby žáci měli srovnání mezi jednotlivými typy úvěrů. Srovnání jim pomůže v lepší orientaci dané problematiky.

Doporučení:

K sestavení přehledné tabulky je více možných cest. Rozhoduje opět čas, který je k dispozici. Pro úsporu času je možné žákům tabulku z výukového materiálu nakopírovat a pročíst jí s nimi. Vítaná je jistě diskuze. Někteří z nich mohou mít s touto problematikou zkušenosti.

Pokud je však více času, je možné využít formy didaktické hry. Jednotlivá pole tabulky se natisknou na karty a žáci jí pak samostatně či ve skupině sestaví za pomoci internetu. Řešení tabulky se uskuteční v rámci společné diskuze. Zde se opět velmi osvědčí interaktivní tabule.

4. Zadání výstupu žáka: Hypotéka

Žáci se octnou v rámci situační metody v roli finančního poradce mladých manželů, kteří si chtějí pořídit bydlení. Mají jim navrhnout ze tří variant pro ně nejvýhodnější úvěr. Žáci si tak procvičí na modelovém příkladu porovnání jednotlivých typů úvěrů.

Doporučení:

Při dostatku času je dobré třeba dva, tři nejlepší úkoly nechat přednést třídě. Diskuze je velmi cenou výukovou metodou.

Je možné opět při velkém počtu žáků zadat úkol jako skupinovou práci.

5. Splácení hypotečního úvěru

Žák se seznámí s pojmy anuita a úmor.

6. Cvičení – umořovací plán hypotečního úvěru

Žák si sestaví za pomoci učitele v programu Excel umořovací plán hypotečního úvěru.

Doporučení:

Pokud není možný přístup na internet, je možné použít mnou řešený příklad v EXCELU.

7. Refinancování hypotéky

Žák se seznámí s možnostmi a výhodami refinancování hypotéky.

8. Příklad – Refinancování hypotéky

Žák na základě příkladu pochopí význam a výhody refinancování hypotéky.

Doporučení:

Příklad doporučuji vyřešit jednak početně při dostatku času a jednak za pomoci online kalkulačky (odkaz je uveden ve výukovém materiálu).

9. Závěrečné shrnutí

Učitel ve spolupráci se žáky provede závěrečné shrnutí problematiky úvěrů.

IV. Investování volných finančních prostředků

Výukový cíl

Žák získá základní přehled o možných investičních nástrojích. Zná jejich výrazné výhody a nevýhody. Dokáže porovnat na základě vypočtené IRR (vnitřní míru výnosnosti) nabídky stavebního spoření a penzijního připojištění.

Časová dotace výuky

3 – 6 vyučovacích hodin

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel seznámí žáky s pozitivy a negativy investování volných finančních prostředků. Využívá zkušeností žáků, kteří ho v rámci diskuze doplňují.

2. Běžný, spořicí účet (dále jen BÚ, SÚ)

Žáci jsou seznámeni se základními instrumenty běžného a spořicího účtu. Učitel ve spolupráci se žáky jmenuje výhody a nevýhody spořicího účtu. Využívá zkušenosti žáků.

Doporučení:

V případě dostatku času je možné si připomenout v rámci početního příkladu jednoduché úročení.

3. Termínované vklady (dále jen TV)

Učitel ve spolupráci se žáky definuje termínovaný vklad a jmenuje jeho výhody a nevýhody. Porovná úrokové sazby termínovaných vkladů a spořicíh účtů na současném finančním trhu.

Doporučení:

Porovnání úrokových sazeb TV a SÚ mohou žáci vyhledat sami na internetu. Situace na finančním trhu se denně mění.

V případě dostatku času je možné si připomenout v rámci početního příkladu složené úročení.

4. Stavební spoření

Učitel ve spolupráci se žáky vysvětluje účel stavebního spoření. Následně jmenuje výhody a nevýhody stavebního spoření v rámci diskuzi se žáky.

Doporučení:

Pokud je dostatek času, je možné u konkrétního příkladu na stavební spoření vypočítat hodnotu IRR (vnitřní míru výnosnosti). Příklad je řešen v příloženém Excel souboru po názvem Spoření.

5. Penzijní připojištění

Učitel seznamuje žáky se systémem důchodové reformy v ČR. Jednotlivé pilíře důchodové reformy objasňuje za pomoci výukového materiálu. Jmenuje výhody a nevýhody II. a III. pilíře za pomoci výukové prezentace a materiálu. Se žáky diskutuje.

Doporučení:

Pokud je dostatek času, je možné u konkrétního příkladu na penzijní připojištění (= III. pilíř důchodové reformy) vypočítat hodnotu IRR (vnitřní míru výnosnosti). Příklad je řešen v příloženém Excel souboru po názvem Spoření. Je vhodné porovnat různé výše vkladů.

6. Cenné papíry

Učitel ve spolupráci se žáky vysvětlí pojem cenný papír. Postupně se žáci seznámí s nejčastěji využívanými cennými papíry – akcie, podílové listy, dluhopisy. V rámci diskuze si jmenují výhody a nevýhody těchto investicí.

Doporučení:

U těchto investic se používá strategie VaR (Value at Risk). Výpočet je nezařazen z důvodu její složitosti. Je však možné zadat tuto strategii některému ze žáků jako referát. Jedná se o velmi zajímavou strategii a to jednak po stránce matematiky, tak i její funkce odhadu růstu či poklesu cen cenných papírů.

7. Investice do nemovitosti, komodit

Učitel ve spolupráci se žáky jmenuje výhody a nevýhody investic do nemovitostí a komodit (zlata).

8. Zadání výstupu: Matyášova investice

Žáci v rámci výstupu mají poradit svému kamarádovi, kam má uložit své volné finanční prostředky, aby je dobře zhodnotil s co nejmenším rizikem.

Doporučení:

Žáci se většinou ptají, jaké investiční nástroje jsou nejlepší. Lze použít snímek 4 ve výukové prezentaci k nápovědě. Postupně jednotlivé nástroje probrat a v rámci diskuze jmenovat ty, které by přicházely v úvahu (spořicí účet, termínovaný vklad, stavební spoření, dluhopisy). Ostatní by byly pro ně velmi složité k porovnání.

Pokud je opět dostatek času, je možné v rámci prezentací jednotlivců/ skupin diskutovat nad jednotlivými návrhy investic. Doporučuji však vidět prezentace vidět dopředu a překontrolovat zdroje, vyhnete se tak nemilému překvapení.

9. Závěrečné shrnutí

Shrnutí je vhodné provést se zadáním výstupu, kdy v rámci diskuze jsou doporučeny jen některé investiční nástroje.

V. Pojištění

Výukový cíl

Žák získá základní přehled o životních a neživotních pojištěních. Zná jejich hlavní výhody a nevýhody. Dokáže si o nich nalézt další informace jednak v zákoně, tak i na internetu.

Časová dotace výuky

2 – 3 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Expozice nové látky

Učitel ve spolupráci se žáky vymezuje pojem pojištění, uvádí jeho jednotlivé typy, které stručně charakterizuje. Žáci ho v rámci diskuze doplňují.

2. Životní pojištění

Učitel ve spolupráci se žáky vymezuje pojem životního pojištění. U jednotlivých typů pojištění uvádí hlavní výhody a nevýhody.

Doporučení:

V rámci shrnutí žáci sami či ve skupinách doplní uvedenou tabulku vlastností životního pojištění. Žáky po výkladu zaujme jistě i forma soutěže: „Kdo bude mít více správných odpovědí?“ Poté je tabulka v rámci diskuze třídy doplněna. Opět je velmi prospěšná interaktivní tabule.

3. Neživotní pojištění

Učitel ve spolupráci se žáky vymezuje pojem neživotní pojištění. Uvádí příklady běžných neživotních pojištění.

Doporučení:

Zde je možné nechat žáky pročíst uvedený zákon. Sami vyberou příklady neživotních pojištění, se kterými se setkali buď v rodině, v oddíle, ve škole, ... V rámci diskuze si je pak přehledně sepišete. Pomůckou tak může být výukový materiál nebo prezentace.

4. Závěrečné shrnutí

V rámci závěrečného shrnutí je třeba zmínit potřebu mít v současné době některá ze spoření. Člověk nezabezpečuje jen sebe, ale i své blízké pro případ nepředvídatelné zlé životní události.

VI. Zadání výstupního testu

Doporučuji přeházet jednak otázky, tak i možnosti výběru. Takto upravený výstupní test je třeba zadat po ukončení tematického celku.

9.2 Výukové materiály

9.2.1 Spotřebitelské úvěry

Mnohým lidem se nejednou stane, že se dostanou do situace, kdy zvažují nákup určitého zboží, na které v daný okamžik nemají dostatek finančních prostředků. V dnešní době, kdy jsme pod častou „palbou“ nabídek spotřebitelských úvěrů, ať už přímo v prodejně či častou reklamou, si můžeme koupit dopřát. Avšak nikde již není zmíněno, že spotřebitelské úvěry patří k nejdražším půjčkám na finančních trzích. A právě tato snadná dostupnost těchto „drahých“ peněz mnohé lidi dostává do situace, kdy už nejsou schopni své závazky splácet a ocitají se v dluhové pasti. Ta končí v lepším případě vyhlášením osobního bankrotu či častou v médiích zmiňovanou exekucí (pozn. grafy uvedené ve výukové prezentaci). Abychom se této nepříjemné situaci vyvarovali, je třeba se se spotřebitelskými úvěry blíže seznámit a umět je řádně analyzovat. Právě správná analýza nám může odhalit riziko úvěru.

Výpočet rozumného zadlužení naší domácnosti

Dříve než se rozhodneme si vzít úvěr, měli bychom si zjistit, zda vůbec jsme schopni jej financovat. Můžeme tak předejít možným nastíněným problémům v budoucnosti. K tomuto kroku nám pomůže výpočet koeficientu rozumného zadlužení, který je dostupný na webových stránkách: <<http://www.rozumnezadluzeni.cz/>>.

Spotřebitelský úvěr

Z názvu vyplývá, že původně tyto úvěry byly zaměřeny na nákup spotřebního zboží. Časem však je věřitelé začali poskytovat i k jiným účelům. Tyto úvěry se mezi lidmi těší velké oblibě.

Spotřebitelské úvěry můžeme charakterizovat [1]:

- anuitní splátkou (stejná výše splátky po celou dobu splatnosti)
- pevnou dobou splatnosti
- ukazatelem RPSN.

Možní věřitele [19]:

- bankovní instituce poskytují klasický spotřebitelský úvěr, jehož vyřízení bývá zdlouhavé a náročné. Banka pro posouzení bonity (schopnosti splácet) a stanovení maximální částky úvěru vyžaduje mnoho informací od svého zákazníka (doklady o příjmech, majetku a závazcích, aj.). Některé banky vyžadují, aby klient měl u nich vedený běžný účet.
- ✓ bezhotovostní (účelové) úvěry: půjčky fyzickým osobám, které primárně slouží k nákupu spotřebních předmětů (automobilu, elektroniky), k zaplacení různých služeb (dovolená, školné) či dokonce ke koupi nemovitostí (vedle hypotečních úvěrů), jsou dokládány fakturami,
- ✓ hotovostní (neúčelové úvěry): lze je využít k libovolnému účelu, peníze jsou převedeny klientovi na účet.
- nebankovní instituce zpravidla po svých klientech nevyžadují tolik informací, avšak cena za toto riziko se promítá do výše ceny úvěru. Řadíme sem splátkové společnosti - mezi nejznámější v ČR patří: GE Money Multiservis, Cetelem ČR, a.s., Home Credit, a.s., ESSOX, s.r.o., COFIDIS, s.r.o. (pozn. seznam největších poskytovatelů nebankovních úvěrů ve výukové prezentaci). Splátkové společnosti poskytují vedle klasického spotřebitelského úvěru i prodej zboží na splátky.

Celková cena úvěru

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že věřitel poskytuje úvěr svému dlužníkovi za účelem zisku. V předchozím tématu jsme si definovali úrok, jako částku, kterou dlužník zaplatí svému věřiteli za poskytnutí finančních prostředků na smlouvenou dobu. Pokud bychom však stanovili výši této odměny při uvedené úrokové sazbě spotřebitelského úvěru, získali bychom nižší částku, než je cena věřitelem ve skutečnosti požadována. Je zřejmé, že celková cena úvěru není dána pouze vypůjčenou částkou a úrokem. Do celkové ceny úvěru se tak promítají další poplatky, případně jsou vyžadována pojištění, zejména pak pojištění proti neschopnosti splácet.

Uved'me přehled poplatků spojených se spotřebitelským úvěrem [19]:

- Bankovní instituce
 - ✓ poplatek za měsíční správu úvěrového účtu,
 - ✓ poplatek za vedení účtu,
 - ✓ poplatky za služby spojené se změnou úvěrové smlouvy, zaslání upomínky apod.
 - ✓ pojištění schopnosti splácet (není nutné).
- Splátková společnost

poplatky většinou nesdělují, sdělí pouze výši měsíční splátky, dobu splácení a roční procentní sazbu nákladů (dále RPSN), kterou musí dle zákona od 1. ledna 2001 (zákon č. 321/2001, o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru) všichni poskytovatelé na všech svých reklamních a informačních materiálech o půjčkách uvádět. Tento ukazatel RPSN se tak stává v mnohých případech jediným vyjádřením nákladovosti úvěru.

Vyvstávají tak otázky typu, jak se výše RPSN stanoví a jestli je vždy tento ukazatel spolehlivý.

RPSN

Ukazatel RPSN v současné době jako jediný srovnatelný ukazatel nám tedy pomáhá k posouzení finanční náročnosti úvěru. Z uvedeného faktu vyplývá, že čím je RPSN vyšší, tím je úvěr pro klienta nevýhodnější. Jak již bylo řečeno, každý poskytovatel úvěru má zákonnou povinnost uvádět u všech nabídek úvěrů od 5 000 do 800 000 Kč výši RPSN.

Ukazatel RPSN nezohledňuje v sobě pouze platby splátek (jistiny a úroků), ale i další parametry, jako jsou další požadované poplatky věřitelem, tak i dobu, kdy došlo k platbám těchto částek.

Stanovení RPSN se řídí Směrnicí evropského parlamentu a rady 2008/48/ES z roku 2008

(dostupné na internetu:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:133:0066:0092:CS:PDF>),

kde je zároveň uveden vzorec pro její výpočet:

$$\sum_{k=1}^m C_k (1+X)^{-t_k} = \sum_{l=1}^n D_l (1+X)^{-S_l}$$

Vysvětlení použitých symbolů:

- X je RPSN,
- m je číslo posledního čerpání,
- k je číslo čerpání, $1 \leq k \leq m$,
- C_k je částka čerpání k ,
- t_k je interval vyjádřený v letech a zlomcích roku mezi datem prvního čerpání a datem každého následného čerpání, proto $t_1 = 0$,
- n je číslo poslední splátky nebo platby poplatků,
- l je číslo splátky nebo platby poplatků,
- D_l je výše splátky nebo platby poplatků,
- S_l je interval vyjádřený v letech nebo ve zlomcích mezi datem prvního čerpání a datem každé splátky nebo platby poplatků.

Uvedený vzorec je náročný pro výpočet. Zpravidla se počítá pomocí počítače. Pro zjednodušení výpočtu je možné využít řady online kalkulaček pro výpočet RPSN.

Pro naše účely můžeme využít online úvěrovou kalkulačku pro výpočet RPSN webových stránkách: http://kalkulacky.idnes.cz/cr_spotrebitelsky-uver-rpsn.php.

Triky věřitelů

Ukažme si nyní na názorných příkladech, jaké praktiky používají poskytovatelé spotřebitelských úvěrů, aby nalákali zákazníka na svoji tzv. „výhodnou“ nabídku (Převzato z článku [12]).

1. Neúčelový bankovní úvěr

Mnozí lidé se při potřebě finančních prostředků nejprve obrací na banky. Je to zejména dáno tím, že se jednak těší větší důvěře, ale i také, jak jsme již zmínili, nabízejí roční úrokové sazby zpravidla nejnižší.

Pokusme se nyní analyzovat ukázkou jednoho neúčelového bankovního úvěru (tab. č.11).

Neúčelový bankovní úvěr								
Výše úvěru (v Kč)	Přehled splátek (splátky jsou v Kč)						RPSN	Úroková sazba p.a.
	splatnost 2 roky	splatnost 3 roky	splatnost 4 roky	splatnost 5 let	splatnost 6 let			
20 000	988	713	577	496	444	18,3 %	16,9 %	
60 000	2 964	2 137	1 729	1 488	1 332	18,3 %	16,9 %	
90 000	4 446	3 205	2 593	2 232	1 998	18,3 %	16,9 %	
100 000	4 844	3 462	2 779	2 374	2 110	15,98 %	14,9 %	
160 000	7 751	5 539	4 445	3 798	3 375	15,98 %	14,9 %	
190 000	9 204	6 578	5 279	4 511	4 008	15,98 %	14,9 %	
200 000	9 220	6 445	5 063	4 240	3 696	10,37 %	9,9 %	
260 000	11 986	8 378	6 582	5 512	4 804	10,37 %	9,9 %	

Banka si neúčtuje žádný poplatek za schválení úvěru ani za vedení úvěrového účtu.

Tab. č.11: Neúčelový bankovní úvěr

První co nás na tabulce zaujme je skutečnost, že i přestože se ve spodní části tabulky uvádí, že banka si neúčtuje poplatky, tak ukazatel RPSN se neshoduje s výší úrokové sazby. Jedná se o velmi běžný „trik“ věřitelů. Při seznámení s tímto ukazatelem jsme si uvedli, že kromě poplatků se v RPSN zohledňuje i frekvence připisování úroků. Z problematiky úroků jsme obeznámeni s faktem, že čím častější je připisování úroků, tím se zvyšuje zisk věřitele, což logicky není příznivé pro dlužníka.

Další skutečností, která nás zaujme (je to účelem), jsou tučně vyznačené částky, které poukazují na výhodnost úvěru. Zákazník je tak nepřímou účelově upozorněn, že je výhodnější si vzít úvěr v hodnotě 200 000 Kč než 190 000 Kč. Nezamyslí se však nad skutečností, že onen rozdíl 10 000 Kč fakticky nepotřebuje.

2. Půjčka splátkové společnosti s neuvedenou výší pojištění

Poskytovatelé spotřebního úvěru jsou ze zákona povinni uvádět informace, které vymezuje Zákon o spotřebitelském úvěru č. 145/2010 Sb., ve všech svých reklamách. Věřitelé tuto skutečnost dodržují. Jsou však tyto informace dostatečné pro zákazníka?

Prostudujme tedy reklamní nabídku splátkové společnosti (tab. č.12).

Počet splátek	Osobní půjčka na cokoliv – úroková sazba již od 6,9% ročně					
	50 000 Kč	75 000 Kč	100 000 Kč	125 000 Kč	150 000 Kč	200 000 Kč
24	2 558 Kč	3 837 Kč	4 650 Kč*	5 813 Kč*	6 976 Kč*	9 301 Kč*
36	1 840 Kč	2 760 Kč	3 548 Kč	4 436 Kč	5 247 Kč	6 997 Kč
48	1 486 Kč	2 229 Kč	2 835 Kč	3 545 Kč	4 176 Kč	5 568 Kč
60	1 278 Kč	1 916 Kč	2 445 Kč	3 058 Kč	3 586 Kč	4 782 Kč
72	-	-	2 170 Kč	2 713 Kč	3 170 Kč	4 277 Kč

Pro splátku označenou symbolem * platí akční úroková sazba 6,9 % p.a., RPSN od 11,32 %. Splátky uvedené v tabulce jsou konečné včetně pojištění proti neschopnosti splácet.

Tab. č.12: Nabídka splátkové společnosti

První, co určitě zákazníka zaujme, je tučně zvýrazněná relativně nízká úroková sazba. Pokud však si všimne méně zřetelného textu ve spodu tabulky, zjistí, že se uvedená sazba týká pouze nepříliš výrazně označených půjček. Pokud bychom chtěli zjistit úrokové sazby ostatních půjček, na základě uvedených informací bychom to nezjistili. Důvodem je skutečnost, která je uvedena ve spodu tabulky, že uvedené splátky zahrnují i pojištění proti neschopnosti splácet, jehož výši poskytovatel neuvádí. Jedinou možností, jak porovnat jednotlivé půjčky, je vypočítat u každé z nich výši RPSN, neboť i ta není zřetelně uvedena.

3. Půjčka splátkové společnosti se službou navíc

Některé splátkové společnosti, i přestože dodrží zmiňovaný zákon, si inkasují další poplatky za služby, které nemusí zohlednit v ukazateli RPSN.

Uveďme si příklad takového poplatku (tab. č.13).

Výše půjčky	Doba splácení/ Týdnů	Týdenní splátka	Administrativní poplatek	RPSN	Poplatek za hotovostní inkasní službu	Celkem ke splacení
?	?	?		?	?	?
10 000 Kč	60	306 Kč	3 177 Kč ?	63,91 %	5 183 Kč	18 360 Kč
10 000 Kč	45	384 Kč	2 554 Kč ?	70,94 %	4 697 Kč	17 251 Kč

Zvolte si bezhotovostní půjčku

Tab. č.13: Poplatek navíc

V nabídce se nám objevuje poplatek za hotovostní inkasní službu, který dle informace poskytovatele, představuje každodenní návštěvu obchodního zástupce u vás doma za účelem výběru splátky. Pokud tento poplatek zadáme do kalkulačky pro výpočet RPSN, zjistíme, že vypočtená hodnota se neshoduje s deklarovanou hodnotou v uvedené tabulce. Pokud tuto službu nepřijmeme, bude cena úvěru nižší o hodnotu tohoto poplatku.

4. „Správnost“ uvedené RPSN

Vzhledem ke složitosti výpočtu výše RPSN, stává se tak její stanovení problémem i pro samotné firmy. Zejména se tak stává u splátkových společností, které nabízejí velmi nízké půjčky.

Uveďme si takový příklad. Společnost kromě níže uvedené tabulky (tab. č.14)

Částka	Splatnosti	Poplatek	Celkem
500 Kč	15 dní	100 Kč	600 Kč
1 000 Kč	15 dní	200 Kč	1 200 Kč
2 000 Kč	15 dní	400 Kč	2 400 Kč
3 000 Kč	15 dní	600 Kč	3 600 Kč
3 000 Kč	21 dní	750 Kč	3 750 Kč
4 000 Kč	15 dní	800 Kč	4 800 Kč
4 000 Kč	21 dní	1 000 Kč	5 000 Kč
5 000 Kč	21 dní	1 250 Kč	6 250 Kč
6 000 Kč	21 dní	1 500 Kč	7 500 Kč
6 000 Kč	30 dní	1 980 Kč	7 980 Kč

Tab. č.14: Správnost RPSN

uvádí další informace, které jsou důležité pro naši analýzu.

Dočteme se, že si inkasuje poplatek za zpracování půjčky ve výši 25% z půjčené částky na období 21 dní. Výše deklarované RPSN je 454%. V případě, že klient neuhradí částku do data splatnosti, bude k dlužné částce připočítán poplatek za prodlení, který je 10% z půjčené částky minimálně však 250 Kč týdně po období prvních třech týdnů. Ve čtvrtém týdnu po době splatnosti je pohledávka předána inkasní agentuře k exekučnímu vymáhání.

Pokud si budeme chtít ověřit správnost reklamované RPSN s pomocí online kalkulačky, zjistíme, že při zadávání nám ukazuje chybu. Zřejmě je to způsobeno příliš vysokou RPSN.

K výpočtu RPSN využijme tedy odvozeného vzorce v odborném článku:

$$D = \frac{a}{(1 + i)^{\frac{t}{365}}}$$

kde

D je výše půjčky,

t počet dnů od půjčky,

i RPSN vyjádřená desetinným číslem,

a je výše splátky.

Pokud si vypočteme RPSN například pro částku 6 000 Kč se splatností 21 dní, získáme hodnotu 4 735%. Což je daleko vyšší procento, než je uvedeno věřitelem. Vystává otázka, jak uvedenou výši ukazatele získali.

Pokud se nám vypočtená RPSN zdá příliš vysoká, bude pro nás šokující další modelový příklad. Vzhledem k neočekávaným výdajům se může stát, že dlužník svůj dluh nezplatí v termínu. Potom dle uvedených podmínek, je povinný zaplatit sankci. Uvažujme případ, že si 14 dní před výplatou vypůjčí 1 000 Kč. Dle uvedené tabulky musí za 15 dní zaplatit 1 200 Kč. Avšak právě neočekávané výdeje ho donutí, aby svůj dluh zaplatil až za 3 týdny po dni splatnosti. Pokud si pro tento případ vypočteme RPSN, získáme velmi šokující hodnotu, a to 87 122,53%.

5. Další nekalé praktiky

Uvedme si ještě další nekalé praktiky na trhu spotřebitelských úvěrů, s nimiž se můžeme setkat:

- Podpis blanco směnky
- Zajištění poskytovaného úvěru zástavou nemovitosti
- Nabídka půjčky po telefonu – extrémně vysoký tarif
- Poplatky placeny dopředu, půjčku klient však už neuvidí
- Rozhodčí doložky
- Vysoké sankce při nedodržení podmínek
- ...

Navigátor bezpečného úvěru

Při seznámení s nekalými praktikami sprostředkovatelů spotřebních úvěrů vystává otázka, zda běžný žadatel o úvěr je schopen si vše řádně pohlídat. Odpověď při pročítání smluv je zcela zřejmá, že není. V současné době si však díky internetu můžeme pomoci. Existují různé online diskuze, ale i webové stránky institucí, které nám mohou v tomto být nápomocny.

Mezi jednu z nich patří EEIP a.s., která sestavila žebříček věrohodnosti jednotlivých věřitelů dle Navigátoru bezpečného úvěru (pozn. vzorec pro výpočet NBÚ je uveden ve výukové prezentaci, kde je zároveň i uveden zmíněný žebříček). Pro podrobnější seznámení s NBÚ je možné využít webový odkaz: <<http://navigatoruveru.cz/dokumenty/Studie.pdf>>.

Kreditní karta

Dalším oblíbeným nástrojem pro rychlou půjčku je kreditní karta. Peníze je možné čerpat kdykoliv na cokoliv. Je však třeba mít u finanční instituce, která kartu nabízí zřízení úvěrový účet. Karta se doporučuje zejména tomu, kdo si řádně plánuje své výdaje a příjmy. Je možné jí tak brát za rozpočtovou rezervu. Přes kartu je možné si půjčit peníze zcela zdarma, pokud dodržíte sjednané bezúročné období. To se řádově pohybuje od 40 do 76 dnů. Pokud ho však nedodržíte, je potom třeba počítat s velmi vysokým úrokem v rozmezí 18 % - 30 % p.a. Finanční instituce však úrokovou sazbu udávají jako měsíční, která je oproti výši roční řádově nižší a působí tak výhodně.

S pořízením kreditní karty je třeba také počítat s dalšími poplatky. Nejčastějším požadovaným je poplatek za vedení karty. Dalšími jsou poplatky za správu úvěru, transakce kartou anebo poplatky za překročení úvěrového rámce nebo nesplacení úvěru. Můžeme si také připlatit i za vydání duplikátu kreditní karty, změnu PINu anebo prodloužení doby splatnosti. Zpravidla platíme i za výběr z bankomatu.

V neposlední řadě hraje roli i psychologický faktor. S kreditní kartou se snadněji utrácí. K tomu poznamenejme, že ohlídání úročního období je celkem nesnadné. Je většinou nastaveno nepřiliš přehledně. Můžeme tak být nemile překvapeni.

Při sjednání kreditní karty je třeba také počítat s tím, že úvěrový limit schválený pro kartu se započítává při schvalování jiného typu úvěru (např. hypotéky).

Pravidla, která platí při rozhodování o koupi zboží na spotřebitelský úvěr

Z poznanych faktů je zřejmé, že pokud se už rozhodneme pro nákup věci za pomoci spotřebitelského úvěru, měli bychom být obezřetní. Ne vždy, co se nám jeví na první pohled výhodné, musí v reálu být. Některé úvěry nás dokonce mohou přivést do velmi nepříjemné situace.

Pokusme se tedy formulovat na závěr pravidla, kterými bychom se měli řídit, abychom této skutečnosti předešli:

- a) Potřebuji skutečně danou věc hned teď? Pokud ne, je lepší naspořit si na ni alespoň částečně, protože spotřebitelské úvěry jsou velmi drahé.
- b) Pokud jsem si již rozhodl vzít si úvěr, obracím se na důvěryhodné společnosti, v tomto případě to jsou většinou banky.
- c) Než učiním konečné rozhodnutí, kde si úvěr vezmu, zjistím si podmínky úvěru od více poskytovatelů a srovnám si je. Pokud možno, nikdy se nerozhoduji ve spěchu a na místě.
- d) Nejlepší informaci o ceně úvěru nám poskytuje RPSN, kterou ze zákona musí uvádět každý poskytovatel půjček. Čím nižší je RPSN, tím cenově výhodnější je pro nás úvěr.
- e) Nikdy nežádám o úvěr u nedůvěryhodných nebo jakkoli podezřelých společností.
- f) Neúčelová půjčka, kdy nám vyplatí peníze v hotovosti, bývá zpravidla dražší než účelová.
- g) Zpravidla platí, čím delší je doba úvěru, tím větší je RPSN.

9.2.2 Hypoteční úvěry

Další možností, jak mohou lidé získat peněžní prostředky, jsou hypoteční úvěry. Tyto dlouhodobé úvěry (doba splatnosti od 5 do 45 let) slouží zejména k pořízení vlastního bydlení. Jedná se o jeden z nejlevnějších způsobů financování bydlení. Na rozdíl však od spotřebitelského úvěru je věřitelem (nejčastěji banky, stavební spořitelny) požadována zástava nemovitosti. Pro věřitele jsou tak tyto úvěry menším rizikem. V dnešní době (zákon č. 190/2004 Sb. o dluhopisech) mohou být využívány i k jiným účelům (úhrada dědického podílu, vypořádání společného jmění manželů, nákup družstevního podílu, apod.).

Zmíněný zákon přímo hypotečním úvěrem rozumí:

„Hypoteční úvěr je úvěr, jehož splacení včetně příslušenství je zajištěno zástavním právem k nemovitosti, i rozestavené. Úvěr se považuje za hypoteční úvěr dnem vzniku právních účinků zástavního práva. Pro účely krytí hypotečních zástavních listů lze pohledávku z hypotečního úvěru nebo její část použít teprve dnem, kdy se emitent hypotečních zástavních listů o právních účincích vzniku zástavního práva k nemovitosti dozví.“

Hypotéky obvykle rozlišujeme:

- účelové „klasické“ hypotéky
- neúčelové „americké“ hypotéky

Účelové „klasické“ hypotéky

Z názvu úvěru je patrné, že tento úvěr může dlužník použít pouze pro účel, který je uveden v písemné smlouvě s věřitelem. Tímto účelem nemusí být jen koupě nemovitosti. Mezi další účely můžeme jmenovat modernizace bytu, vypořádání společného jmění manželů, refinancování hypotéky jiných věřitelů, apod. Účely je možné i kombinovat.

Vzhledem k tomu, že věřitelé si splacení úvěru zajistí zástavním právem k nemovitosti, nejsou tak zatíženy velkým rizikem, což se promítá do relativně nízkých úrokových měr. Dalším kladem této hypotéky je možnost si odečíst úroky ze základu daně z příjmu fyzických osob až do výše 300 000 Kč ročně.

Státní podpora

V současné době, kdy se průměrná roční úroková sazba nabízených klasických hypoték pohybuje v rámci 3 % až 6 %, je státní podpora 0%. Nárok na státní podporu by vznikl až v případě překročení 7 % p.a.

Uvedme si nyní obvyklé parametry hypotečních úvěrů v podobě přehledné tabulky [13]:

Klasická hypotéka	Rozsah	Obvykle
Minimální výše úvěru	100 000 - 300 000 Kč	200 000 Kč
Maximální výše úvěru	70 % - 100 %	85 %
Minimální doba splácení	1 - 5 let	5 let
Maximální doba splácení	20 – 45 let	30 let
Úroková míra v (% p.a.)	2,7- 8	Záleží na fixaci
Poplatek za zpracování, vyřízení a poskytnutí úvěru	0,4 % - 0,8 % z hypotéky	0,8 % z hypotéky
Poplatek za správu a vedení úvěru (měsíčně)	100 Kč – 220 Kč / měsíc	150 Kč / měsíc

Tab. č.15: Parametry klasické hypotéky

Poznámky k tabulce:

- I přestože se v tabulce uvádí maximální výše úvěru v rozmezí 70 % - 100 %, mohou banky ze zákona poskytnout hypotéku maximálně na 70 % hodnoty nemovitosti, v případě že bude financován prostřednictvím hypotečních zástavních listů. Aby banky dosáhly hodnoty 100 %, využívají jiných zdrojů. Banky získávají finanční prostředky na tyto úvěry prostřednictvím dlouhodobých dluhopisů (hypoteční zástavní listy), které jsou kryty právě zastavenou nemovitostí.
- Co se týče doby splácení, je důležité poznamenat, že její délka odvíjí dle věku žadatele. Hypotéky jsou poskytovány tak, aby v roce splacení bylo klientovi maximálně 65 let (u některých bank až 70 let).
- Úrokovou sazbu u hypoték můžeme označit jako pohyblivou. Klient si sám stanovuje dobu fixace hypotéky, tedy dobu, po kterou se úroková sazba nemění, zároveň však i výše státní podpory. Klient však v průběhu fixace nemůže hypotéku předčasně splatit bez poplatku.
- Další položkou hypotéky, kterou bychom neměli přehlédnout, jsou poplatky. Klient se nejčastěji setká s poplatky za zpracování a vyhodnocení žádosti o úvěr, s poplatkem za odhad nemovitosti, s poplatkem za předčasné splacení a klientovi je samozřejmě účtován i měsíční poplatek za vedení účtu. Banky často vyžadují i pojištění nemovitosti, na kterou je poskytnut hypoteční úvěr. Někdy je vyžadováno rizikové životní pojištění dlužníka.

Příklad (převzato z [14])

Mladý manželský pár se rozhodl postavit menší rodinný domek. Podle předběžně kalkulace bude potřebovat 3 170 000 Kč. Vzhledem k tomu, že jako svatební dar od rodičů obdržel hotovost ve výši 1 000 000 Kč, chybí mu k realizaci jeho plánů částka 2 170 000 Kč. Mladí manželé chtějí zbylou částku získat prostřednictvím hypotečního úvěru. Banka jim vzhledem k jejich věku nabídne tyto 4 varianty:

1. doba splatnosti 20 let, výši měsíční splátky 14 201 Kč,
2. doba splatnosti 25 let, výši měsíční splátky 12 560 Kč,
3. doba splatnosti 30 let, výši měsíční splátky 11 517 Kč,
4. doba splatnosti 35 let, výši měsíční splátky 10 814 Kč.

Porovnejte náklady na úvěr u jednotlivých variant, pokud víte, že banka si účtuje za schválení úvěru 0,75 % ze zapůjčené částky (minimálně 6 000 Kč, maximálně 25 000 Kč), za vedení účtu 150 Kč měsíčně, za odhad tržní ceny domku 5 000 Kč. Dále je třeba domek pojistit. Pojištění stojí 4 500 Kč ročně.

Řešení

1. doba splatnosti

Celkem splátky ... $20 \cdot 12 \cdot 14\,201 = 3\,408\,240$ Kč

Úroky ... $3\,408\,240 - 2\,170\,000 = 1\,238\,240$ Kč

Poplatek za schválení úvěru ... $2\,170\,000 \cdot 0,0075 = 16\,275$ Kč

Poplatek za vedení úvěrového účtu ... $20 \cdot 12 \cdot 15 = 36\,000$ Kč

Pojištění nemovitosti ... $20 \cdot 4\,500 = 90\,000$ Kč

Odhad nemovitosti ... **5 000** Kč

Náklady na úvěr ... **1 385 515** Kč

V případě dalšího dob splatnosti jsou výpočty stejné, proto si uvedme jednotlivé dílčí výsledky v přehledné tabulce (tab. č.16).

Doba splatnosti	1. (částka uvedená v Kč)	2. (částka uvedená v Kč)	3. (částka uvedená v Kč)	4 (částka uvedená v Kč)
Dílčí výsledek				
Celkem splátky	3 408 240	3 768 000	4 146 120	4 541 880
Úroky	1 238 240	1 598 000	1 976 120	2 371 880
Poplatek za schválení úvěru	16 275	16 275	16 275	16 275
Poplatek za vedení účtu	36 000	45 000	54 000	63 000
Pojištění nemovitosti	90 000	112 500	135 000	157 500
Odhad nemovitosti	5 000	5 000	5 000	5 000
Náklady na úvěr	1 385 515	1 776 775	2 186 395	2 613 655

Tab. č.16: Příklad hypotéka

Závěr

Ze zjištěných hodnot vyplývá, že čím je delší doba splatnosti, tím je úvěr dražší. Je to způsobeno jednak nárůstem úroku, tak i nárůstem poplatků. Lze vysledovat, že snížení výše splátky není přímo úměrné zvýšení úroků a poplatků.

Neúčelové hypoteční úvěry, tzv. americká hypotéka

Tento typ hypotéky si lze v České republice sjednat od roku 2004 (zákon č. 190/2004 Sb.). Na rozdíl od klasické hypotéky, lze finanční prostředky získané z tohoto úvěru použít na cokoliv. Zůstává však povinnost, že splacení úvěru je zajištěno zástavním právem k nemovitosti, a to i k rozestavěné, která se nachází na území členského státu Evropské unie nebo jiného státu tvořícího Evropský hospodářský prostor. Úroková sazba oproti klasické hypotéce bývá o něco vyšší. U Americké hypotéky není možné čerpat státní příspěvky a zaplacené úroky si nelze odepsat z daní.

Srovnání americké hypotéky se standardní hypotékou a spotřebitelským úvěrem

Abychom se dokázali v problematice hypotečních úvěrů orientovat, pokusme se nyní jednotlivé úvěry přehledně porovnat (využití článku [14]). Pro efektivnější porovnání využijme i možnou alternativu k americké hypotéce, kterou je jednorázový neúčelový spotřebitelský úvěr, který je klientovi poskytován prostřednictvím bankovního domu.

Klasická hypotéka	Americká hypotéka	Spotřebitelský úvěr
Účelový úvěr	Neúčelový úvěr	Neúčelový úvěr
Je určen fyzickým osobám (dále FO) starším 18 let, které jsou občanem ČR, nebo cizí státní příslušník (občan EU s trvalým nebo přechodným pobytem na území ČR, občan mimo EU s trvalým pobytem na území ČR a dalším osobám, které mohou vlastnosti v ČR nemovitost jako FO).		Je určen fyzickým osobám (dále FO) starším 18 let, které jsou občanem ČR, nebo cizí státní příslušník (občan EU s trvalým nebo přechodným pobytem na území ČR, občan mimo EU s trvalým pobytem na území ČR).
Je zajištěn zástavním právem k nemovitosti (která se nachází na území ČR, členského státu EU nebo jiného státu tvořící EHP), i rozestavěné.		Může být zajištěn mnoha způsoby (ručení FO, PO, uzavřením životního pojištění, zástavní právo k cenným papírům, movité nebo nemovité věci).
Minimální výše úvěru se pohybuje od 200 000 Kč do 400 000 Kč.	Minimální výše úvěru se pohybuje od 150 000 Kč do 400 000 Kč.	Minimální výše úvěru se pohybuje od 3 000 Kč do 200 000 Kč.
Obvykle je úvěr poskytován do výše 70% tržní ceny zastavené nemovitosti, ale můžeme se setkat i s poskytnutím 100 %		Maximální výše – dle charakteru daného produktu a způsobu zajištění.
Lhůta splatnosti se pohybuje od 5 do 45 let. Většina bank omezuje horní hranici na 20 let, neboť jen na tuto dobu stát poskytuje finanční podporu hypoték.	Doba splatnosti 1 – 20 let.	Doba splatnosti se pohybuje v intervalu 1 – 10 let.
Úrokové sazby mohou být nižší o 2 % oproti AH	Úrokové sazby obvykle kolem 8 %	Úrokové sazby od 6 % do 33 %

Zaplacené úroky může klient využít jako odečitatelnou položku ze svého základu daně z příjmů. Ročně si touto cestou může základ daně snížit až o 300 000 Kč.	Klient nemůže zaplacené úroky využít jako odečitatelnou položku ze základu daně z příjmů.	
Klient může částku úvěru mimořádně umořit či úplně splatit po uplynutí zvolené doby fixace úrokové sazby. Mimo tuto lhůtu je mimořádná splátka bankou penalizována. Tuto podmínku si určuje banka, a proto se můžeme setkat i s mimořádnými splátkami bez sankcí.	Klient může kdykoliv využít možnost mimořádně splátky, aniž by byl penalizován.	Předčasné umořování úvěru je bankou penalizováno.

Tab. č.17: Porovnání hypotečních úvěrů

Splácení hypotečního úvěru

Při sjednávání hypotečního úvěru nás věřitel bude informovat o výši pravidelné splátky. Tyto splátky označujeme jako anuita.

Anuita v sobě zahrnuje jednak úrok, tak i tzv. úmor. Úmorem rozumíme vlastní splátku úvěru, prostřednictvím, které postupně umořujeme dluh. Anuita zpravidla zůstává po celou dobu půjčky stejná, avšak podíl úroku a úmoru se mění. Pokud bychom tento poměr sledovali, zjistili bychom, že podíl úroku klesá oproti zvyšujícímu se podílu úmoru.

Cvičení

Nalezněte si na internetu nabídku hypotečního úvěru. Seznamte se všemi jeho parametry.

Vytvořte splátkový kalendář k hypotéce v Excelu.

Řešení

Viz příložený soubor Excel pod názvem Hypotéka.

Refinancování hypotéky

Vzhledem k velké konkurenci na trhu hypoték je možné narazit na daleko lepší nabídku hypotéky od jiného věřitele. Mnozí věřitelé, aby si získali další klienty, nabízejí možnost refinancování hypotéky.

Pro klienta to může být výhodné zejména z důvodů

- možnosti rozložení splácení hypotéky do delšího časového období
- možnosti získání úvěru s nižší úrokovou sazbou

Abychom zjistili výhodnost nabídky refinancovat náš hypoteční úvěr, je možné použít jednu z online kalkulaček. Pro příklad si uvedeme kalkulačku dostupnou na World Wide Web:

<<http://www.penize.cz/kalkulacky/refinancovani-hypoteky>>.

Příklad (převzato z [14])

Přibližně před pěti lety si pan Novák vzal hypoteční úvěr u banky AB ve výši 1 800 000 Kč s roční úrokovou sazbou 5,2 %, dobou platnosti 20 let a měsíční splátkou 12 079 Kč. Tato úroková sazba byla fixována na 5 let. Nyní se blíží konec fixace a pan Novák má možnost získat u banky XY hypoteční úvěr s nižší úrokovou sazbou. Banka XY mu nabízí roční úrokovou sazbu 4,75 %, měsíční splátku 11 723 Kč při zbytkové době splatnosti 15 let. Poplatky u obou bank jsou stejné. Při změně banky pan Novák však zaplatí za nový odhad nemovitosti částku 2 500 Kč. Kolik korun pan Novák vydělá při refinancování hypotéky?

Řešte početně. Své řešení překontrolujte s online kalkulačkou.

Řešení

Zaplacené úroky u banky AB, pokud by hypotéku nepřeváděl:

$$20 \cdot 12 \cdot 12\,079 = 2\,898\,960 \text{ Kč, tzn. úroky } 2\,898\,960 - 1\,800\,000 = 1\,098\,960 \text{ Kč.}$$

Zaplacené úroky v případě převedení hypotéky z banky AB do banky XY:

$$\text{splátky u banky AB za 5 let: } 5 \cdot 12 \cdot 12\,079 = 724\,740 \text{ Kč,}$$

$$\text{splátky u banky XY za 15 let: } 15 \cdot 12 \cdot 11\,723 = 2\,110\,680 \text{ Kč,}$$

celkem tak zaplatí 2 835 420 Kč.

$$\text{Úroky tedy celkem činí } 2\,835\,420 - 1\,800\,000 = 1\,035\,420 \text{ Kč.}$$

Pan Novák refinancováním hypotéky tedy vydělá

$$1\,098\,960 - 1\,035\,420 - 2\,500 = 61\,040 \text{ Kč.}$$

9.2.3 Investování volných finančních prostředků

Pokud naše domácnost disponuje finanční hotovostí, kterou po delší dobu nebude potřebovat, není rozumné tyto peníze po vzoru našich předků ukládat „pod polštář“. Je zde velké riziko jednak častých krádeží, ale i riziko inflace. Naše přebytkové finanční prostředky bychom měli jednak chránit pro možné budoucí finanční problémy, ale určitě i zhodnocovat, aby neztrácely na své hodnotě.

Neopomeňme také říci, že i investování je spojené s riziky. Vzhledem k tomu, že s investicemi pracují lidé, jedná se v první řadě o lidský faktor, který může být jednak úmyslný (např. Ukrajinské dopisy, Britská loterie, ...), nebo může dojít k dezinformování klienta, případně se chybí. V současné době také čelíme hospodářské krizi. Politické a hospodářské riziko je tak třeba také zvážit. Z tohoto faktu pramení i riziko cenové, díky inflaci. Pokud se rozhodneme investovat do majetku, budeme čelit riziku jeho poškození. Jistě bychom našli i další příklady. Není proto výnosu bez rizika.

Univerzální optimální investiční strategie proto neexistuje. Můžeme však za pomoci jistých srovnání snížit dopady rizik. V současné době se jako nástroje srovnání používají strategie popisující rizika, IRR (vnitřní míra výnosnosti) a VaR (value at risk). S IRR seznámíme u konkrétních investic.

Uvedme nejčastější investiční nástroje, se kterými se můžeme běžně setkat:

- Spořicí účty
- Termínované vklady
- Stavební spoření
- Penzijní připojištění
- Cenné papíry (akcie, podílové listy, dluhopisy)
- Investice do nemovitostí
- Komodity (zlato)

Seznamme se tedy s jednotlivými investičními nástroji trochu podrobněji.

Vzhledem k tomu, že spořicí účet bývá často vázán na běžný účet, seznámíme se nejdříve s tímto produktem.

Běžný účet

Jedním z možných způsobů, který v dnešní době je velmi často využíván zejména pro ochranu před krádežemi, je běžný účet. Jeho hlavním účelem není však ukládání peněz a jejich zhodnocování, neboť banky na nich poskytují velmi nízké úrokové sazby, mluvíme o tzv. kreditním úroku. Je to zapříčiněno jejich hlavním účelem, kterým je realizace platebního styku. Výše vkladů na nich tak kolísá, a pro banku tedy nejsou stabilním zdrojem financí, i přestože banka s nimi může obchodovat.

Peníze na běžných účtech jsou tak neustále v pohybu. Buď jsou vloženy, v podobě vkladu, nebo jsou naopak vybrány, v podobě výběru.

Tyto pohyby lze realizovat prostřednictvím:

- a) hotovostním platebním styku – u přepážky v bance, platební karta u bankomatu nebo případně u některých obchodníků,
- b) bezhotovostním platebním styku – převod peněz z jednoho účtu na druhý (mzda, sociální dávky, velké výhry v loteriích, nájem, ...).

Bezhotovostní platební styk lze uskutečnit následujícími způsoby:

- a) příkaz k úhradě – rozlišujeme jednorázový (platba se uskuteční pouze jednou – zaplacení lyžařského kurzu, ...) nebo trvalý (platba se opakuje v pravidelných intervalech s možností jej kdykoliv zrušit – nájem, zálohy na elektřinu, ...),
- b) příkaz k inkasu – využíván zejména u opakujících se plateb, jejichž výše se neustále mění (platby u mobilního operátora, platby za obědy ve školní jídelně, ...),
- c) trvalý příkaz k platbě SIPO (Soustředěné inkaso plateb obyvatelstva) – jedná se o službu České pošty, prostřednictvím které je možné formou jediné platby uhradit několik pravidelných inkasních příkazů (zejména se jedná o nájem, poplatky za TV, rozhlas, domovní poplatky, ...).

V dnešní době se téměř veškeré platby realizují prostřednictvím právě běžného účtu. Banky se v svých nabídkách předhánějí. Nabízejí nejrůznější další služby spojené s vedením účtu (internet banking, embosovaná karta, ...). Při výběru banky, u které si tento typ účtu zřídíme, bychom se však měli zejména seznámit se všemi poplatky, které jsou s vedením účtu spojeny, abychom nebyli nemile překvapeni až nám banka zašle měsíční přehled o pohybu peněz na našem účtu, tzv. výpis z účtu.

Banky často k běžnému účtu nabízejí i možnost si sjednat tzv. kontokorentní úvěr. V tomto případě říkáme, že si klient sjednal kontokorentní účet. Tento typ účtu mu umožňuje čerpat finanční prostředky, které už nemá k dispozici. Jedná se však o půjčku, za kterou si banka žádá odměnu v podobě debetního úroku. Výši částky, o kterou můžeme „jít do červených čísel“, a výši debetního úroku, si stanoví banka ve smlouvě s klientem. Tento úvěr je splacen příchozími platbami. *„Kontokorentní úvěr lze doporučit, pokud si chceme půjčit menší částku a je reálná šance, že ji v brzké době splatíme“* [13].

Z výše uvedeného vyplývá, že běžný účet pro velmi nízké úrokové sazby není rozumné využít pro zhodnocení našich volných finančních prostředků. Pro tento účel jsou vhodnější jiné finanční produkty. U našich rodičů a prarodičů byly velmi oblíbené pro spoření vkladní knížky (dnes už pouze na jméno). V současné době jsou to však už spořicí účty, které nabízejí výhodu okamžitého přístupu k penězům a vyšší úrokové sazby než běžné účty. Dále se u bank můžeme setkat s nabídkou termínovaných vkladů, které umožňují klientům si vybrat část peněz ještě před termínem splatnosti. Prostřednictvím reklam se setkáváme i s nabídkami stavebního spoření. I přestože se jedná už o delší dobu spoření, je zde výrazným kladem, že k našim úsporám se připisuje státní podpora ve výši až 2 000 Kč (od roku 2011 se to týká všech smluv). Seznamme se tedy blíže s těmito nabídkami.

Spořicí účty

Spořicí účty oproti běžným účtům mají jednu výraznou výhodu, a to vyšší zúročení. Můžeme tak z části své úspory ochránit před inflací. Jsou tak často využívány pro uložení dočasně volných finančních prostředků.

Vklady klienta jsou často prováděny nepravidelně v různých výších. Ze zákona jsou pojištěné, podobně jako vklady na běžném účtu, do výše ekvivalentu 100 000 Eur (záleží na kurzu Euro-Kč). Avšak výběr těchto vkladů je již omezen výpovědní lhůtou (týdenní, měsíční, ...). I přesto jsou tyto peníze poměrně rychle dostupné. Na výši úrokové sazby se podílí jednak sjednaná délka výpovědní lhůty, jednak výše vkladů. Často se využívá tzv. pásmové úročení. Jedná se o typ úročení, při kterém se na účtech pro různé částky stanoví různé úrokové sazby. Úroky jsou zdaněny 15 %, a to vždy při každém připisování (jsou připsány již zdaněné úroky).

Při sjednání spořicího účtu bychom se měli řídit jednak výši úrokové sazby, ale i seznámit se opět s možnými poplatky, které se k hospodaření s účtem vztahují.

Dále je třeba poznamenat, že tyto účty neslouží k platbě pohledávek (např. nájem,...)

Termínované vklady

Vyšší zhodnocení našich volných finančních prostředků je možné dosáhnout prostřednictvím termínovaného vkladu. Termínované vklady se vyznačují předem určenou výší vkladu, který musí být ponechán na účtu smluvně stanovenou dobu, a úrokovou sazbou (fixní, ale i variabilní).

Oproti spořicímu účtu se termínovaný vklad sjednává na fixně stanovenou částku a na dobu určitou. Pokud se rozhodneme vklad předčasně vybrat, většinou si poskytovatel (banka či družstevní záložna) účtuje sankční poplatek (např. procento z vypovídání částky), zároveň přicházíme i o část zhodnocení. Termínované vklady obdobně jako účty jsou pojištěny dle zákona do výše ekvivalentu 100 000 Eur.

Výše zmíněné bankovní vklady jsou díky zákonnému pojištění bezpečné. Zároveň díky velkému počtu bank na našem finančním trhu jsou i snadno dostupné. Jejich jedinou nevýhodou je jejich úročení nízkými úrokovými sazbami.

Přehled aktuálních sazeb na spořicích účtech a termínovaných vkladech můžeme najít v níže uvedené tabulce (tab. č.18).

Aktuální úrokové sazby (stav k 24. 4. 2013)⁷

SPOLEČNOST	SPORICÍ ÚČET	TERMÍNOVANÝ VKLAD
Air Bank	1,8 %	nenabízí
AXA Bank	1,5 %	nenabízí
Citibank	0,5 - 1,0 %	0,13 % / 0,58 %
Česká spořitelna	1,5 %	0,75 % / 1,0 %
ČSOB	0,65 %	0,4 % / 0,4 %
GE Money	1,1 %	0,85 % / 1,05 %
Komerční banka	0,2 %	0,9 % / 1,2 %
mBank	0,5 %	- / 1,0 %

Tab. č.18: Aktuální úrokové sazby

⁷ Zdroj: http://www.uctysporici.cz/home/newsbcm_123072/12/

Stavební spoření

Jedním z nabízených finančních produktů, u kterého lze své volné finanční prostředky slušně zhodnotit, je stavební spoření. V České republice tento produkt nabízí 5 stavebních spořitelen (Stavební spořitelna České spořitelny, Českomoravská stavební spořitelna, Raiffeisen stavební spořitelna - HYPO stavební spořitelna, Modrá pyramida stavební spořitelna, Wüstenrot stavební spořitelna). Je tedy nám snadno dostupný. Stavební spořitelny mají přísné podmínky na investování prostředků, je tak docílena určitá bezpečnost vkladů. V rámci tohoto spořicího produktu je zahrnuto jednak samotné spoření, ale i nárok na poskytnutí úvěru (úvěr ze stavebního spoření).

Název tohoto spořicího produktu je částečně zavádějící. Vychází z jeho historie. Tento produkt vznikl za účelem pořízení vlastního bydlení. V současné době prozatím však lze po uplynutí smluvně stanovené doby spoření finanční prostředky použít na cokoliv. Zvažuje se však návrh účelového vynaložení státní podpory stavebního spoření. Pouze částku získanou prostřednictvím úvěru lze použít dle zákona na koupi, výstavbu či opravy ubytovacích prostor či jejich pevně vestavěného vybavení (např. ústředního topení).

Pokud se rozhodneme tento produkt sjednat, je třeba se spořitelnou uzavřít smlouvu, ve které se stanoví určitá cílová částka. Dále se zde sjednávají další podmínky spoření. Jednou z nich je realizace jednotlivých vkladů na účet stavebního spoření. Ty je možno ukládat buď pravidelně (např. měsíčně) nebo nepravidelně, případně zvolit spoření jednou za rok. Vklady jsou opět ze zákona pojištěny.

Slušné zhodnocení našich finančních prostředků je díky zajímavým úrokovým sazbám, které se pohybují řádově v rozmezí od 2 % do 2,5 %.

Jednou z dalších výhod tohoto spoření kromě úroků je státní podpora. Ta od roku 2011 je poskytována ve výši 10 % z uložené částky, maximálně však 2 000 Kč, což odpovídá roční úložce 20 000 Kč. Od roku 2011 je výnos daněn 15 %. Dále je třeba zmínit, že díky stavebnímu spoření je možné si snížit daň z příjmů.

Jednou z velkých nevýhod tohoto produktu je, že finanční prostředky jsou vázány relativně dlouhou dobu (minimálně 6 let). Samozřejmě, že stavební spoření můžeme ukončit i dříve, avšak tímto úkonem přicházíme o právo na státní podporu a někdy i zaplatíme sankční poplatek (cca. 0,5 – 1 %, minimum 500 Kč až 1000 Kč). Dalším rizikem je možnost jednostranné výpovědi ze strany stavební spořitelny.

Penzijní připojištění

Dříve než se hlouběji seznámíme s penzijním připojištěním, představme si realizaci důchodového systému v České republice. Ten je organizován „Tří pilířovým“ systémem. Tento systém je zaveden např. ve Švýcarsku, Finsku, Austrálii, Novém Zélandu.

Na penzi z I. pilíře odvádíme všichni ze své hrubé mzdy v rámci důchodového pojištění zákonem stanovenou částku (6,5 % z hrubé mzdy). Penzi v důchodu nám pak vyplácí stát. Samozřejmě platí přímá úměra, že čím vyšší odvody, tím vyšší důchod.

Pokud však občan nechce mít v důchodu nízkou penzi, je mu umožněno další spoření. Od roku 1994 si občan může v rámci penzijního připojištění se státní podporou zvýšit svůj příjem v důchodu o penzi z III. pilíře.

Od roku 2013 je občanovi umožněno navýšit svůj příjem v důchodu o penzi z II. pilíře. Do tohoto pilíře je odváděno 3 % z našeho sociálního pojištění a další 2 % z vyměřovacího základu mzdy. Tuto penzi dostává občan od svého penzijního fondu, který jeho vklady spravoval a zhodnocoval.

Penzijní připojištění - III. pilíř

V ČR tato možnost funguje od roku 1994 (zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem v platném znění). Jedná se o výhodnou formu spoření, která je podporována státem. Je zde garance nezáporného zhodnocení vkladů (pouze u smluv uzavřených do konce listopadu 2012). Penzijní fondy jsou opět přísnými podmínkami limitovány pro investování svěřených prostředků.

Penzijní připojištění si může sjednat fyzická osoba starší 18 let s trvalým pobytem na území ČR nebo s bydlištěm na území jiného členského státu EU, pokud je účastna důchodového pojištění nebo veřejného zdravotního pojištění v ČR a která uzavře s penzijním fondem písemnou smlouvu o penzijním připojištění. Nutno je však podotknout, že může tuto smlouvu uzavřít právě s jedním penzijním fondem.

Pokud bychom jmenovali výhody tohoto produktu, jistě bychom zmínili již deklarovanou státní podporu. Výše státního příspěvku se však od 1. 1. 2013 změnila.

Uvedme si přehled výší státních příspěvků v přehledné tabulce (tab. č.19):

Státní podpora pro penzijní připojištění		
Výše příspěvku pro účastníka v Kč	Výše státního příspěvku v Kč do konce roku 2012	Výše státního příspěvku v Kč od 1.1. 2013
100 až 199	50 + 40 % z částky nad 100 Kč	0 Kč
200 až 299	90 + 30 % z částky nad 200 Kč	
300 až 399	120 + 20 % z částky nad 300 Kč	90 + 20 % z částky nad 300 Kč
400 až 499	140 + 10 % z částky nad 400 Kč	
500 až 999	150 Kč	
1000 a více		230 Kč

Tab. č.19: Státní podpora pro penzijní připojištění

Mezi další výhodu produktu bychom zařadili i možnost daňové úlevy. O tu mají možnost požádat jednak všichni účastníci penzijního připojištění, tak i zaměstnavatelé. Zaměstnavatelé mohou svým zaměstnancům přispívat na penzijní připojištění. Ze zákona si mohou tyto příspěvky započíst do nákladů.

Abychom tento produkt nejen vychvalovali, je třeba si jmenovat i rizika, která jsou s ním spojená. V současné době jsme svědky měnících se podmínek, které diktuje stát. Dalším nevýhodou je fakt, že z něho lze odejít s vědomím, že ztratíme státní podporu. K vyplacení penze dochází u transformovaných fondů (v těchto fondech jsou ti, kteří uzavřeli smlouvu do 30. 11. 2012) ve věku 60 let za předpokladu, že si již 5 let spoříte. U nových fondů (smlouvy uzavřené po 30. 11. 2012) musíme spořit též minimálně 5 let, ale nárok na jednorázové vyrovnání nebo vyplacení starobní penze máme nejdříve 5 let před nárokem na důchod.

Z výše uvedeného je zřejmé, že můžeme zvolit variantu jednorázového vyrovnání či pravidelnému vyplacení penze. Obě formy však podléhají 15 % daňové sazbě. Daň z úroků se ale platí až v den jednorázového vyrovnání nebo v průběhu vyplacení starobní penze. Daň se může zvýšit na 25 %, a to v případě předčasného ukončení spoření.

Dále je třeba zmínit riziko krachu fondu. Vzhledem ke skutečnosti, že je ze zákona garantován návrat finančních prostředků, ale poskytuje jí sám fond, tak nedostaneme nic.

Důchodové spoření – II. pilíř

Jedná se o nový pilíř důchodové reformy, který je často označován jako tzv. opt-out.

Jeho financování se realizuje takto:

- 3 % z hrubé mzdy (převod z I. pilíře, tj. 3 % z 6,5 % sociálního pojištění)
- 2 % z hrubé mzdy (vlastní příspěvek, který platím, pokud pobírám mzdu)

Zákonem jsou omezeny jak vstupní, tak i manažerské poplatky.

Podobně jako o III. pilíře si jmenujme některá rizika spojená s tímto spořením. Velmi často diskutována v poslední době je jeho existence. Některá politická uskupení ho chtějí zrušit. Stát tak může měnit podmínky (v Maďarsku došlo k jeho úplnému zrušení).

Naše finance mohou být vázány na dobu až 45 let (záleží na věku vstupu do 2. pilíře a věku, kdy máme nárok na starobní penzi). Vzhledem k faktu, že odvádíme část peněz z I. pilíře, dojde ke snížení starobní penze od státu.

Dalším rizikovým faktem je, že fondy mohou investovat finanční prostředky rizikověji. Při krachu fondu nedostaneme nic. Není samozřejmě garantováno nezáporné zhodnocení (toto je garantováno pouze u transformovaných fondů z 3. pilíře).

Také často diskutovanou nevýhodou je, že nemůžeme z II. pilíře vystoupit. Prostředky si mohou jen vybírat ve formě penze.

Cenné papíry

Cenným papírem budeme rozumět listinu, s níž je svázána určitá hodnota, majetek a majetkový prospěch, která je směnitelná za ostatní formy peněz (s některými lze i platit - šeky). Cenné papíry vydává emitent (podnik, jednotlivec, stát, město).

Cenné papíry mohou mít jednak podobu listinnou, tak i elektronickou formu podobně jako bezhotovostní peníze (zaknihovaná).

Při emitaci cenného papíru je třeba dodržet předepsané náležitosti (název cenného papíru, nominální hodnotu, datum vydání, jméno toho, kdo jej vydal). Nominální hodnotou cenného papíru rozumíme jeho hodnotu. S cennými papíry lze obchodovat za tržní hodnotu (kurz), která je dána poptávkou a nabídkou.

Rozlišujeme tyto cenné papíry:

- a) majetkové – vlastník má určitý podíl na majetku, zisku emitenta. Jako příkladem můžeme jmenovat akcie a podílové listy,
- b) úvěrové (dluhopisy) – emitent se zavazuje majiteli dluhopisu, že po uplynutí doby splatnosti mu navrátí jeho nominální hodnotu. V průběhu doby splatnosti však majiteli vyplácí průběžné úroky. Majitel nemá právo ovlivňovat chod dané instituce.

Majetkové cenné papíry

Akcie

Prostřednictvím akcie je majiteli stvrzeno, že má určitý majetkový podíl v dané akciové společnosti. S tímto získává ještě další práva (podíl na zisku formou dividend, účast na řízení společnosti, hlasovat na valné hromadě, podíl na likvidačním zůstatku společnosti v případě likvidace).

Akciové společnosti akcie prodávají za účelem získání kapitálu. Akcionáři je kupují jednak z důvodu očekávání zisku z vyplácených dividend, tak i růstu ceny akcie.

S akciemi tedy lze obchodovat. Na rozdíl od dříve jmenovaných investic lze dosáhnout vyššího zhodnocení. Tento obchod je však značně rizikový. Cena akcií může vzrůst, ale i klesnout. Není tedy zaručena návratnost investované částky. Rovněž výše dividend není zaručena.

S akciemi lze obchodovat na veřejných burzách (BCPP, RM-System), případně na mimoburzovních trzích

Cena akcie je dána nabídkou a poptávkou. Cena akcie je tím vyšší, čím větší je poptávka, a tím nižší, čím větší je nabídka. Do ceny akcií se promítají faktory ekonomické, politické, ale i psychologické.

Abychom snížili riziko ztráty svých finančních prostředků, je třeba mít zkušenosti, rozhodně vědomosti nebo si zaplatit makléře.

K technické analýze cen akcií nám pomáhá maximální pravděpodobná hodnota ztráty, kterou nazýváme Value at Risk (VaR). Tato hodnota nám říká, kolik můžeme „maximálně“ ztratit.

Podílové listy

Jedná se o cenné papíry, které zaručují jejich majiteli jistý podíl na majetku podílového fondu. Ten vložené finanční prostředky využívá k nákupu cenných papírů. Úspěšnost investice se promítá do kurzu podílového listu. Zisk majiteli vzniká prodejem těchto listů (v ČR odkupem zpět podílovým fondem).

Úvěrové cenné papíry – dluhopisy

Prostřednictvím dluhopisu (obligace) se emitent (podnik, stát, obce, banka) zavazuje ke splacení dlužné částky v nominální hodnotě a k vyplacení výnosů (kuponová platba) k určitému datu jeho majiteli.

Oproti akciím jsou u dluhopisů menší cenová rizika. Další výhodou je v případě dluhopisu s pevnou kuponovou úrokovou sazbou a držení v platnosti jasný výnos. U dluhopisů s pohyblivou kuponovou úrokovou sazbou je možný odhad výnosu. U dluhopisů je většinou velká nominální hodnota.

V České republice od listopadu 2011 proběhla již 4 krát emise tzv. státních spořicíh dluhopisů, o které občané projevíli velký zájem. Podobnější informace o těchto dluhopisech lze nalézt na webové stránce Ministerstva financí ČR: <<http://www.sporicidluhopisy.cz/>>.

Srovnání kurzů státních dluhopisů s kurzy termín. vkladů při uložení částce 10 000 Kč⁸.

Pořadí	Banka / Záložna	Produkt	Úroková sazba p.a.	Úrok po zdanění za 5 let
1	Záložna Creditas,	Termín.vklad CREDITAS	4,3	1 827,8
2	Evropsko-ruská banka	ERB Termín. vklad	4,2	1 785,0
3	MF ČR	Reinvestiční SSD	3,3	1 751,0
4	MF ČR	Kupónový SSD	3,3	1 650,0
5	Akcenta,	Termínovaný vklad	3,6	1 530,0
7	ZUNO Bank CZ	Vklad	3,1	1 317,8
8	Poštová banka CZ	Termínovaný vklad	2,7	1 148,0

Tab. č.20: Státní dluhopisy

⁸ Zdroj: <http://finparada.cz/607-Sporit-v-bance-nebo-u-Kalouska.aspx>

Investice do nemovitosti

Pokud se rozhodneme investovat do nemovitosti, je třeba zvážit rizika s tím spojených. Je třeba vybrat vhodnou nemovitost. V případě hypotéky se zadlužíme na dlouhou dobu. O nemovitost se musíme dále starat. Pokud nemovitost pronajmeme, objeví se i další starosti. Nemovitost je ohrožena živelnými pohromami. Samozřejmě naši nájemníci mohou náš majetek poničit. V současné době čelíme poklesu cenu nemovitostí (pozn. graf vývoje ceny bytů v ČR je umístěn ve výukové prezentaci). Klesá i tržné nájemné. V médiích se objevují i kauzy, kdy se řeší podvody při koupi. Dále se připravuje nový zákon o katastru nemovitostí, kdy bude třeba si hlídat zápis nemovitosti v rejstříku, který bude určovat majitele

Oproti jmenovaným rizikům jsou tu i klady. Vlastníme fyzický majetek. Z průzkumu ČSÚ vyplývá, že hodnota nemovitostí dlouhodobě drží krok s inflací. Díky velké konkurenci, jsou výhodné hypoteční úvěry.

Komodity

Zlato

Nejčastější komoditou využívanou k investici je zlato. Je známo díky své schopnosti uchovávat si hodnotu.

Do zlata je možné investovat v různých jeho „podobách“. Uvedme si příklady těch nejznámějších:

- cihly a mince - odráží tržní vývoj zlata, je dostupné i v malých dávkách, avšak výrobní náklady mohou přidat až 15 % k ceně čistého zlata, dále je třeba zajistit bezpečný transport a uskladnění, nelze prodat půlku cihly nebo mince,
- šperky – je snadné je nakoupit a prodat, jedná se však spíše o módní záležitost, v některých zemích je třeba počítat s obtížemi přesného určení podílu zlata,
- zlato uschované na Váš účet – alternativní způsob držby zlatých cihel nebo mincí, které jsou obstarány kódem na Vaše jméno, je však počítat s náklady na skladování, bezpečnost a pojištění,
- burzovně obchodované indexové fondy (ETF) – jedná se o cenné papíry odpovídající cenám zlata, obchod je stejný jako u akcií, zlato legálně patří investorům, je však třeba počítat s poplatky pro manažery fondů a poplatkem pro burzovního brokera.

Při obchodu se zlatem je třeba dále počítat s měnovým rizikem, neboť je obchodováno vůči USD. Samozřejmě i jeho cena se může změnit (pozn. graf vývoje cen zlata za posledních 10 let je umístěn ve výukové prezentaci). Dále je třeba jej bezpečně uložit. Investiční zlato je osvobozeno od DPH.

9.3 Zadání výstupů

9.3.1 Nákup zboží v určité cenové relaci

Mnozí z nás se dostanou do situace, kdy se nám zalíbí nějaký drahý produkt (módní doplněk, zájezd, ...) nebo je potřeba koupě nějaké drahé věci do domácnosti, na kterou v daný okamžik nemáme dostatek financí. Jednou z možností, jak si obstarat potřebné finance, je možnost úvěru. Abychom se vyhnuli případným komplikacím, je třeba nabídky věřitelů důkladně zvážit.

Zadání úkolu

Vášim úkolem bude právě tato rozvaha nad nabídkami spotřebitelských úvěrů současným finančním trhem.

Navrhovaný postup

1. Vyberte si nějaký drahý produkt. Seznamte své spolužáky s tímto produktem. Je třeba uvést důležitá fakta tohoto produktu, týkající se sjednání úvěru.
2. Dále je třeba zvážit, jak vysoký úvěr budete potřebovat a na jakou dobu si jej sjednáte. Určitě je třeba zvážit i výši měsíční splátky.
3. Vyberte si tři různé věřitele (bankovní sektor, nebankovní instituce), kteří Vám poskytnou střednědobý úvěr. Zjistěte si potřebné informace nabízených úvěrů, abyste mohli v závěru provést efektivní srovnání.
4. V závěru byste měli zdůvodnit výběr pro Vás nejideálnějšího střednědobého úvěru.

Zpracování

Forma prezentace, kterou v rámci svého výstupu na semináři doplníte vhodným komentářem. Je dobré mít připraveny další informace, abyste dokázali zodpovědět případné dotazy svých spolužáků. Dále je vhodné řádně citovat zdroje (www.citace.com).

9.3.2 Hypotéka

Mladí manželé si chtějí rekonstruovat byt. Předběžný odhad na rekonstrukci je 1 000 000 Kč. Manželé mají však uspořeno 300 000 Kč. Zbývající částku si musí vypůjčit. Manželé, aby co nejvíce ušetřili, se na Vás obrátí jako na finančního poradce, abyste jim poradili, jaký typ úvěru (klasická hypotéka, americká hypotéka, spotřebitelský úvěr) si mají vzít.

Zadání úkolu

Vaším úkolem bude provést přehledné porovnání jednotlivých úvěrů pro mladé manželé s řádně odůvodněním závěrem, který z nabízených úvěrů je pro ně nejvýhodnější.

Doporučujeme následující postup:

- Nalezněte si na webových stránkách jednotlivé nabídky jmenovaných úvěrů (můžete od jedné finanční instituce nebo od různých institucí).
- Zjistěte si důležité parametry jednotlivých úvěrů pro jejich efektivní porovnání.
- Zdůvodněte, proč Vámi vybraný typ úvěru byste mladým manželům doporučili.

9.3.3 Matyášova investice

Matyáš má k dispozici 100 000 Kč, které může na 3 roky postrádat. Rád by je proto efektivně zhodnotil. Neví si však rady. Jelikož má obavy z možných rizik, obrátí se na Vás s prosbou o pomoc.

Zadání úkolu

Vaším úkolem je Matyášovi nabídnout tři zcela odlišné možnosti investování. Je třeba Matyáše díky jeho neznalosti stručně seznámit postupně s Vámi vybranými investičními nástroji. V závěru vyberte tu variantu, kterou Matyášovi doporučíte jako nejefektivnější. Své rozhodnutí řádně zdůvodněte.

Doporučuji následující postup:

- Nalezněte si na webových stránkách jednotlivé nabídky možných investičních nástrojů (můžete od jedné finanční instituce nebo od různých institucí)
- Zjistěte si důležité parametry jednotlivých variant investic pro jejich efektivní porovnání
- Zdůvodněte, proč Vámi vybraný investiční nástroj je pro Matyáše nejefektivnější

9.4 Zadání vstupního/výstupního testu

1. Ukazatel RPSN v sobě zohledňuje
 - e) pouze platby splátek.
 - f) pouze platby jistiny a úroků.
 - g) platby splátek, poplatky a dobu plateb těchto částek.
 - h) platby jistiny, úroků a dalších poplatků.

2. Nejnižší úrokové sazby je možné očekávat u
 - e) klasického hypotečního úvěru,
 - f) americké hypotéky,
 - g) spotřebitelského úvěru,
 - h) u všech tří výše zmíněných jsou srovnatelně stejné.

3. Výhodného zhodnocení svých volných finančních prostředků lze dosáhnout pomocí
 - e) běžného účtu,
 - f) spořicího účtu,
 - g) termínovaného vkladu,
 - h) stavebního spoření.

4. O výnosnosti spořicího finančního produktu nás může informovat i ukazatel
 - e) RPSN,
 - f) IRR,
 - g) VaR,
 - h) žádný takový neexistuje.

5. Z důvodu zajištění svých blízkých v případě svého úmrtí bych **nesjednal** pouze
 - a) rizikové životní pojištění,
 - b) kapitálové životní pojištění,
 - c) investiční životní pojištění,
 - d) důchodové životní pojištění.

10. Finanční plánování a ochrana spotřebitele

10.1 Doporučený sled výukových témat

I. Zadání vstupního test

II. Finanční plánování

Výukový cíl

Žák jmenuje možnosti zajištění při ztrátě příjmů nebo majetku. Uvádí příklady možných investic volných finančních prostředků. Dokáže navrhnout způsoby řešení vyrovnaného a deficitního rozpočtu domácnosti.

Časová dotace výuky

2 – 3 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Opakování látky Hospodaření domácnosti

Učitel za pomoci výukové prezentace (Finanční plánování – snímky 1 až 5) zopakuje ve spolupráci se žáky potřebnou látku z kapitoly Hospodaření domácnosti. Potřebné pojmy a informace jsou vymezeny v příloženém výukovém materiálu.

2. Zajištění rizik

Učitel ve spolupráci se žáky deklaruje potřebu zajištění domácnosti proti případným rizikům (ztráta majetku nebo příjmů, neočekávaných výdajů, předčasnou smrt). Využívá znalosti žáků příkladů životního a neživotního pojištění. Některé příklady jsou uvedeny v příloženém výukovém materiálu.

3. Investování volných finančních prostředků – Finanční plán

Učitel žáky seznamuje s podstatou finančního plánu. Ve spolupráci se žáky uvádí příklady možných investic volných finančních prostředků. Využívá opět znalosti žáků z kapitoly Investování volných finančních prostředků. Potřebné informace jsou uvedeny v příloženém výukovém materiálu.

Doporučení:

Tabulku uvedenou ve výukovém materiálu a ve výukové prezentaci je možné nechat žákům samostatně vytvořit. Je tak možné snadno zjistit, jaké znalosti si žáci z kapitoly Investování volných finančních prostředků odnesli.

Opět je zde možnost využití interaktivní tabule (možnost nahradit klasickou tabulí). Na tabuli je uveden pouze první sloupec a první řádek. Žáci následně jednotlivá pole nejlépe v rámci diskuze doplňují.

4. Vyrovnaný a deficitní rozpočet

Žáci ve spolupráci s učitelem navrhuji možná řešení vyrovnaného nebo deficitního rozpočtu domácnosti.

5. Zadání výstupu: Finanční plán fiktivní domácnosti

Žáci se pokusí sestavit finanční plán své fiktivní domácnosti (kapitola Hospodaření domácnosti). Stanoví cíle a jejich priority, kterých chce jejich fiktivní domácnost dosáhnout. Navrhnu možné způsoby zisku potřebných finančních prostředků.

Doporučení.

Žáci by rozhodně neměli opomíjet zajištění rizik pro svoji fiktivní domácnost. Je tedy vhodné jim to při zadání úkolu připomenout. Někteří žáci zřejmě budou pracovat i s rozpočty deficitními a vyrovnanými, to znamená, je třeba upravit název úkolu: Návrh řešení deficitního/ vyrovnaného rozpočtu fiktivní domácnosti.

Vytyčený čas pravděpodobně nedovolí prezentaci všech finančních plánů. Doporučuje se vybrat jeden zdařilý finanční plán a jeden návrh řešení deficitního rozpočtu. V rámci diskuze se třídou dojde k jejich zhodnocení, případně doplnění či podání návrhu na změny.

Velmi vhodná je i možnost, že si žáci navzájem zhodnotí jednotlivé plán/návrhy. Každý žák si tak vybere nebo je mu losem přidělena práce jiného spolužáka, tu zhodnotí a případně navrhne změny.

III. Ochrana spotřebitele

Výukový cíl

Žák zná svá práva v roli spotřebitele. Dokáže navrhnout způsoby řešení případného sporu s finanční institucí v případě nespokojenosti s produktem nebo se službou.

Časová dotace výuky

2 - 4 vyučovací hodiny

Fáze výuky

1. Význam ochrany spotřebitele

Učitel ve spolupráci se žáky vymezuje pojem ochrany spotřebitele a uvádí její význam pro naši společnost za pomoci výukové prezentace (Ochrana spotřebitele) a výukového materiálu.

2. Práva spotřebitele

Učitele žákům představuje základní práva spotřebitele za pomoci výukové prezentace (Ochrana spotřebitele – snímky 3 až 6). Žáci ho v rámci diskuze doplňují příklady. Některé příklady jsou uvedené ve výukovém materiálu.

3. Realizace ochrany spotřebitele

Učitel žákům uvádí příklady možných řešení případného sporu s finanční institucí při nespokojenosti spotřebitele s finančním produktem nebo službou. Žáci ho doplňují v rámci probíhající diskuze třídy.

4. Zadání výstupu: Ochrana spotřebitele na finančním trhu

Žáci mají za úkol se seznámit s možnostmi obrany spotřebitele u vybrané finanční instituce. Dále pak navrhnou možný další postup, pokud by jim jmenované možnosti nepomohly ve sporu.

Doporučení:

Žáci primárně budou hledat informace na webových stránkách vybraných institucí. Je vhodné, aby případně navštívili pobočku, a seznámili se, jakým způsobem je případná reklamace deklarována a realizována. Zda jsou řády, kodexy na pobočce k dispozici. Jestli je zde i přítomen pracovník, který případný spor řeší. Úkol lze pojmout formou reportáže. V případě, že je některý z rodinných příslušníků zaměstnaný u některé z finančních institucí, je možné využít jeho.

5. Závěrečné shrnutí

V rámci závěrečného shrnutí je možné provést diskuzi nad jednotlivými úkoly žáků.

IV. Zadání výstupního testu

Doporučuje se přeházet jednak otázky, tak i možnosti výběru. Takto upravený výstupní test je třeba zadat po ukončení tematického celku.

10.2 Výukové materiály

10.2.1 Finanční plánování

Hospodaření domácnosti

V kapitole Hospodaření domácnosti jsme se naučili sestavit rozpočet domácnosti, který na jedné straně tvořily všechny příjmy a na druhé straně všechny výdaje domácnosti. Pokud jsme tyto dvě položky porovnali, respektive odečetli celkové příjmy od celkových výdajů, rozhodli jsme, o jaký typ rozpočtu se jedná. Rozeznáváme rozpočet deficitní, vyrovnaný a přebytkový.

Uvedli jsme, že cílem hospodaření naší domácnosti by měl být rozpočet přebytkový. Domácnost si z nadbytečných financí může vytvářet rezervy a vhodně je investovat. Tím si domácnost jednak může zajistit odpovídající životní úroveň jak v současnosti, tak i v budoucnosti, a také se samozřejmě zajišťuje proti mimořádným událostem a dějům, které nelze dopředu předpokládat. Naše investice by však měly být promyšlené. Měli bychom zvážit riziko investic. Pamatovat na dostatečnou likviditu, a koneckonců také na ochranu peněz před inflací. K tomuto rozhodování nám může pomoci velmi dobře sestavený finanční plán.

Samozřejmě jsou i situace, kdy rozpočet domácnosti je deficitní. V současné době nic neobvyklého. Mnoho domácností je zadluženo. Pokusíme se jmenovat nástroje, které by mohly takový problematický rozpočet napravit.

Stav financí naší domácnosti

Dříve než se pustíme do nějaké investice nebo nákupu určitého zboží, měli bychom si zjistit stav financí naší domácnosti. K tomu nám pomůže jednak dobře sestavený rozpočet domácnosti, tak i rozvaha nad naším majetkem a našimi závazky.

Rozpočet domácnosti by měl být rozplánovaný po jednotlivých měsících na celý rok. Rozdílem příjmů a výdajů rozhodneme, o jaký typ rozpočtu se jedná.

V dalším kroku je potřeba provést rozvalu stavu, zda náš majetek převyšuje naše závazky. Čímž zjistíme případně míru našeho zadlužení.

Naše cíle

V rámci naší domácnosti je určitě potřeba si vytyčit cíle, kterých chceme dosáhnout. Může jimi být auto, dovolená, vzdělání, investování, bydlení, úspory na penzi, apod. Je však mít na paměti, že naše cíle se s věkem a případnou rodinou budou strategicky měnit. V dalším kroku je třeba si stanovit priority a určit, které jsou přednější a které naopak jsme schopni si odříct, případně nechat je na budoucí čas. V našem rozhodování by určitě mělo proběhnout zhodnocení, zda jsou naše požadované cíle potřebné a kdy mohou být dosažitelné.

Následně už můžeme jen kalkulovat, zda máme potřebné finanční prostředky k jejich získání. Případně samozřejmě můžeme zvážit i způsoby, jak potřebné peníze získáme (půjčka, spoření, investice).

Zajištění rizik

Dříve než si sjednáme půjčky nebo investice, měli bychom rozhodně zvážit možná neplánovaná rizika, která nám mohou v budoucnu velmi zkomplikovat naše plány.

Jedním z hlavních rizik, které nás může potkat, je ztráta příjmů (nemoc, krach podniku, ve kterém pracujeme). Můžeme však ztratit i majetek (živelná katastrofa, krádež). Dále mohou přijít neočekávané výdaje (náhrada škody). Samozřejmě musíme brát i v úvahu předčasnou smrt.

Rozhodně nelze tedy tato rizika podceňovat. Je rozumné se proti nim zajistit, abychom případné jejich důsledky dostatečně eliminovali. Nejedná se jen o ochranu naší osoby, ale i o zabezpečení našich blízkých.

Prvotním zabezpečením jsou zřejmě naše případné finanční rezervy. Avšak je třeba zvážit vzhledem k finančnímu stavu domácnosti, zda jsme schopni vytvořit natolik dostačující rezervy, které by byly schopny pokrýt všechny naše vzniklé ztráty. Je však třeba konstatovat, že nikdo nedokáže stanovit potřebnou částku.

K zajištění výše zmíněných rizik slouží životní a neživotní pojištění, s nimiž jsme se seznámili v rámci kapitoly Investování volných finančních prostředků. Pro případnou náhradu příjmů je možné zvážit některá ze životních pojištění, pojištění nemoci či úrazu. V případě poškození či dokonce ztráty našeho majetku nám může být vhodné havarijní pojištění nebo pojištění domácnosti či nemovitosti. Pro případ vzniku nečekaných výdajů je třeba zvážit některá z pojištění odpovědnosti.

Investování volných finančních prostředků – Finanční plán

V případě, že v našem rozpočtu domácnosti nacházíme ještě další volné finanční prostředky, je rozumné je investovat, a docílit tak zvýšených příjmů v budoucnosti. Aby se nám to podařilo, je třeba zvolit rozumnou strategii, které říkáme finanční plán. V rámci tvorby finančního plánu bereme v úvahu u každé naší investice: výnos, riziko, likviditu a její dobu trvání.

Rozhodně se doporučuje své investice diverzifikovat, investovat do více produktů, pokud možno vzájemně nesouvisejících, abychom minimalizovali riziko. Je vhodné část peněz investovat do finančních produktů s nízkým rizikem a část investovat do produktů s vyšším rizikem, které nám mohou přinést vyšší výnos.

V rámci kapitoly Investování volných finančních produktů jsme zmínili některé možné finanční produkty.

Uveďme si je v přehledné tabulce, ve které je srovnáme na základě požadovaných vlastností, jakou je výnos, riziko a likvidita (Zpracováno [6]).

	Finanční produkt	Výnos	Riziko	Likvidita
Investování s nižším rizikem	Bankovní vklady	Málokdy vyšší než inflace	Minimální	Vysoká
	Stavební spoření	Vyšší než u vkladů	Minimální	Velmi nízká
	Penzijní připojištění	Nejsou pevné	Velmi malé	Velmi nízká, omezená
	Životní pojištění	Závisí na typu	Dáno pojišťovnou	Nízká
Investování s vyšším rizikem	Dluhopisy	Může být vysoký	Relativně bezpečné	Poměrně velká
	Akcie	Může být vysoký	Velmi vysoké	Poměrně velká
	Investice do majetku	Může být vysoký	Poměrně vysoké	Nízká
	Investice do podnikání	Může být vysoký	Vysoké	Velmi nízká

Tab. č.21: Finanční produkty

Vyrovnaný a deficitní rozpočet

Tyto typy rozpočtů je třeba nějakým způsobem řešit, nejsou nikterak přínosné. Jejich vážnost se odlišuje od stavu financí a majetkových rezerv dané domácnosti. Pokud má domácnost dostatečné rezervy, je schopna schodek pokrýt. Avšak velké nebezpečí vzniká v případě, kdy rezervy domácnosti jsou minimální či dokonce vůbec žádné. Je pravděpodobné, že deficitní rozpočet budou domácnosti řešit dalším zadlužováním. Musíme mít ale v paměti, že zadlužování je doprovázeno dalšími náklady. Domácnost se tak může ocitnout v dluhové pasti, tedy v situaci, kdy už není schopna financovat ani pevné výdaje (své závazky), nemluvě o ostatních potřebách. V takovém případě domácnost vstupuje do mechanismu osobního bankrotu.

Abychom se vyhnuli této situaci, je třeba vzniklý deficit řešit. Největšího účinku se dosáhne, když zvýšíme příjmy a snížíme výdaje, a to současně. Např.

a) Snížení výdajů

Výdaje jsme si rozdělili na kontrolovatelné a pevné. Kontrolovatelné výdaje můžeme snížit okamžitě (omezíme zábavu, cestování, nákup oblečení a potravin). Naopak pevné výdaje lze snížit až za delší čas (levnější bydlení, prodej/ refinancování hypotéky, snížení paušálu na mobil).

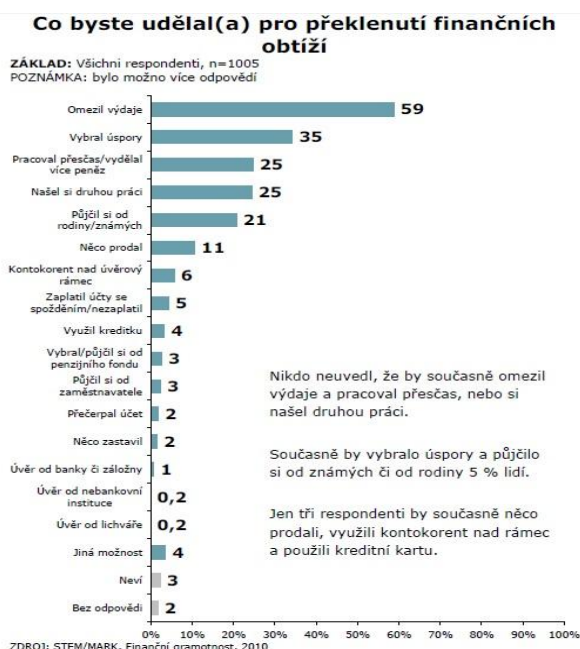
b) Zvýšení příjmů

Velmi častým krátkodobým řešením zvýšení příjmu je nalezení další práce, případně brigády. Pokud je to možné, tak i prodej majetku. V dlouhodobějším měřítku je třeba zvážit nalezení lépe placeného zaměstnání, případně zvážení možnosti podnikání. Lze vydělat i na případných osobních aktivech (pronájem majetku, investice).

Zároveň je nutné i změnit způsob hospodaření, abychom docílili přebytkového rozpočtu a mohli si tak vytvářet rezervy a uskutečňovat případné investice.

Pokud se však seznámíme s výsledky průzkumu STEN/MARK, který se uskutečnil v roce 2010, tak by tak neučinil žádný z respondentů. Svoji situaci by řešili lidé různými způsoby (obr. č.6).

V případě velkých problémů, s nimiž si nevíme rady, je možné se obrátit i na finanční poradnu (www.financnitisen.cz), případně občanské sdružení SPES (www.pomocsdluhy.cz).

Obr. č.6: Finanční obtíže

10.2.2 Ochrana spotřebitele

V současné době náš finanční trh je velmi dynamický. Nabízené produkty finančních institucí se neustále rozvíjejí a upravují. V předchozích kapitolách jsme se seznámili s některými z nich. Ale jistě každý nalezneme ještě příklady dalších.

Bohužel však jsme v těchto kapitolách i jmenovali negativa s nimi spojená, mezi kterými jsme neopomenuli i zmínit lidský faktor. Může dojít k dezinformaci či omylu na straně zástupce dotyčné instituce, jako lidé nejsme neomylní. Jako náhrada stačí omluva a rychlá náprava. Ne však každý zástupce nebo dokonce politika celé instituce této nápravě je nakloněna. V této souvislosti je třeba zmínit, že špatný produkt může být i úmyslem dané instituce.

Pro tyto případy je rozhodně třeba znát svá práva. Vědět kam se případně obrátit o pomoc, abychom své finanční prostředky dostali zpět, neboť se mnohdy jedná o vysoké finanční závazky.

Význam ochrany spotřebitele

Účinná politika v oblasti ochrany spotřebitele nepomáhá pouze samotnému spotřebiteli, ale je i jedním z nástrojů k zdravému rozvoji naší společnosti a ekonomiky.

Uvedme si proto hlavní významy ochrany spotřebitele [2]:

1. Informovanější spotřebitelé na finančním trhu.
2. Napomáhá k rozvoji konkurence v nabídce finančních služeb.
3. Omezuje nekalé obchodní praktiky.
4. Prevence před nežádoucími sociálními jevy.

Práva spotřebitele

Ochrana spotřebitele v České republice (dále je v ČR) je řízena několika zákony. Její základ tvoří zákon z roku 1992 (zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele). Tento zákon byl často novelizován (poslední novelizace proběhla v roce 2012). V rámci novel se do zákona transponovala legislativa EU.

Tento zákon vymezuje účastníky finančního trhu následovně

- „spotřebitelem se rozumí fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání“,
- *prodávajícím se rozumí podnikatel, který spotřebiteli prodává výrobky nebo poskytuje služby.*

V zákoně jsou dále vymezeny další pojmy, které nebudeme prozatím potřebovat.

Zákon po dílčích novelizacích je možné si pročíst na webové stránce:

<<http://www.zakonycr.cz/seznamy/634-1992-sb-zakon-o-ochrane-spotrebitele.html>>.

Ochrana spotřebitele je řízena i dalšími zákony, jako je Občanský zákoník, Obchodní zákoník, Zákon o ochraně osobních údajů a Zákon o finančním arbitrovi.

Seznamovat se s jednotlivými zákony by bylo velmi zdlouhavé. Jmenujme si tedy základní práva spotřebitele, které je rozhodně dobré znát a která nacházejí oporu právě ve výše jmenovaných zákonech:

1. Právo na bezpečnost

- Prodávající nesmí nabízet spotřebiteli nebezpečné výrobky.
- V rámci prodeje nebo poskytnutí služby musí být spotřebiteli poskytnuty takové podmínky, které jsou v souladu s hygienickými a zdravotními předpisy.
- Prodávající garantuje zdravotní nezávadnost svých nabízených výrobků.

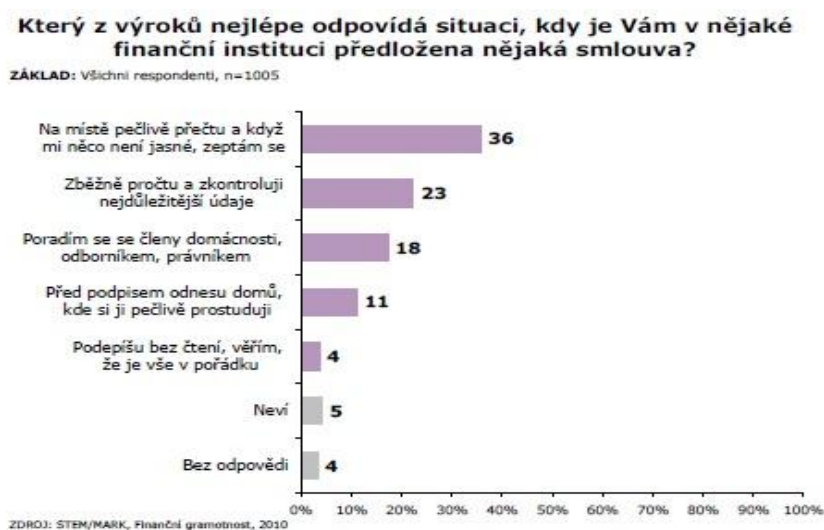
2. Právo na poctivý prodej výrobků a poskytování služeb

- Spotřebiteli je vždy umožněno si překontrolovat správnost údajů.
- Ceny jsou účtovány správně a zaokrouhlují se v souladu s matematickými pravidly.
- Spotřebitel není vystaven nekalým obchodním praktikám
(„*Obchodní praktika je nekalá, je-li jednání podnikatele vůči spotřebiteli v rozporu s požadavky odborné péče a je způsobilé podstatně ovlivnit jeho rozhodování tak, že může učinit obchodní rozhodnutí, které by jinak neučinil. Nekalé jsou zejména klamavé a agresivní obchodní praktiky.*“).
- Spotřebitel není diskriminován.

3. Právo na informace o výrobku nebo službě

- Prodávající informuje spotřebitele o vlastnostech a charakteru služeb, dále pak o rizicích s nimi spojených.
- Pokud tyto informace poskytuje písemně, jsou psány v českém jazyce a jsou srozumitelné.

Zde je na místě uvést zajímavý průzkum STEN/MARK z roku 2010, který se zabýval, jak lidé nakládají se smlouvou (obr. č.7). Je zarážející, že si ji jen pročtou a na nejasnosti se nezeptají.

Obr. č.7: Jak lidé nakládají se smlouvou

4. Právo na reklamaci

- Spotřebitel je informován o podmínkách reklamace. Ty jsou mu dostupné v každé provozovně.

5. Právo na ochranu osobních údajů

- Osobní údaje spotřebitele jsou zabezpečeny tak, aby nedošlo k jejich případnému zneužití a následnému poškození jeho práv.

6. Právo na ochranu v případě uzavření smlouvy na dálku

- Spotřebitel má právo na lhůtu na rozmyšlenou, která je stanovena na 14 dní, v případě opomenutí některé z informací prodávajícím, je prodloužena na 3 měsíce.

Realizace ochrany spotřebitele

Při nespokojenosti se sjednanou službou se vždy obrátíme přímo na danou finanční instituci. Ta má podle zákona za povinnost naší reklamaci vyřešit. Ne vždy se však stane ve prospěch nás. Potom je třeba zvážit, co je potřeba uskutečnit, abychom se domohli svých práv. Potřebuje však znát některé instituce, které jsou schopny nám v této situaci pomoci.

Uvedme si tedy v jednotlivých bodech, jak je možné postupovat v případném sporu:

1. Reklamace přímo u finanční instituce

Dle zákona nás prodávající musí informovat o **podmínkách reklamace**. V reklamačním řádu nás musí informovat, kde a jakým způsobem je třeba poskytnutou službu reklamovat. Řada finančních institucí se při jednání se svými klienty řídí **etickými kodexy** (nepřímo jim to ukládá zákon o ochraně spotřebitele). Tyto kodexy jsou vydávány různými profesními asociacemi (Česká bankovní asociace, Česká asociace pojišťoven, ...) pro své specifické sektory (Bankovníctví a nebankovních úvěrových služeb, pojišťovnictví a penzijního připojištění, ...). Některé instituce mají zřízenou pracovní pozici interního ombudsmana, který prošetřuje případné spory.

2. Instituce ochrany spotřebitele

V případě, že si nevíme rady s případnou reklamací nebo nejsme spokojeni s výsledkem reklamace, je možné se obrátit se stížností na konkrétní profesní asociaci anebo s prosbou o pomoc na některou instituci, která se touto problematikou zabývá. Uvedme si některé z nich:

- Evropské spotřebitelské centrum pro ČR

Toto centrum, které vzniklo 1. 1. 2005 za finanční podporu EU a které od roku 2009 působí při České obchodní inspekci, pomáhá bezplatně spotřebitelům s řešením sporů s prodeji zboží a služeb. Dále poskytuje rady a informace o právech spotřebitelů na evropském trhu a jejich vymáhání. Pomáhá případně i při mimosoudních přeshraničních spotřebitelských sporů.

- Poradna při finanční tísní

Od roku 2007 je možné požádat o bezplatné poradenství Poradnu při finanční tísní. Název sám napovídá, že se na ni obrací zejména spotřebitelé, kteří už nejsou schopni splácet své dluhy.

3. Mimosoudní řešení spotřebitelských sporů

Ne každý spor musí nutně skončit u soudu. Jsou zde možnosti, které nám dopomáhají spory vyřešen. Jmenujme si některé z nich:

- Zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi zřizuje pozici arbitra, který je oprávněn řešit spory v sektorech platebních služeb a elektronických peněz. Předmětem sporu nesmí však být částka přesahující 50 000 EUR. Jedná se o nezaplatěnou a rychlou službu spotřebitelovi.
- Rozhodčí řízení vedené před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR.

4. Soud

Poslední institucí, na kterou je možné se obrátit v případě spotřebitelského sporu je samozřejmě okresní nebo obvodní soud v místě sídla finanční instituce.

Pokud však se rozhodneme obracet na soud, je třeba se obrátit k někomu odborně vzdělanému v problematice, buď k právnímu poradci či k jedné z výše jmenované instituci, které jsou bezplatné.

10.3 Zadání výstupů

10.3.1 Finanční plán fiktivní domácnosti

V rámci výstupu v kapitole Hospodaření domácnosti si každý vymyslí domácnost. Uvede její členy, sestaví pro ni rozpočet a uvede její majetek a závazky.

Dále se pokusí pro fiktivní rodinu sestavit finanční plán.

Doporučený postup:

1. Zjištění stavu financí
2. Jmenujte konkrétní cíle fiktivní domácnosti, kterých chce v budoucnu dosáhnout.
3. Uvedené konkrétní cíle seřadte podle jejich priority.
4. Proveďte kalkulaci potřebných financí.
5. Navrhněte způsoby zisku potřebných peněz.

10.3.2 Ochrana spotřebitele na finančním trhu

Se službami finančních institucí nejsme vždy spokojeni. Jedním z velmi známých postupů, jak se bránit je reklamace. Avšak u některých institucí fungují i jiné možné ochranné prostředky při případném řešení sporu.

Zadání úkolu:

Vaším úkolem je vybrat si některou finanční instituci a seznámit se s možnými nástroji obrany zákazníka při nespokojnosti s jejími produkty.

Nástroje charakterizujte. Pokuste se i případně získat materiály, které Vám budou zdrojem informací.

Do své práce zahrňte i další možnosti řešení případného sporu při nespokojnosti zákazníka, pokud nástroje obrany dané instituce nejsou účinné.

10.4 Zadání vstupního/výstupního testu

1. Z přebytku domácího rozpočtu **se nedoporučuje**
 - i) vytvářet si rezervy.
 - j) sjednat si více pojištění, než která jsou zákonem požadována.
 - k) diverzifikovat své investice.
 - l) pouze investovat do akcií a dluhopisů.

2. Mezi investice s nižším rizikem **nepatří**:
 - i) Stavební spoření,
 - j) Bankovní vklady,
 - k) Investice do majetku,
 - l) Životní pojištění.

3. Největšího účinku snížení deficitu domácího rozpočtu dosáhneme, pokud
 - i) Snížíme výdaje,
 - j) Zvýšíme příjmy,
 - k) Současně snížíme výdaje a zvýšíme příjmy,
 - l) Sjednáme si půjčku.

4. Mezi hlavní významy ochrany spotřebitele bychom **nezařadili** následující tvrzení:
 - a) Napomáhá k rozvoji konkurence v nabídce finančních služeb.
 - b) Soustředuje se pouze na spotřebitele.
 - c) Omezuje nekalé obchodní praktiky.
 - d) Prevence před nežádoucími sociálními jevy.

5. U které z následujících institucí je případný spor spotřebitele s finanční institucí zpoplatněn?
 - a) Evropské spotřebitelské centrum pro ČR,
 - b) Soud,
 - c) Finanční arbitr,
 - d) Rozhodčí řízení vedené před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR.

III. Empirická část

11. Cíl výzkumu

Vedlejším cílem mé diplomové práce je menší výzkum, jehož hlavním záměrem bylo zmapovat výuku finanční gramotnosti na středních školách v České republice.

Cílem výzkumu bylo zjistit, zda výuka probíhá stále stejným způsobem, tzn. požadované učivo a očekávané výstupy stanovené v RVP G a SOV jsou rozděleny mezi předměty Matematika, Základy společenských věd (občanská výchova), Ekonomie, a slouží jako doplňující učivo ve výuce, nebo je již na středních školách dán větší prostor výuce finanční gramotnosti formou samostatného předmětu.

Dále jsem chtěl zjistit, která konkrétní témata a jakým způsobem se v rámci finančního vzdělávání na škole probírají. S jejich volbou jsem vycházel z témat stanovených v mém semináři finanční gramotnosti, která vznikla dalším rozčleněním výukových modulů vymezených v dokumentu Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách.

V neposlední řadě jsem se oslovených respondentů tázal, zda mají zájem se s konceptem mého semináře blíže seznámit.

12. Metody výzkumu

Výzkum jsem realizoval prostřednictvím dotazníku s uzavřenými otázkami. V případě některých otázek, kde to bylo účelné, jsem požádal respondenty o bližší konkretizování odpovědi a v případě zájmu o další komunikaci i o kontakt na ně prostřednictvím emailové adresy. Ty z důvodu práva na soukromí nebudu ve své diplomové práci uvádět.

Průzkum probíhal v období od 8. 5. 2013 do 8. 6. 2013.

13. Zkoumaný vzorek

Svým online dotazníkem umístěným na webových stránkách (umístěn v příloze diplomové práce) jsem oslovil vedoucí pracovníky 150 středních škol v rámci celé České republiky prostřednictvím emailu. Z toho se dotazníkového šetření zúčastnilo 46 středních škol. 45 středních škol odpovědělo na všechny otázky. 1 střední škola nezodpověděla otázku č. 3. Pracovníci dvou oslovených středních škol požádali o bližší informace k dotazníku.

14. Stanovení hypotéz

Hlavním cílem mého krátkého dotazníkového šetření je zmapování výuky finanční gramotnosti na středních školách v ČR. Pro potřeby své diplomové práce, jejíž hlavním účelem je navrhnout ucelenou koncepci jednorozhodního semináře finanční gramotnosti, jsem si stanovil několik hypotéz. Vycházel jsem zejména z literatury, kterou jsem si v rámci své diplomové práce nastudoval, tak i ze svých vlastních zkušeností studenta a „učitele“.

Hypotéz jsem si stanovil celkem šest. Seznamme se s nimi:

Hypotéza č. 1

Doporučené učivo a očekávané výstupy finanční gramotnosti požadované v RVP G a SOŠ jsou stále na středních školách rozděleny mezi předměty Matematika, Základy společenských věd (občanská výchova) a Ekonomie, není tak jim dán dostatečný prostor ve výuce, jako by tomu bylo v rámci samostatného předmětu- toto nemůžete tvrdit, neboť nevíte, zda učivo finanční gramotnosti není vyučováno v těchto předmětech na úkor jiné látky.

Hypotéza č. 2

Na středních školách se zejména probírá učivo spojené s úročením. Žáci se tak seznámí s některými finančními produkty, které s touto tematikou souvisí. Rozpočtu domácnosti a s ním spojeným finančním plánováním a ochrany spotřebitele se věnuje málo škol.

Hypotéza č. 3

V současné době je na každé škole učebna informatiky, kde jsou žákům k dispozici počítače s přístupem na internet. Proto téměř na všech školách se internet bude používat ve výuce finanční gramotnosti, neboť je to jedno z častých metodických doporučení týkajících se finančního vzdělávání žáků.

Hypotéza č. 4

Hlavním důvodem výuky finanční gramotnosti je požadavek Ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže (dále jen MŠMT).

Hypotéza č. 5

Učitelé se na výuku finanční gramotnosti připravují v rámci dostupných akreditovaných odborných školeních.

Hypotéza č. 6

O seznámení s dalším projektem možné výuky finanční gramotnosti formou semináře nebude velký zájem ze stran respondentů.

15. Vyhodnocení dotazníkového průzkumu

K vyhodnocení dotazníku byl použit tabulkový procesor EXCEL. Při zpracování výsledků byly jednotlivé četnosti odpovědí vloženy do tabulek a výsledky jsou vyjádřeny procentuálně se zaokrouhlením na dvě desetinná místa. Tabulky k jednotlivým položkám dotazníku jsou doplněny sloupcovými grafy. Každá z otázek je také doplněna slovním komentářem. Vyhodnocení hypotéz je věnována samostatná část.

Rozbor jednotlivých otázek dotazníku

Otázka č. 1

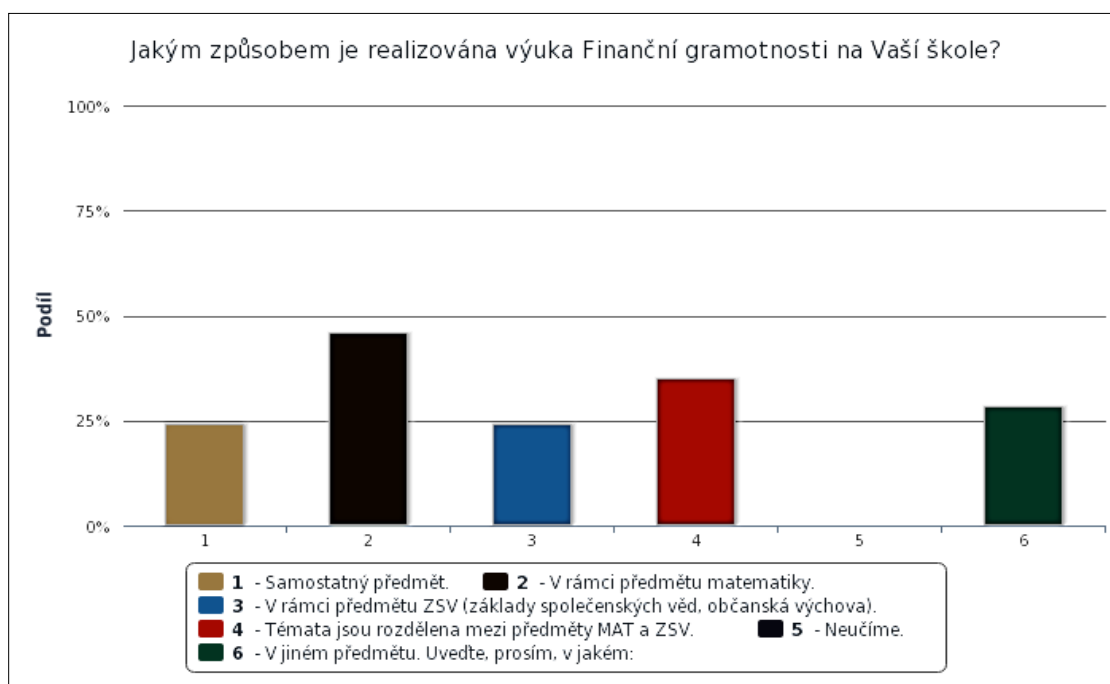
Jakým způsobem je realizována výuka Finanční gramotnosti na Vaší škole?

Nabízená odpověď	Četnost odpovědí	Podíl vyjádřený v procentech
Samostatný předmět	11	23,91
V rámci předmětu matematiky	21	45,65
V rámci předmětu ZSV (základy společenských věd, občanská výchova)	11	23,91
Témata jsou rozdělena mezi předměty MAT a ZSV	16	34,78
Neučíme	0	0,00
V rámci jiného předmětu (Uveďte prosím, v jakém:)	13	28,26

Tab. č. 22: Jakým způsobem je realizována výuka Finanční gramotnosti na Vaší škole?

Uváděné předměty:

Seminář aplikované ekonomie, Ekonomika podniku, Informační a výpočetní technika, Seminář ekonomie, Praktická matematika, Výchova pro život, Ekonomika, Seminář z matematiky, Ekonomický seminář.

Graf. č.2: Jakým způsobem je realizována výuka Finanční gramotnosti na Vaší škole?

Nejčastěji se na středních školách neekonomického směru učí finanční gramotnost v předmětu matematika, případně seminářů z matematiky. Na středních školách, na kterých se vyučuje předmět ekonomie, se učivo finanční gramotnosti soustřeďuje právě v tomto předmětu.

Z výsledků je dále patrné, že na všech středních školách se už výuka finanční gramotnosti v některé z podob realizuje. Žádná škola totiž nevybrala možnost „Neučíme“.

Otázka č. 2

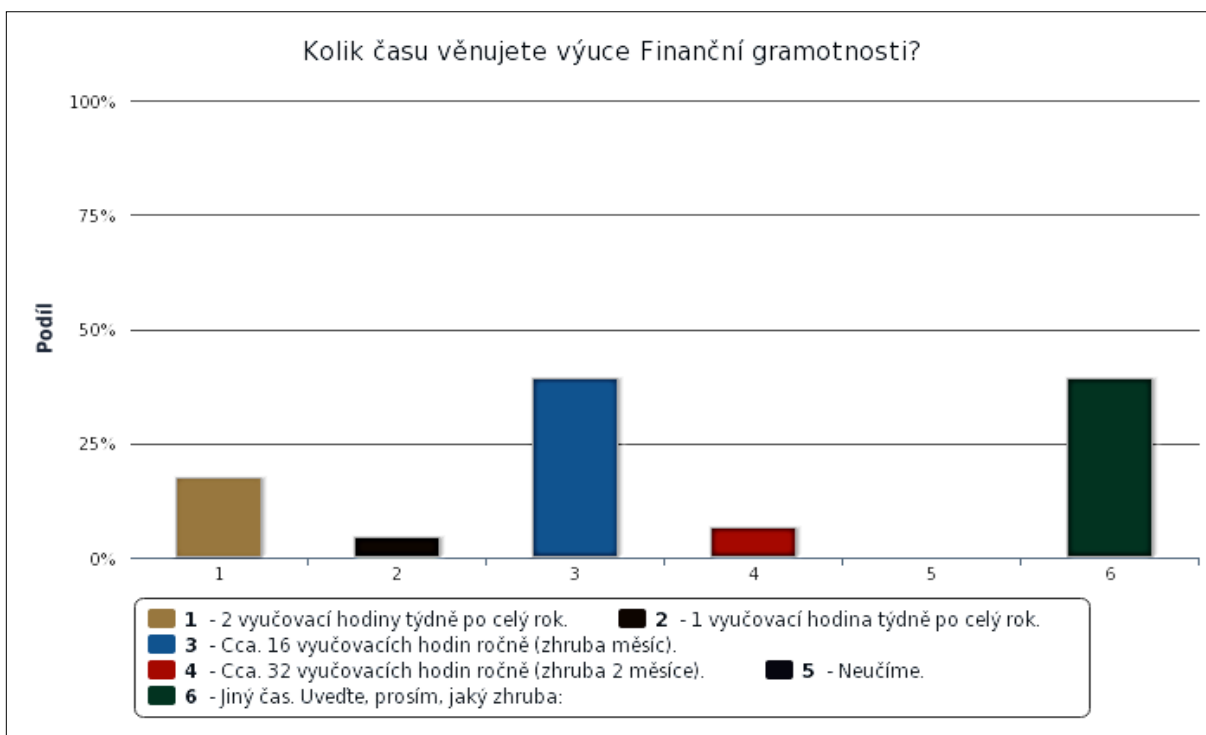
Kolik času věnujete výuce Finanční gramotnosti?

Nabízená odpověď	Četnost odpovědí	Podíl vyjádřený v procentech
2 vyučovací hodiny týdně po celý rok	8	17,39
1 vyučovací hodina týdně po celý rok	2	4,35
Cca. 16 hodin ročně (zhruba měsíc)	18	39,13
Cca. 32 hodin ročně (zhruba 2 měsíce)	3	6,52
Neučíme	0	0,00
Jiný čas. Uveďte, prosím, jaký zhruba:	18	39,13

Tab. č.23: Kolik času věnujete výuce Finanční gramotnosti?

Další uvedené časy respondenty:

10 hodin po celý rok, 6 hodin po celý rok, 8 hodin po celý rok, méně než jednu hodinu v některých třídách, 2 hodiny týdně, 4 hodiny, 10 – 15 hodin celkem za dobu studia, v ZSV a MAT průběžně, v jistých ročnících 6 – 8 hodin, 15 hodin za dobu studia, 16 hodin za dobu studia

Graf. č.3: Kolik času věnujete výuce Finanční gramotnosti?

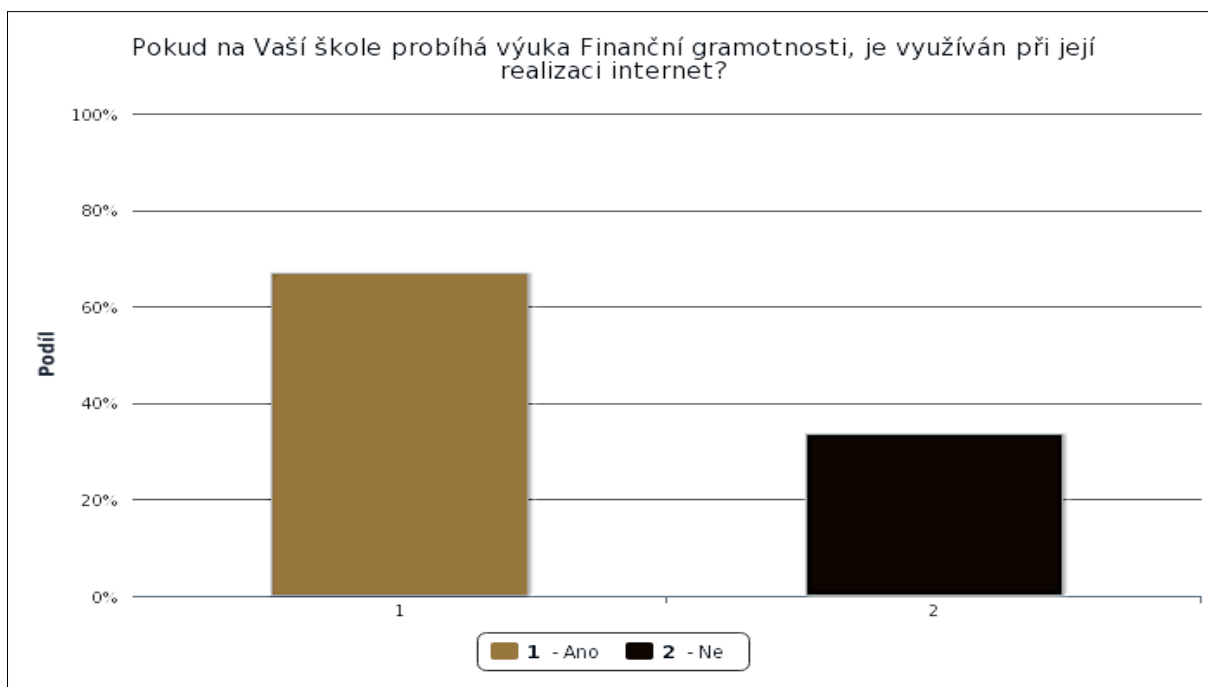
Výuce finanční gramotnosti na středních školách je dle zjištění věnován velmi malý časový prostor. Téměř 80 % středních škol udalo, že finančnímu vzdělávání svých žáků věnuje časový prostor méně jak 32 vyučovacích hodin po dobu jejich studia. Nejčastěji vybraný čas byl zhruba 16 vyučovacích hodin za dobu jejich studia. S touto hodnotou korespondovaly i některé zpřesňující udané časy respondenty.

Otázka č. 3

Pokud na Vaší škole probíhá výuka Finanční gramotnosti, je využíván při její realizaci internet? (Pozn. neodpověděla jedna škola)

Nabízená odpověď	Četnost odpovědí	Podíl vyjádřený v procentech
Ano	30	66,67
Ne	15	33,33

Tab. č.24: Pokud na Vaší škole probíhá výuka Finanční gramotnosti, je využíván při její realizaci internet?

Graf. č.4: Pokud na Vaší škole probíhá výuka Finanční gramotnosti, je využíván při její realizaci internet?

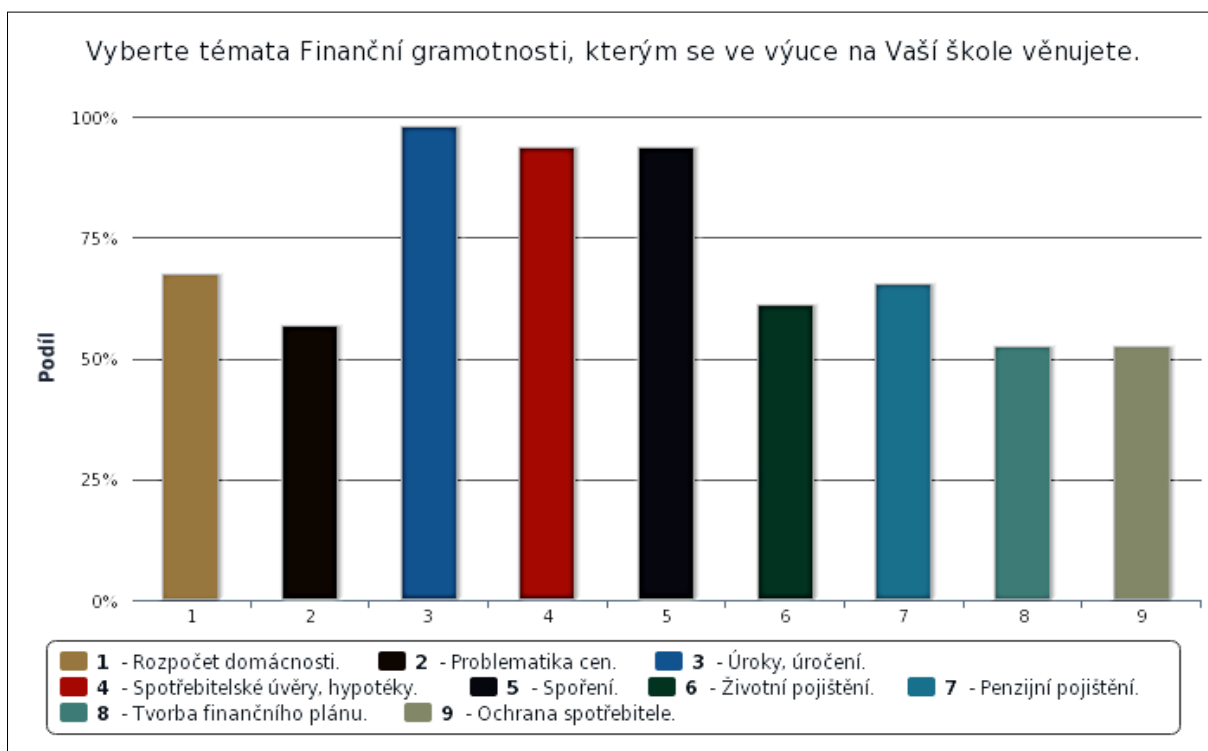
Jedna třetina škol uvedla, že internet ve výuce nepoužívají.

Otázka č. 4

Vyberte témata Finanční gramotnosti, kterým se ve výuce na Vaší škole věnujete.

Nabízená odpověď	Četnost odpovědí	Podíl vyjádřený v procentech
Úroky, úročení	45	97,83
Spotřebitelské úvěry, hypotéky	43	93,48
Spoření	43	93,48
Rozpočet domácnosti	31	67,39
Penzijní připojištění	30	65,22
Životní připojištění	28	60,87
Problematika cen	26	56,52
Tvorba finančního plánu	24	52,17
Ochrana spotřebitele	24	52,17

Tab. č.25: Vyberte témata Finanční gramotnosti, kterým se ve výuce na Vaší škole věnujete

Graf. č.5: Vyberte témata Finanční gramotnosti, kterým se ve výuce na Vaší škole věnujete.

Získaná data plně korespondují se zjištěním u otázky č. 1. Na středních školách se nejvíce žáci učí počítat úroky zejména v předmětu matematika, případně ekonomie. V rámci zadaných příkladů se seznamují s finančními produkty, které s problematikou úročení souvisí. Konkrétně se jedná o spotřebitelské úvěry, hypotéky a spoření. S dalšími produkty se neseznámí zhruba třetina žáků středních škol.

Skoro polovina žáků středních škol se nesetká s učivem, které je stanoveno čtyřmi tematickými celky Standardů finanční gramotnosti (Peníze, Hospodaření domácnosti, Finanční produkty, Práva spotřebitele), a to s Hospodařením domácnosti a Právy spotřebitele.

Otázka č. 5

Absolvoval vyučující Finanční gramotnosti nějaké speciální školení?

Nabízená odpověď	Četnost odpovědí	Podíl vyjádřený v procentech
Ne	28	60,87
Ano Uved'te, případně jaké:	19	41,30

Tab. č.26: Absolvoval vyučující Finanční gramotnosti nějaké speciální školení?

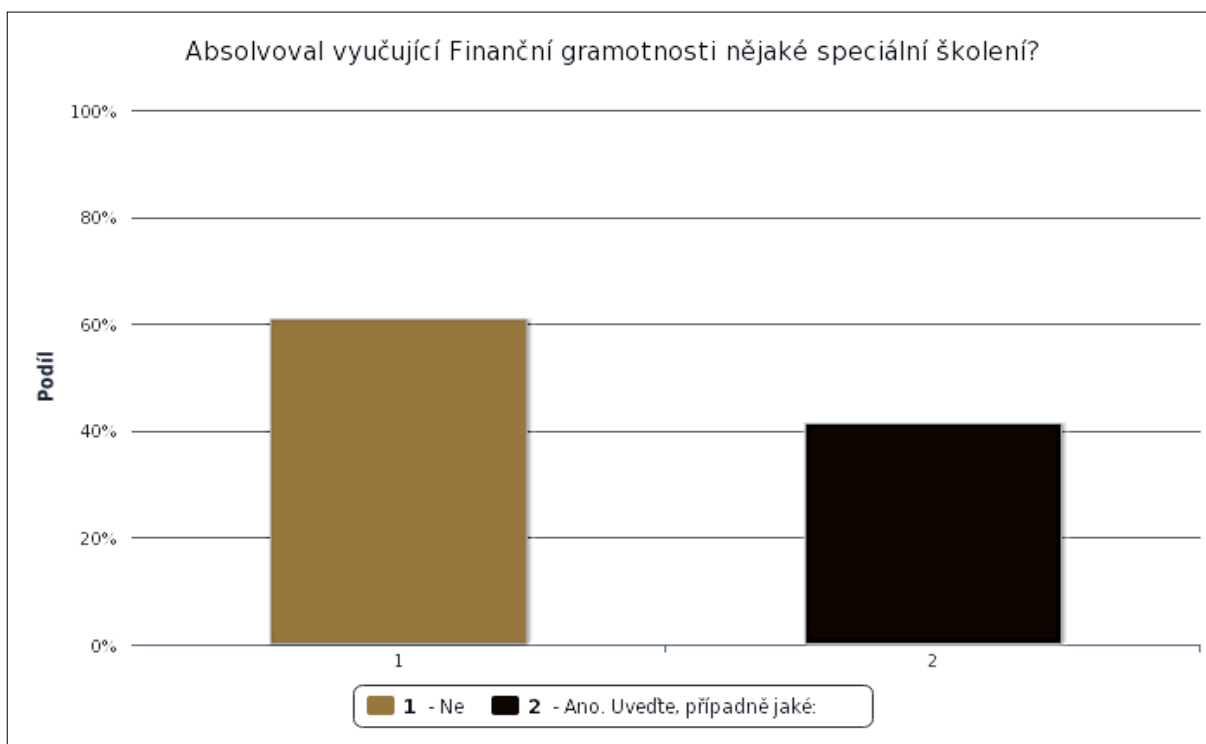
Uvedená školení (4 z 19 respondentů uvedlo více jak jedno školení):

Nespecifikované školení od společností E-pedagog, Descartes, Junior Achievement, Virtulife, KFP.

Školení pod záštitou VŠE, MFF UK, PedF UK, MŠMT.

Názvy jmenovaných kurzů: Finanční gramotnost pro život, Finanční svoboda – hra.

Dva učitelé uvedli, že mají přímo praxi z některé finanční instituce.

Graf. č.6: Absolvoval vyučující Finanční gramotnosti nějaké speciální školení?

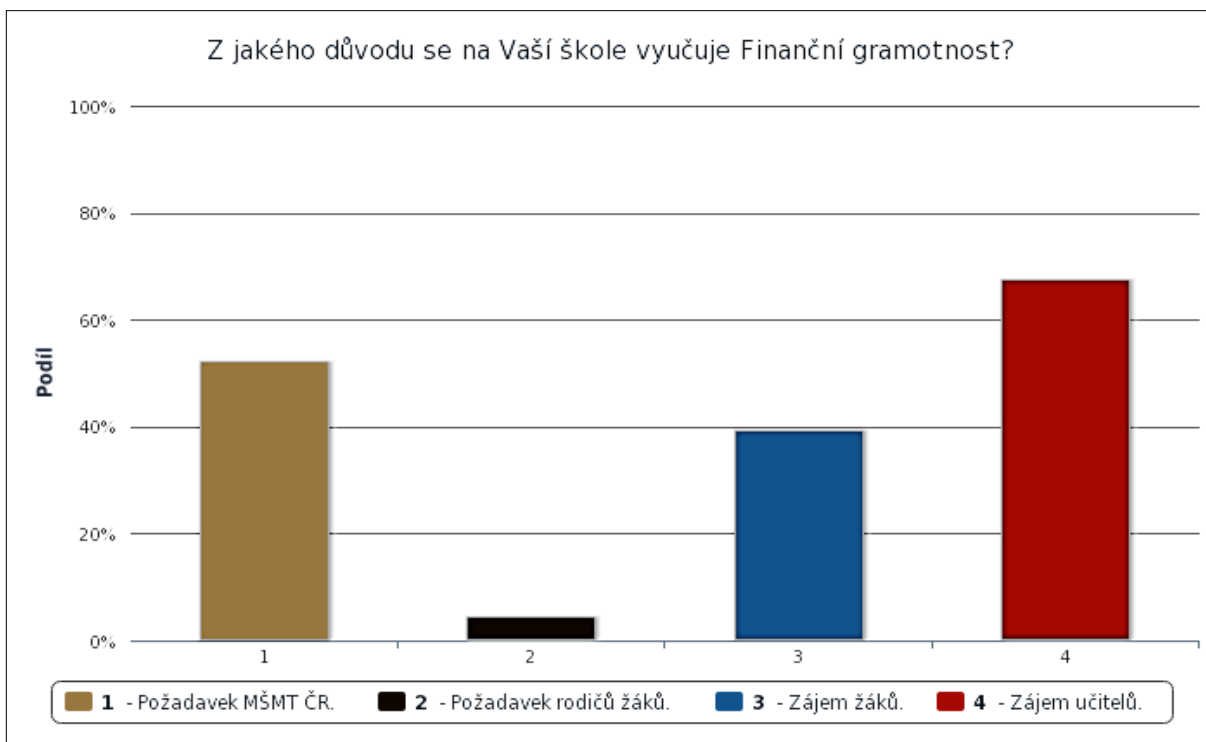
Ze zpřesňujících odpovědí u vybrané možnosti „Ano“ lze usoudit, že nabídka školení týkající se výuky finanční gramotnosti v České republice je různorodá. Jednak se jedná o školení poskytovaná komerčními vzdělávacími institucemi, tak i školení pod záštitou vzdělávacích institucí (UK, VŠE). Vystává tak otázka, proč tedy takřka 61 % respondentů žádná školení neabsolvovala? Dále je třeba upozornit na zajímavý fakt, že pouze 4 respondenti z 19, kteří vybrali možnost Ano, uvedlo více jak jedno školení. Zřejmě to souvisí s finanční situací a podmínkami na jednotlivých školách. Tato otázka však není předmětem mého výzkumu.

Otázka č. 6

Z jakého důvodu se na Vaší škole vyučuje Finanční gramotnost?

Nabízená odpověď	Četnost odpovědí	Podíl vyjádřený v procentech
Zájem učitelů	31	67,39
Požadavek MŠMT ČR	24	52,17
Zájem žáků	18	39,13
Požadavek rodičů žáků	2	4,35

Tab. č.27: Z jakého důvodu se na Vaší škole vyučuje Finanční gramotnost?

Graf. č.7: Z jakého důvodu se na Vaší škole vyučuje Finanční gramotnost?

Nejprve je třeba zdůraznit skutečnost, že respondenti mohli v dotazníku zaškrtnout více možností. Je proto velmi překvapující a zároveň pozitivní, že finanční gramotnost na dvou třetinách středních školách v ČR se učí díky zájmu učitelů o tuto problematiku, ne kvůli požadavku MŠMT ČR.

Je však třeba zde zmínit získaný poznatek z otázky č. 5, že na 61 % středních školách neabsolvoval učitel finanční gramotnosti žádné z nabízených školení. Zřejmě tedy koncepce výuky vychází ze samostudia učitelů.

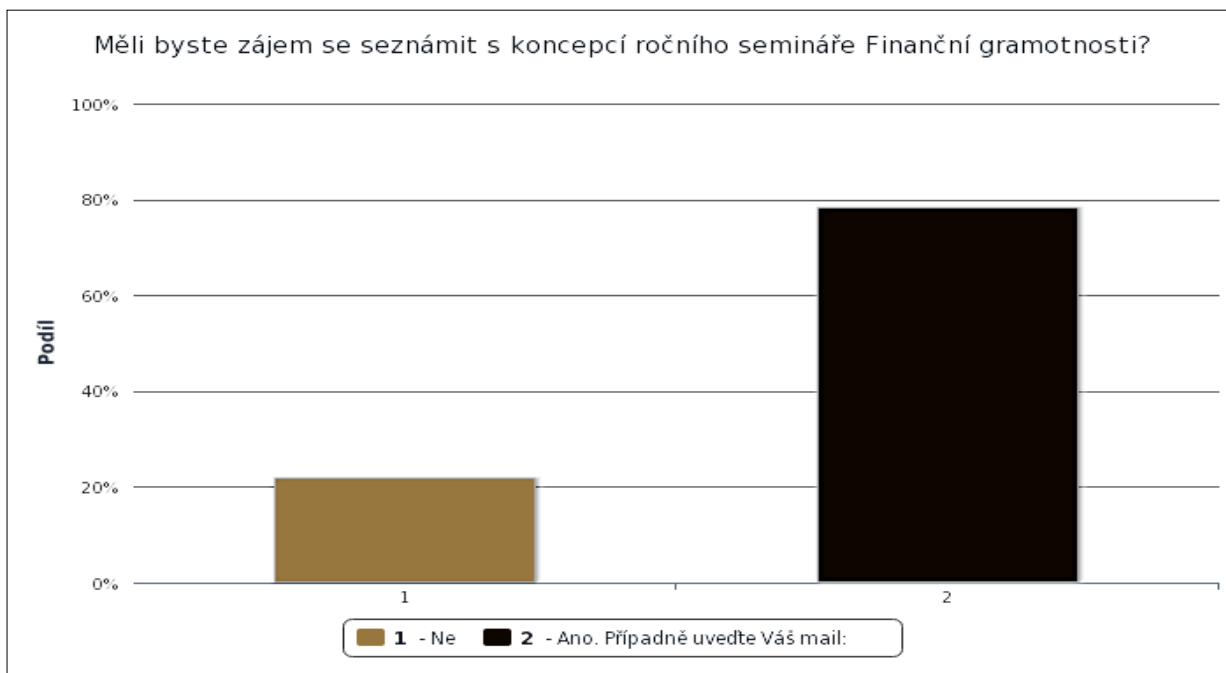
Naopak negativním zjištěním průzkumu je, že jen na 4 % středních škol v ČR vzešel požadavek na výuku finanční gramotnosti přímo od rodičů žáků. Zřejmě je to způsobeno špatnou informovaností rodičů ze strany státu. Rodiče také většinu odpovědnosti za vzdělání svých dětí přenechávají školám

Otázka č. 7

Měli byste zájem se seznámit s koncepcí ročního semináře Finanční gramotnosti?

Nabízená odpověď	Četnost odpovědí	Podíl vyjádřený v procentech
Ne	10	21,74
Ano. Případně uveďte Váš mail:	36	78,26

Tab. č.28: Měli byste zájem se seznámit s koncepcí ročního semináře Finanční gramotnosti?

Graf č.8: Měli byste zájem se seznámit s koncepcí ročního semináře Finanční gramotnosti?

Dvě třetiny respondentů uvedlo, že by se rádi seznámili s koncepcí sestaveného semináře finanční gramotnosti, který je předmětem mé diplomové práce. Což koresponduje se zjištěním z otázky č. 6, kde dvě třetiny středních škol uvedlo, že finanční gramotnost se na škole vyučuje díky zájmu učitelů, kteří o tuto problematiku projevili zájem.

16. Vyhodnocení hypotéz

Na základě vyhodnocení dat mohu potvrdit či vyvrátit mnou stanovené hypotézy.

Hypotéza č. 1

Doporučené učivo a očekávané výstupy finanční gramotnosti požadované v RVP G a SOŠ jsou stále na středních školách rozděleny mezi předměty Matematika, Základy společenských věd (občanská výchova) a Ekonomie, není tak jim dán dostatečný prostor ve výuce, jako by tomu bylo v rámci samostatného předmětu- toto nemůžete tvrdit, neboť nevíte, zda učivo finanční gramotnosti není vyučováno v těchto předmětech na úkor jiné látky.

Tato hypotéza je potvrzena četností odpovědí v otázce č. 1, nepřímo u otázek č. 2 a č. 4. Učivo je na $\frac{3}{4}$ středních školách rozděleno mezi předměty Matematika, Základy společenských věd (občanská výchova) a Ekonomie.

V případě středních škol, kde se nevyučuje ekonomie jako samostatný předmět, se požadované učivo učí v rámci předmětů, jako jsou matematika a základy společenských věd nebo občanská výchova (případně doplňkových seminářů těchto předmětů). Na školách, kde se ekonomie vyučuje jako samostatný předmět, je požadované učivo finanční gramotnosti implementováno právě do tohoto předmětu nebo jeho doplňkových seminářů. Pouze u čtvrtiny škol se finanční vzdělávání realizuje v rámci samostatného předmětu a je mu tak poskytnut dostatečný prostor.

Hypotéza č. 2

Na středních školách se zejména probírá učivo spojené s úročením. Žáci se tak seznámí s některými finančními produkty, které s touto tematikou souvisí. Rozpočtu domácnosti a s ním spojeným finančním plánováním a ochrany spotřebitele se věnuje málo škol.

Tato hypotéza je opět dotazníkovým průzkumem z velké části potvrzena, a to konkrétním zjištěním u otázky č. 4, a nepřímým u otázek č. 1 a č. 2.

Žáci se na většině škol setkávají s látkou týkající se úroků a úročení, při které se v rámci zadání úloh seznámí s některými finančními produkty. Konkrétně se jedná o spotřebitelské úvěry, hypotéky a spoření. 40 % středoškoláků se s ostatními produkty, jako jsou pojištění a penzijní připojištění, neseznámí.

U skoro poloviny škol nejsou zřejmě plnohodnotně naplněny Standardy finanční gramotnosti, neboť ze čtyř modulů nevyučují dva, a to Hospodaření domácnosti a Práva spotřebitele.

Hypotéza č. 3

V současné době je na každé škole učebna informatiky, kde jsou žákům k dispozici počítače s přístupem na internet. Proto téměř na všech školách se internet bude používat ve výuce finanční gramotnosti, neboť je to jedno z častých metodických doporučení týkajících se finančního vzdělávání žáků.

Hypotéza nebyla dle mých očekávání zcela potvrzena. Dokladuje to četnost odpovědí v otázce č. 3, kde pouze dvě třetiny středních škol uvedlo, že během výuky finanční gramotnosti se internet využívá. Je to zřejmě způsobeno implementací učiva mezi již zaběhnuté předměty.

Hypotéza č. 4

Hlavním důvodem výuky finanční gramotnosti je požadavek Ministerstva školství, tělovýchovy a mládeže (dále jen MŠMT).

Tato hypotéza nebyla z velké části potvrzena četností odpovědí u otázky č. 6. Pouze polovina škol uvedla důvod výuky finanční gramotnosti požadavek MŠMT. Větší část středních škol (téměř dvě třetiny) uvedla jako důvod zájem učitelů.

Hypotéza č. 5

Učitelé se na výuku finanční gramotnosti připravují v rámci dostupných akreditovaných odborných školení.

Hypotéza č. 5 nebyla potvrzena. U otázky č. 5 pouze 41 % učitelů uvedlo, že se zúčastnili nějakého školení. A pouze 21 % z nich uvedlo více jak jedno školení.

Z výsledků u otázek č. 6 a č. 7 lze však usoudit, že účastníci průzkumu mají zájem o výuku finanční gramotnosti. Nízká procenta jsou tedy způsobena podmínkami a možnostmi dané školy.

Hypotéza č. 6

O seznámení s dalším projektem možné výuky finanční gramotnosti formou semináře nebude velký zájem ze stran respondentů.

Tato hypotéza nebyla potvrzena, neboť 78 % respondentů v otázce č. 7 vybralo možnost „Ano“ a poskytlo na sebe kontakt prostřednictvím emailu.

Myslím, že to dokladuje zájem učitelů o projekty, které by jim pomohly s výukou finanční gramotnosti.

Závěr

Jedním z preventivních nástrojů v boji s narůstajícím zadlužováním domácností je finanční vzdělávání lidí všech věkových skupin. Vycházíme tak z předpokladu, že finančně vzdělaný spotřebitel je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí na finančním trhu, neboť se dobře orientuje v rozvíjející se oblasti finančních produktů a služeb. Finanční vzdělávání vede občana k přijetí odpovědnosti za finanční zajištění sebe i své rodiny. Finanční vzdělávání je tedy důležité pro naši společnost a rozvoj české ekonomiky.

Tato diplomová práce navrhuje jednu z možných podob výuky finanční gramotnosti na středních školách různého typu v podobě jednorozhodného dvouhodinového semináře. Seminář finanční gramotnosti se řídí Standardy finanční gramotnosti, které vymezují cílový stav úrovně finanční gramotnosti pro střední vzdělávání. Východiskem pro standardy, které jsou součástí Systému budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (odkaz), je definice finanční gramotnosti, které je uvedena v Národní strategii finančního vzdělávání (schválena vládou ČR v roce 2010).

Při výuce se žáci středních škol seznámí postupně se šesti tematickými celky. Konkrétně se jedná o Hospodaření domácností, Ceny a peníze, Finanční trh, Úroky a úročení, Finanční produkty, Finanční plánování a ochrana spotřebitele. Ke každému tématu jsou vypracovány tyto části: doporučený výukový sled dílčích téma, výukový materiál, výuková prezentace, žákovy výstupy, vstupní a výstupní test. Součástí diplomové práce je i tematický plán a vzdělávací obsah semináře, ve kterém jsou k jednotlivým tématům přiřazeny očekávané výstupy RVP a ŠVP. Jsou zde i uvedeny mezipředmětové vztahy a možná průřezová témata.

Ve výuce našly hlavní uplatnění aktivizující metody, které jsou uváděny v metodických doporučeních Výzkumného ústavu pedagogického v Praze. U žáků je tak kladen důraz na jejich myšlení a řešení problémů. Díky zvoleným aktivitám se v semináři velmi často diskutuje. Diskuze probíhají jednak mezi učitelem a žáky, ale i mezi žáky navzájem. Žáci ve výuce pracují samostatně nebo ve skupinách. Není opomenut ani fakt, že ve světě financí mají velké uplatnění informační a komunikační technologie, proto jsou i tyto prostředky zařazeny do výuky. Učitel může ve výuce efektivně užít i interaktivní tabuli.

Vedlejším cílem diplomové práce je menší výzkum, jehož hlavním záměrem bylo zmapovat výuku finanční gramotnosti na středních školách v České republice. Díky výzkumu se potvrdilo, že učivo je stále na většině středních škol (konkrétně na $\frac{3}{4}$) rozděleno mezi předměty Matematika, Základy společenských věd (občanská výchova) a Ekonomie, což je zřejmě příčinou toho, že skoro polovina žáků se neseznámí s problematikou hospodaření domácností a práv spotřebitele. Výuce finanční gramotnosti, jejíž význam byl deklarován v úvodu, není tak poskytnut větší časový prostor. Výzkum také dokladuje zájem učitelů o projekty, které by jim pomohly s výukou finanční gramotnosti.

Diplomová práce nabízí středoškolským učitelům ucelenou koncepci semináře, který je zaměřen na výuku finanční gramotnosti. Dále může i dobře sloužit jako inspirace k výuce některého z dílčích témat ve vyučovaném předmětu. Doufám, že tak nalezne své uplatnění, aby přispěla ke zvýšení finanční gramotnosti v České republice.

Seznam použitých informačních zdrojů

- [1] BALABÁN, Zdeněk, Petr DVOŘÁK a Jiří MÁLEK. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Cofet, 2011, 416 s. Finance (Grada). ISBN 978-809-0439-610.
- [2] DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xix, 312 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-807-4000-089.
- [3] *Informační a komunikační technologie ve škole*. 1. vydání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. 71 s. [cit. 2013-06-20]. ISBN 80-87000-31-1. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/02/ICT_ve_skole.pdf>.
- [4] *Finanční gramotnost ve výuce. Metodická příručka*. 2011. [cit. 2013-06-20]. Dostupný z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/Financni_gramotnost_ve_vyuce_definitivni.pdf>.
- [5] HESOVÁ, Alena. *Finanční gramotnost. Digifolio*. 2012. [cit. 2013-06-20]. Dostupný z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=2939>>.
- [6] KLÍNSKÝ, Petr a Luboš SMRČKA. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. 1. vyd. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008, 96 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-87063-13-2.
- [7] MAŇÁK, Josef, Vlastimil ŠVEC a Jiří MÁLEK. *Výukové metody: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2. aktualiz. vyd. Brno: Paido, 2003, 219 s. Finance (Grada). ISBN 80-731-5039-5.

- [8] *Matematická gramotnost ve výuce. Metodická příručka*. 1. vydání. [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, 2011. 71 s. [cit. 2013-06-20]. ISBN 978-80-87000-97-7. Dostupné z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/11/matematickagramotnost_final.pdf>.
- [9] *Národní strategie finančního vzdělávání. Aktualizované znění*. 2010. [cit. 2013-06-20]. Dostupný z WWW: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/narodni_strategie_financniho_vzdelavani_mf2010.pdf>.
- [10] ODVÁRKO, Oldřich. *Úlohy z finanční matematiky pro střední školy*. 1. vydání. Praha: Prometheus, 2005. 198 s. ISBN 80-7196-303-8.
- [11] ODVÁRKO, O., ROBOVÁ, J. *Matematika a budování finanční gramotnosti*. Praha : P3K, 2012.
- [12] PETRÁŠKOVÁ, Vladimíra. *Průvodce reklamou na spotřebitelské úvěry*. In: *Užití počítačů ve výuce matematiky*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2011, s. 8. ISBN 978-80-7394-324-0. Dostupné z WWW: <http://home.pf.jcu.cz/~upvvm/2011/sbornik/clanky/31_UPVM11_Petraskova.pdf>.
- [13] PETRÁŠKOVÁ, Vladimíra a Zuzana HORVÁTHOVÁ. *Vybrané kapitoly z finanční gramotnosti*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2010, 133 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7394-233-5.
- [14] Petrášková, V.: *Znalost problematiky hypotečních úvěrů - nezbytná součást finanční gramotnosti*. Matematika, fyzika a informatika, ročník 20, Prometheus, Praha 2010, s. 197 - 206, ISSN – 1210-1761.
- [15] RADOVÁ, Jarmila, Petr DVOŘÁK a Jiří MÁLEK. *Finanční matematika pro každého: obsah a příklady z praxe škol*. 7., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2009, 293 s. Finance (Grada). ISBN 978-80-247-3291-6.

- [16] *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. 2007. [cit. 2013-06-20]. Dostupný z WWW: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPG-2007-07_final.pdf>.
- [17] *Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání* [online]. Praha: NÚOV, 2007–2010. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.nuov.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>>.
- [18] Standardy finanční gramotnosti. *Metodický portál: Digifolio* [online]. Praha : NÚV, 2012 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z WWW: <<http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6055>>.
- [19] *Spotřebitelské úvěry*. JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH, Pedagogická fakulta, katedra matematiky. Úvod do financí [online]. 2009 [cit. 2013-06-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/m/uf/spotrebitelskeuvery.htm>>.
- [20] *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Společný dokument MF, MŠMT a MPO*. Praha, 2007. [cit. 2013-06-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach>>.

Seznamy grafů, tabulek a obrázků

1. Seznam grafů

Graf č.1: Přehled celkového zadlužení českých domácností v letech 2005 – 2012

Graf č.2: Jakým způsobem je realizována výuka Finanční gramotnosti na Vaší škole?

Graf č.3: Kolik času věnujete výuce Finanční gramotnosti?

Graf č.4: Pokud na Vaší škole probíhá výuka Finanční gramotnosti, je využíván při její realizaci internet?

Graf č.5: Vyberte témata Finanční gramotnosti, kterým se ve výuce na Vaší škole věnujete.

Graf č.6: Absolvoval vyučující Finanční gramotnosti nějaké speciální školení?

Graf č.7: Z jakého důvodu se na Vaší škole vyučuje Finanční gramotnost?

Graf č.8: Měli byste zájem se seznámit s koncepcí ročního semináře Finanční gramotnosti?

2. Seznam tabulek

Tab. č.1: Roční plán semináře finanční gramotnosti

Tab. č.2: Vzdělávací obsah semináře finanční gramotnosti

Tab. č.3: Pomoc pro řešení příkladu rodiny Pohodových a Stálých na interaktivní tabuli

Tab. č.4: Řešení příkladu Stanovení částky k výplatě pana Bankovky

Tab. č.5: Řešení příkladu Stanovení částky k výplatě pana Bankovky při pracovní neschopnosti

Tab. č.6: Výstup domácí rozpočet

Tab. č.7: Přehled sazeb spotřebních daní

Tab. č.8: Kurzovní lístek banky

Tab. č.9: Kurzovní lístek směnárny

Tab. č.10: Řešení příkladu Honzík Pohoda

Tab. č.11: Neúčelový bankovní úvěr

Tab. č.12: Nabídka splátkové společnosti

Tab. č.13: Poplatek navíc

Tab. č.14: Správnost RPSN

Tab. č.15: Parametry klasické hypotéky

Tab. č.16: Příklad hypotéka

Tab. č.17: Porovnání hypotečních úvěrů

Tab. č.18: Aktuální úrokové sazby

Tab. č.19: Státní podpora pro penzijní připojištění

Tab. č.20: Státní dluhopisy

Tab. č.21: Finanční produkty

Tab. č.22: Jakým způsobem je realizována výuka Finanční gramotnosti na Vaší škole?

Tab. č.23: Kolik času věnujete výuce Finanční gramotnosti?

Tab. č.24: Pokud na Vaší škole probíhá výuka Finanční gramotnosti, je využíván při její realizaci internet?

Tab. č.25: Vyberte témata Finanční gramotnosti, kterým se ve výuce na Vaší škole věnujete.

Tab. č.26: Absolvoval vyučující Finanční gramotnosti nějaké speciální školení?

Tab. č.27: Z jakého důvodu se na Vaší škole vyučuje Finanční gramotnost?

Tab. č.28: Měli byste zájem se seznámit s koncepcí ročního semináře Finanční gramotnosti?

3. Seznam obrázků

Obr. č.1: Vzor výplatní pásky

Obr. č.2: Poptávková křivka

Obr. č.3: Nabídková křivka

Obr. č.4: Rovnovážná cena

Obr. č.5: Vývoj roční inflace 1994 – 2012

Obr. č.6: Finanční obtíže

Obr. č.7: Jak lidé nakládají se smlouvou

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník

Příloha 2: CD-ROM

Příloha 1: Dotazník

Výuka finanční gramotnosti na střední školách

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku.

1. Jakým způsobem je realizována výuka Finanční gramotnosti na Vaší škole?

- Samostatný předmět.
- V rámci předmětu matematiky.
- V rámci předmětu ZSV (základy společenských věd, občanská výchova).
- Témata jsou rozdělena mezi předměty MAT a ZSV.
- Neučíme.
- V jiném předmětu. Uveďte, prosím, v jakém:

2. Kolik času věnujete výuce Finanční gramotnosti?

- 2 vyučovací hodiny týdně po celý rok.
- 1 vyučovací hodina týdně po celý rok.
- Cca. 16 vyučovacích hodin ročně (zhruba měsíc).
- Cca. 32 vyučovacích hodin ročně (zhruba 2 měsíce).
- Neučíme.
- Jiný čas. Uveďte, prosím, jaký zhruba:

3. Pokud na Vaší škole probíhá výuka Finanční gramotnosti, je využíván při její realizaci internet?

- Ano
- Ne

4. Vyberte témata Finanční gramotnosti, kterým se ve výuce na Vaší škole věnujete.

- Rozpočet domácnosti.
- Problematika cen.
- Úroky, úročení.
- Spotřebitelské úvěry, hypotéky.
- Spoření.
- Životní pojištění.
- Penzijní pojištění.
- Tvorba finančního plánu.
- Ochrana spotřebitele.

5. **Absolvoval vyučující Finanční gramotnosti nějaké speciální školení?**

Ne

Ano. Uveďte, případně jaké:

6. **Z jakého důvodu se na Vaší škole vyučuje Finanční gramotnost?**

Požadavek MŠMT ČR.

Požadavek rodičů žáků.

Zájem žáků.

Zájem učitelů.

7. **Měli byste zájem se seznámit s koncepcí ročního semináře Finanční gramotnosti?**

Ne

Ano. Případně uveďte Váš mail:

*Děkujeme za Vaše odpovědi a čas věnovaný vyplnění tohoto dotazníku.
S pozdravem Martin Kazda*